

Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze
Ústav hudební vědy

Frederik Pacala

Václav Clemens Žebrácký – Idea unionis musicae et poeticae (1617)

Edícia a analýza
(Edition and analysis)

Bakalárska práca

Vedúci práce: Mgr. Jan Baťa, Ph.D.

Konzultant: PhDr. Jiří K. Kroupa

Praha 2016

Pod'akovanie

Moje srdečné pod'akovanie patrí vedúcemu mojej bakalárskej práce Mgr. Janovi Baťovi, PhD. a konzultantovi PhDr. Jiřímu K. Kroupovi, za ich podporu, trpezlivosť a neoceniteľné rady bez ktorých by táto práca nedosiahla súčasnej podoby.

Prehlásenie:

Prehlasujem, že som bakalársku prácu vypracoval samostatne, že som riadne citoval všetky použité pramene a literatúru, a že práca nebola využitá v rámci iného vysokoškolského štúdia či k získaniu iného alebo rovnakého titulu.

V Prahe dňa 23. 5. 2016

Abstrakt

Podstatou práce je komentovaná kritická edícia spisu Václava Clementa Žebráckého *Idea unionis musicae et poeticae*, ktorý je písomnou podobou dišputácie uskutočnenej 8. marca 1617 vo veľkej aule Karolína. Malá tlač (9 ff.), unikátne dochovaná v Zámockej knižnici na Křivokláte (sign. XLIV. f. 12, priv. 33), nebola v staršej ani novšej odbornej literatúre (hudobnej i nehudobnej) doposiaľ reflektovaná. Náplňou práce preto je okrem vytvorenia kritickej edície taktiež analýza Clementovho pojednania, pokus o jeho zasadenie do dobového kontextu a poukázanie na spojenie s mimopražským intelektuálnym prostredím.

Kľúčové slová

Václav Clemens Žebrácký, Johannes Lippius, Zámecká knihovna Křivoklát, Univerzita Karlova, hudební teorie, poetica, musica

Abstract

The main purpose of the thesis is a commented critical edition of treatise *Idea unionis musicae et poeticae* written by Václav Clemens Žebrácký. The treatise is a written version of the disputation presented on 8 March, 1617 in a great hall of Carolinum. The small print (9 ff.), preserved uniquely in the Castle library in Křivoklát (shelf-mark XLIV. f. 12, extra draft 33) has not been hitherto reflected in the scientific (musicological and non-musicological) literature. Apart from the critical edition of the Clement's treatise, the aim of the thesis is to put it in the historical context and to point out its connection with the intellectual background outside of Prague.

Keywords

Václav Clemens Žebrácký, Johannes Lippius, Library of Castle Křivoklát, Charles University, music theory, poetica, musica

*Arbitramur tamen omnium perfectissimam et absolutissimam esse
inter nobilissimas hasce et suavissimas scientias,
musicam et poeticam.*

Venceslaus Clemens Ziebracenus

OBSAH

1. Úvod	9
2. Křivoklátský konvolút XLIV. f. 12	11
3. Václav Clemens Žebrácký	22
3.1 Stav bádania	22
3.2 Život a dielo	30
3.3 Václav Clemens a hudba	35
4. <i>Idea unionis musicae et poeticae</i>	38
4.1 <i>Idea unionis</i> v premenách času.....	38
4.2 Titulný list, dedikácia a úvodná báseň	40
4.3 Úvodné a záverečné tézy (Theses 1-19, 125-130)	44
5. Musica (Theses 20-67)	47
5.1 Johannes Lippius: <i>Synopsis musicae novae</i>	49
5.2 Práca s textom	51
5.3 Biblické citácie	55
6. Poetica (Theses 68-124)	57
7. Záver	63
8. Pramene a literatúra	65
8.1 Pramene	65
8.2 Použitá a preštudovaná literatúra	65
8.2.1 Monografie, slovníky	65
8.2.2 Články a štúdie	70
8.2.3 Internetové zdroje	72
8.2.4 Edície	72
9. Zoznam tabuliek a grafov z textu	73
9.1 Použité skratky	73
9.1.1. Biblické skratky	73
9.1.2 Bibliografické a ostatné skratky	73
9.2 Zoznam tabuliek	74
9.3 Zoznam obrázkov	74
9.4 Zoznam grafov	74
9.5 Zoznam príloh	74
10. Editorske poznámky	75

11. Prílohy	78
Príloha č. 1 (Václav Clemens Žebrácký: <i>Gallo Avium Concentus modulantis</i>).....	78
Príloha č. 2. (Václav Clemens Žebrácký: <i>Viola, In melodoesian sacrosanctam divini poetae et regii prophetae Davidis, quam theologi scholam Spiritus sancti, et reconditiss[imae] scientiae abyssum, vocant</i>).....	79
Príloha č. 3. (Václav Clemens Žebrácký: <i>Idea unionis musicae et poeticae</i>).....	81

1. Úvod

„Co důkladný znatel hudby vydal na to zajímavé pojednání o tom,
jak se má básnictví k hudbě, pak více básní latinských.“¹

Václav Clemens Žebrácký, český humanistický básnik, ktorého meno je v súčasnosti takmer zabudnuté a v muzikologickej komunite úplne neznáme, je autorom diela *Idea unionis musicae et poeticae* zaoberajúcim sa teóriou hudby a poetiky. Tento krátky spis, zastávajúci v jeho tvorbe samostatné miesto, bol predstavený dňa 8. marca 1617 v aule Karolína ako dišputácia majstra slobodných umení, v tej dobe učiteľa školy u sv. Havla v Prahe.

Čo Clementa viedlo k idey spojenia hudby a poetiky a prečo sa básnik píšuci rozsiahle latinské poetické skladby rozhodol popisovať hudbu a poetiku teoreticky? Toto sú len dve z veľkého množstva otázok vyvstávajúcich už v samotnom úvode práce na edícii tohto niepríliš rozsiahleho spisu. Postup práce priniesol veľké množstvo ďalších, na ktoré sa v nasledujúcich kapitolách budem snažiť podať odpovede.

Spojenie rôznych faktorov, ako napríklad zastaralosť výuky a konkurencia Jezuitskej akadémie, a z nich vyplývajúca slabšia úroveň Pražského učení je pre predstavenie takého typu textu celkom špecifická. Clementov spis nenadväzuje na českú hudobno-teoretickú produkciu 16. storočia (Jan Blahoslav (1523-1571), Jan Josquin, Václav Philomathes (c1490 – po 1533)) a to primárne z dôvodu, že bol text spracovaný ako dišputácia a smerovaný na akademické prostredie, a nebol zamýšľaný ako praktická pomôcka k výuke hudby.

Ako uvidíme nižšie, Clemens nevychádza z tradičného typu univerzitného materiálu postaveného na stredovekej tradícii (Johannes de Muris (c1290/95 – po 1344) - *Musica speculativa secundum Boetium*),² ale v hudobnej časti svojho spisu siaha po hudobno-teoretickej novinke, ktorá v závislosti na smrti jej autora v roku vydania pravdepodobne nemala okamžitý dopad či už na pražskú alebo nemeckú akademickú obec.

Keďže Clemens využil na spracovanie hudobnej a poetickej časti rozdielne postupy práce, bolo nutné prispôbiť tomu aj spôsob ich analýzy. Z tohto dôvodu sa líši ich rozsah

---

¹ MALÝ, Jakub: *Vlastenský slovník historický*, Praha 1877, s. 59.

² BERÁNEK, Karel: *Bakaláři a mistři filozofické fakulty Univerzity Karlovy v letech 1586-1620*, Praha 1989, s. 6. Porov. KOUBA, Jan: *Od husitství do Bílé hory (1420-1620)*, in: ČERNÝ, Jaromír et al.: *Hudba v českých dějinách od středověku do nové doby*, Praha 1989, s. 144-146; CARPENTER, Nan Cooke: *Music in the medieval and renaissance universities*, Oklahoma 1958, s. 95-100, 222-224.

a hĺbka, čo môže vyvolávať dojem, že je práca smerovaná viac k hudobnej časti celého textu, čo však vôbec nebolo mojou snahou.

V rámci celého textu sú v zátvorkách za menami osobností uvádzané roky narodenia a (alebo) úmrtia.³ V prípade ich absencie nebolo možné, v mne dostupných príručkách, dáta bližšie vyhľadať. Všetky biblické texty sú citované podľa znenia Vulgáty, pričom názvy a skratky biblických kníh uvádzam v ich latinských variantoch.⁴

Cieľom práce v závislosti na type tohto textu bude čo najpodrobnejšie zanalyzovať a predstaviť štruktúru obsahu celého spisu, poukázať na východiská, ktoré Václav Clemens Žebrácký použil pri jeho tvorbe a popísať spôsob práce s nimi. Na úvod sa nevyhnem ani konvolútu, v ktorom sa mnou skúmané unikum nachádza a načrtnem stav bádania a životopis jeho autora, po ktorom bude nasledovať už spomínaná analýza. Na záver úvodu uvediem citát z pera Jana Martínka (1924-2014): „*Předtím⁵ nebylo žádné dílo Václava Clemensta vydáno v úplnosti, ačkoli jde o jednoho z nejvýznamnějších pozdních humanistů, jehož tvorba je významným dokladem názorů a snah nekatolických spisovatelů v pobělohorské době.*“⁶ Žiaľ od roku 1973, keď bola táto veta napísaná, sa však žiadna ďalšia kompletná edícia Clementovho spisu nevytvorila. Preto pokladám za vrchol celej práce priloženú kritickú edíciu, ktorá po štyridsiatich štyroch rokoch nadviaže na dodnes jediné novodobé sprístupnenie diela Václava Clementa Žebráckého a prinesie ďalší pohľad na jeho tvorbu.

---

³ V prípade, že je známy len jeden z údajov, sú použité znaky - * (narodenie), † (úmrtie).

⁴ GRYSON, Roger (ed.) et al.: *Biblia Sacra Iuxta Vulgatam Versionem*, Stuttgart, 1994. Zoznam použitých skratiek biblických kníh pozri v kapitole č. 9. Všetky citáty sa držia znenia tohto vydania, s prepracovanou interpunkciou, majuskulami a minuskulami.

⁵ Pred vydaním prvého a do súčasnosti jediného Clemesovho spisu *Lechias* (STARNAWSKI, Jerzy: *Clemens Venceslaus Zebracenus a Lybeo monte, Lechiados libri IV (ca 1632-1635): an undetected poem on the accession to the throne of Ladislaus IV of Poland*, in: *Humanistica Lovaniensia* 21 (1972), s. 281-384).

⁶ MARTÍNEK, Jan: *Martiniana*, Praha 2014, s. 405-406. Článok pôvodne publikovaný in: *Listy filologické* 97 (1974), s. 26-33.

2. Křivoklátsky konvolút XLIV. f. 12

Úvodná kapitola predstaví obsah, provenienciu a kodikologický rozbor konvolútu tlačí uložených v Křivoklátskej zámockej knižnici pod signatúrou XLIV. f. 12 so zameraním na jediný známy dochovaný exemplár spisu *Idea unionis musicae et poeticae*. Konvolút obsahuje celkom 60 tlačí kratšieho rozsahu, od jednolistov po 14-fóliové spisy.⁷ *Idea unionis*, napriek svojej nerozsiahlosti (9 ff.), zastáva z hľadiska dĺžky v rámci konvolútu 5. miesto, čo už samo vypovedá o krátkom rozsahu jednotlivých spisov.

“XLIV. f. 12“ bol po prvýkrát reflektovaný Josefom Hejnicom v roku 1965.⁸ Hejnic sa v rámci článku zaoberá tlačami neevidovanými Antonínom Truhlařom (1849-1908) v jeho *Rukověti k písemnictví humanistickému*,⁹ ktoré sú väčšinou tvorené rukopismi či unikátnymi tlačami archívu mesta Slaný a křivoklátskej Zámockej knižnice. Dôležité je poznamenať, že článok si ešte aj v súčasnosti drží aktuálnosť, nakoľko eviduje tlače a ich obsahy, ktorým sa ešte nevenovala bližšia pozornosť.

Zoznam všetkých tlačí obsiahnutých v konvolúte XLIV. f. 12:¹⁰

1. SICTOR, Jan: *Oratio de imagine Dei ... In alma academia Pragensi pro gradu in philos. Altero 21. Aprilis ... 1616 publice habita, nunc vero nonnullis clarissimis ... viris pro auspicio huius novi anni 1618 in sympolum gratitudinis oblata a M. Iohanne Sictore Rochecano, rectore scholae ad aed. D. Aegidii Palaeo-Pragae, Pragae typis Pauli Sessi*.¹¹
2. FISCHER, Elias: *Ecloga sacra sive Carmen amoebaeum de salutari adventu Christi ad hominem et hominis ad Christum, in illustri gymnasio Rosenbergiaco feriis natalitiis Christi anno 1616 ... concinnatum et alternatim recitatum ab Elia Fischero Regissensi Misnico et Thoma Beulero Maschoviensi Bohemo, ibidem alumnis. Pragae exursa typis Ionatae Bohutsky a Hranicz [1617]*.¹²
3. AEGIDIJ, Florián: *Nox natalia, qua Christus filius Dei ab aeterno ex Deo patre ineffabiliter genitus et filius hominis in tempore ex virgine Maria ineffabiliter natus in carne manifestatus est: carmine heroico decurrente anno 1618 meditata a M. Floriano Aegidii Zlucic., r. sch. Ad d. Steph. Mai. NPragae ... Pragae typis Pauli Sessii*.¹³

⁷ V konvolúte je označených celkom 61 tlačí. Táto nezrovnalosť vznikla priradením samostatného čísla (58) k appendixu tlače č. 57.

⁸ HEJNIC, Josef: *Humanistica*, in: *Listy filologické* 88 (1965), s. 73-87.

⁹ TRUHLAŘ, Antonín – HRDINA, Karel: *Rukověť k písemnictví humanistickému, zvláště básnickými v Čechách a na Moravě ve století XVI, 2 zv.*, Praha, 1918.

¹⁰ Jednotlivé spisy boli citované podľa: TRUHLAŘ, Antonín et al.: *Rukověť humanistického básnictví v Čechách a na Moravě*, 6 zv., Praha 1966-2011 (ďalej len *RHB*) a HORÁK, František (ed.) et al.: *Knihopis českých a slovenských tisků od doby nejstarší až do konce XVIII. století*, Praha 1925-1967 (ďalej len *Knihopis*).

¹¹ *RHB* 5, s. 90, (8 ff). Exlibris: Pana Naglugagil; CBDH.

¹² *RHB* 2, s. 146, (8 ff).

¹³ *RHB* 1, s. 48, (6 ff).

4. PROSDOKONYMUS, Jan: *Nobilissimis atque amplissimis viris Sacrae Caesareae Maiestatis iudici, dno primati, dno consuli necnon reliquis Antiquae Urbis Pragensis senatoribus, dominis meis ... Acrostichis de Iesu Christo, Dei filio, Salvatore crucifixo, Sybillae Erythae, quae tempore Troiani belli floruit. Praegae typis Pauli Sessi anno 1621.*¹⁴
5. RIEMERUS, Iustinus: *Iustini Riemi Paschali. De Christo sepulto et redivivo. Praegae typis Schumanianis. Anno 1608.*¹⁵
6. VEPŘECKÝ Z VEPŘPERKA, Václav: *Triumphus omnium invictissimi, potentissimi regis et salvatoris d. n. J. Ch. cum suis finibus et fructibus breviter descriptus a Venceslao Veprzeczky de Veprzpergk Welvar., rect. Schol. Pogge. Praegae typis Pauli Sessii, typographi academici [1619].*¹⁶
7. MANN, Jan Jiří: *Hos cineres piae et sancae memoriae M. Iohannis Hussi, Bohemiae nostrae ocelli et martyris invictissimi, imperatorio praetori, consuli, ordini senatorio reipub. Iaromierzensi, ... dominis patronis observandis, 6. Iulii anno 1617 studiose, si non nervose, dedicat et offert Iohannes Georgius Mann Iaromierzenus. Praegae typis Matthiae Pardubiceni.*¹⁷
8. SCHOSSER, Christianus Theodorus: *Historia de praecipuis post Christum natum in ecclesia persecutionibus recensente Christian-Theodoro Schossero, phil. Et medic. D.C.P.R.B. et ... Aussigiensium reipublicae physico ordinario. Fribergae Hermundurorum excudebat Georgius Hoffman anno ... 1622.*¹⁸
9. LAURMANN, Leopoldus: *Ad metropolitanam Pragensem universae Boemiae prosopopoeia gratulatoria in exoptatissimam ipsis Nonis Octobris a partu virgineo supra millesimum sexcentesimo septimi mysticam connubii festivitatem cum ... suo neonympho ... principe ... Carolo, ... archiepiscopo Pragense, legato nato, consiliario Caesareo ordinisque crucigerorum com rubea stella per Boëmiam, Moraviam, Silesiam et Poloniam generali magistro ... M. Leopoldo Laurmanno, I. U. candid., not, apost. Et Caesar., authore, [1607].*¹⁹
10. FRADELIUS, Petrus: *Ad admodum venerandum et celebrem theologum S. Georgum Dicastum ..., Praegae: Paulus Sessius, 1619.*²⁰
11. STEINMETZIUS, Ioannes: *Illustrissimo ... principi ... Ambrosio Spinulae, duci s. Severini, principi Saravallae, marchioni de Venaffro, Aurei velleris equiti, serenissime – catholici regis consiliario intimo ..., per Flandriam campi magistro etc., domino suo clementissimo haec epigrammata pro fecili discessu ... dedicat ... Iohannes Steinmetzius Secundus, phil. Et med. Doctor, poeta imperialis lauriger. Praegae typis Ionatae Bohutsky anno 1612.*²¹

¹⁴ RHB 4, s. 253, (jednolist). *Humanistica*, s. 85.

¹⁵ RHB 4, s. 318, (6 ff). Na titulnom liste prípis: „Zwoniku Polyb mnie | w Prdel | Hyfty yncz Kalcz | nayn, Vnndt Auf | Pakl tzu | & rediuuio. | Sepulto | De | CHRISTO“.

¹⁶ RHB 5, s. 461, (4 ff). *Humanistica*, s. 87.

¹⁷ RHB 3, s. 256, (jednolist). *Humanistica*, s. 84.

¹⁸ RHB 5, s. 73, (4 ff). *Humanistica*, s. 85-86.

¹⁹ RHB 3, s. 145, (jednolist, ťažko poškodený). *Humanistica*, s. 84.

²⁰ RHB 2, s. 157, (jednolist). *Humanistica*, s. 83.

²¹ RHB 5, s. 185, (8 ff).

12. EBERHARD, Bartholomæus: *Lob Psalm und christliche Gratulation ... dem Allerdurchleuchtigsten, grossmächtigsten und Unverwündlichen Fürsten unnd Herrn, Herrn Matthiæ, erwehlten Römischen Kayser ...*, Prag: Jonata Bohutský, 1612.²²
13. *Adclamatio votiva, quam Serenissimus et Potentissimus Princeps ac Dominus, Dn. Fridericus Rex Bohemiæ...*, Breslæ: Georgius Bauman, 1620.²³
14. JEDLICKÝ, Jan: *Oratio, utrum licitum sit naturæ et legibus religionis Christianae bellum gerere in ... Bohemorum Academia 7. Martii Anno 1620 publice habita a Ioanne Gedlinska Richnovino, Pragaë typis Pauli Sessiii, academiae typogra.*²⁴
15. VČELÍN, Jakub: *Votum pro felici iani ianua ... dn. Paulo Michnæ de Vaczinova, S.C.M. consiliario ... et regni Bohemiæ secretario ...*, Musarum Mecaenati ..., anno ... 1617 observantiae humillimae declarandae gratia consecratum a Iacobo Vczelino Lstiboreno. – Pragaë imprimebat Iannes Stribrsky.²⁵
16. *Rachel Prachensis, Pragam ablegata anno Domini 1620 ... Pragaë excudebat Paulus Sessius, acad. typog.*²⁶
17. Černovický z Libé Hory, Jan: *Concordiæ Pragensis panegyricus amplissimo senatui Pragaë triurbis in aeviternae posteritatis memoriam a Iohanne Czernovicio de Lybeo Monte, Antiquæ Urbis Pragensis cive, decantatus et consecratus. Anno (1 d. + chronodistichon = 1620), Pragaë typis Pauli Sessii.*²⁷
18. BOCHAUFIOUS Z POLKENŠTEJNA, Lukáš: *Carmen in renovationem ampliss. senatus Antiquæ Urbis Pragensis quæ peracta est... 9. Octob. ... Anno 1615, ... S. C. M. praetori, dd. coss. et reliquæ senatus ... coronæ in Antiqua Urbe Pragensi, symbolis mixtum et ... oblatum a M. Luca Bochaufio de Polkenssteina, cive Antiquæ Urbis Pragensis. ... Pragaë typis Matthiæ Pardubiceni.*²⁸
19. CLEMENS ŽEBRÁČKÝ, Václav: *D.O.M.A. Magistratus et legum succus pro Magisterii rostris propugnatus in Academia Pragensi 17. April. Anno 1614 determinatore ... M. Nicolao Troilo Haiochorano, ... philosophicæ facultatis decano ..., quem ... d. primati, d. consuli et toti ordini senatorio nec non et caeteris membris reibup. Zebracenss., patriæ mihi semper dulciss., ... loco stremae anno 1616 ... consecrat M. Venceslaus Clemens Zebracenus. Impremebat Iannes Strzibrsky.*²⁹
20. ŠTYRSKÝ, Zachariáš: *Ioanni, clarissimi viri ... Melchioris Halddi a Neuenberg, civis et senatoris Vetustioris Urbis Pragensis, ... Moecenatis colendis., recens nato filiolo Calendis Maii ... 1598,*

---

²² Verzeichnis der im deutschen Sprachraum erschienenen Drucke des 17. Jahrhunderts (ďalej len VD 17) neeviduje – pravdepodobne unikát.

²³ VD 17 14:007490T, ([4] ff).

²⁴ RHB 2, s. 433, (6 ff).

²⁵ RHB 5, s. 448, (jednolist). *Humanistica*, s. 86.

²⁶ RHB 4, s. 353, (12 ff). Chýba titulný list.

²⁷ RHB 2, s. 17, (8 ff).

²⁸ RHB 1, s. 216, (6 ff).

²⁹ RHB 1, s. 372, (8 ff).

posuit ... 5. Maii, qui dies baptismi fuit, M. Zacharias Styrsky. Pragae typis Georgii Nigrini a Nigro Ponte.³⁰

21. Z TĚCHENIC, Jiří Matouš: *Prophonisis ad illustrem et magnificum baronem dn. Volfagangum Novohradsky a Kolovrat, dominum in Lnarz etc., supremum regni Boemiae iudicem et Caesaree regieque Maiestatis consiliarium etc., d. compatrem suum ..., qua novus hic annus ... 1605 faustum atque faelix optatur, ... a Georgio Mattaeo a Technicz scripta. Pragae ex officina Ottmariana.*³¹
22. *Natalittis venerabilis viri d. Georgii Tessacii Moschovini etc., verbi Dei et sacramentorum Christi ad aedem divo Castulo sacram ministro ..., consistorii Pragensis assessori ..., 23. Aprilis anno 1617 feliciter celebratis ... applaudebant. Pragae imprimebat Ioannes Strzibrsky.*³²
23. MONCOVICENUS, Martin: *Ultimus vale sive oratio habita Trincinii, qua abscessus importuni immaturique causae afferuntur, item paucitatis studiosorum rationse exponuntur, in praesentia dn. r. pastorum et frequentia dn. senatorum instituta a M. Martino Monkoviczeno Lyptov. anno DeVs regItobenIgnIter TrInCInIVM (= 1616). Pragae typis Ioannis Strzibrsky.*³³
24. SICTOR, Jan: *Mnemonicon Rochesanense, in quo gratitudinis et amoris patriae ergo tam erga cives quam amicos encomium concordiae et suis fructibus breviter carmine depictum et pro primo in philosophi gradu per ... M. Nicolaum Troilum Hagiochoranum, professorem et pro tempore in ... academia Pragensi ... decanum, 17. Martii ... (1615) collato, habitum pro dono viridarii offert Ioannes Sictor Rochesanus. Pragae typis Pauli Sessii.*³⁴
25. *προπομία de felici introductione on ecclesiam oppidi Nehvizdensis ... Ieremiae Denharti Skytorini, mystagogi industrii et de repub. Christiana optime meriti, quae facta est ... 18. Maii anno 1620, ab amicis ... gratulantibus scripta. Pragae typis Pauli Sessii, typographi academici.*³⁵
26. IACOBÆUS, Jakub: *Sincerae conscientiae et relligiosae scientiae venerabili seni d. Iohanni Leba Glattovino, dispensatori verbi et sacramentum Iesu Christi apud Putimenses ..., d. parenti et amico ..., salutis incrementum precatur ... M. Iacobus Iacobaeus. Pragae imprimebat Ioannes Strzibrsky anno ... 1617.*³⁶
27. VERMILIUS, Florián: *Grata gratulatio, quam festivitati natalitiae ... Venceslai Mitis Velvarini, ... philosophiae baccalaurei, civis Notae Urbis Pragensis ..., amici ob studiorum affinitatem dilectissimi, IV. Calendas Octobres anno hoc: AerVMnIs ob IVstas et Ueras Dei Iras pLane pLeno (= 1619) feliciter renovatae fecit ... Florianus Vermiliu Stracon.*³⁷

³⁰ RHB 5, s. 309, (jednolist). *Humanistica*, s. 86.

³¹ RHB 5, s. 340, (jednolist). *Humanistica*, s. 86.

³² RHB 5, s. 345, (jednolist). *Humanistica*, s. 86.

³³ RHB 3, s. 374, (14 ff). *Humanistica*, s. 85.

³⁴ RHB 5, s. 89, (8 ff).

³⁵ RHB 2, s. 35, (8 ff). *Humanistica*, s. 82.

³⁶ RHB 2, s. 411, (jednolist). *Humanistica*, s. 83.

³⁷ RHB 5, s. 465, (jednolist). *Humanistica*, s. 87.

28. GRYLLUS, Jan ml.: *Cento Vergilianus, acrostichide es Psal. XLV. desumpta inclusus, pro tutela status Christiani contra tyrannidem Turcae, scriptus ad ampliss. ... viros d. consulem et reliquos senatores reipub. Teutobrodensis, amicos unice colendos, a M. Ioanne iuniore a Gryllova, scholae Minoris Urbis Pragensis moderatore ... Praeae excudebat Georgius Nigrinus anno 1594.*³⁸
29. ROCHOTIUS, Ondřej: *Σεισμογραφία inclyti regni Boemiae camerae ... senatui, ... dn. praesidenti, ... magno regni cancellatio, generosis ... equitibus, nobiliss. ... Sacrae Regiae Maiestatis consiliariis ac assessoribus, dnis fautoribus et patronis ... gratitudinis ergo loco antidori dicta a M. Andrea Rochotio a Rochiczerperga, civi Chriduimensi. Praeae typis Pauli Sessii, typographi academici, [1620].*³⁹
30. KOCHAN, Z PRACHOVÉ, Jan: *Strena anagrammatum amplissimorum Beronae civium, patronorum erga literas et literatos benignissime affectorum nec non amicorum lectissimorum ... scripta et Kalendis ipsis Ianuarii anni ... 1621 oblata a Iohanne Cochano de Prachove Strakonicensi, ludi p. t. apud Beronenses rect.*⁴⁰
31. *Votum natalitium ter illustri ... Mattheo Diepoldo ... de Lobkovic, domino in Strakonicio etc., supremo regni Bohemiae sancti Iohannis Hierosolymitani priori, domino et patrono literarum et literatorum munificentissimo ..., ipso die d. Matthaei apostoli anno 1619 honoris et debitae observantia causa nuncupatum ab humilis clientibus ... Praeae typis Pauli Sessii, typographi academici.*⁴¹
32. MILOTA, Václav: *Grata gratulatio, quam festivitati natalitiae ... dn. Iacobi Sstang a Labetino etc., inclytae Palaeo-Pragensium reipublicae civis et syndicis superioris cancellariae primarii, patruelis chariss., 25. Iulii anno 1620 feliciter renovatae, in amoris et gratitudinis argumentum fecit et dextre dicavit Venceslaus Milota Prostannus. Praeae typis Pauli Sessii, typographi academici.*⁴²
33. CLEMENS ŽEBRÁČKÝ, Václav: *Idea unionis harmonicae seu duarum nobiliss. encyclopaediae gemmarum, musicae et poeticae, brevis adumbratio, quam ... in vetusta Praeae Bohemorum academia, domo Carolina, auditorio maiori ad diem 1. Martii anno hoc horis matutinis 1617 amice ventilandam et disputandam proponit M. Venceslaus Clemens Ziebracenus. Praeae typis Ioannis Strzibrsky.*⁴³
34. *Exequiae ... Vencesilai Dobrzenyky a Nigroponte, civis Antiquae Praeae, vita pie et placide XIII. Martii defuncti, ornatae carmine elegiaco ab amicis anno 1595.*⁴⁴
35. BERKA Z DUBNÉ, Jan Theodorik – BÍLEK, Václav: *Γαμήλια ad ... Leonem Burianum Berkam, liberum baronem de Duba et Lippa, dominum in Richmburg, Budissow, Novo Weseli et Wladicensi Rosicz, Sacrae Caesareae Maiestatis consiliarium et camerarium ac supremum iudicem*

³⁸ RHB 2, s. 235, (jednolist). *Humanistica*, s. 83.

³⁹ RHB 4, s. 338, (10 ff). *Humanistica*, s. 85.

⁴⁰ RHB 3, s. 57, (6 ff). *Humanistica*, s. 83-84.

⁴¹ RHB 3, s. 204, (jednolist). *Humanistica*, s. 84.

⁴² RHB 3, s. 332, (jednolist). *Humanistica*, s. 84-85.

⁴³ RHB 1, s. 373, (9 ff). *Humanistica*, s. 81.

⁴⁴ RHB 2, s. 50, (jednolist). *Humanistica*, s. 82-83.

marchionatus Moraviae, et ... virginem ... Francisacam Hippolytam Eusebiam, comitissam a Fürstenburg, Heiligenberg et Wertenberg, landtgraviam in Paro ..., conscripta ab illustri ... adolescente d. Ioanne Theodorico Berka, libero barone de Duba et Lippa etc., illustrissimi ... sponsi patruale, ac Wenceslao Bilek, artium liberalium ac philosophiae magistro, eiusdem iunioris domini paedagogo ... Praegae typis Ionathae Bohutsky de Hranicz [1617].⁴⁵

36. CAROLIDES, Jiří: *Oda anagrammatica ad nuptias ... d. Ionatae Bohutsky de Hranicz, civis et typographi Pragensis, cum ... d. Elyssabetha a Braitenbergk, ab obitu d. Georgii Nigrini a Nigro Ponte relictæ vidua, Praegae 30. Iulii anno 1607 feliciter celebratas a M. Geor. Carolide a Carsperga, poeta Caesareo etc., loco sui missa.*⁴⁶
37. *Nuptiis secundis ... Martini Bolendae, civis Choteborzensium liberi, sponsi, cum ... Susanna, ab obitu ... Andreae Hanecii, civis Teutobrodensis, relictæ vidua, sponsa, 4. Feb, anno 1613 celebratis amici decantab. ... Praegae typis Ionathae Bohutsky a Hranicz.*⁴⁷
38. *Nuptiis ... M. Samuelis Labussii Cutteni, scholae Satecensis conrectoris dignissimi, sponsi, et ... Reginae, post pie defunctum Briccium Lukess viduae relictæ, sponsae, 8. Idus Maii anno 1613. celebratis amici gratulabantrur. Praegae typis Ionatae Bohutsky a Hranicz.*⁴⁸
39. *Lectissimis πρωτογάμοις nobili dn. Ioachimo Seltenschlagio a Fridenfeld etc. et ... virgini Lidmulae a Kolodieg, ... dn. Thobiae Stefecii a Kolodieg etc. filiae ..., 27. Ianuarii ... 1615 celebratis. Praegae typis Ionatae Bohutsky a Hranicz.*⁴⁹
40. ESSINIUS, Pavel: *Nuptiis nobilis et circumspecti viri d. Samuelis Zarybnicky de Zarybenska, civis reipub. Czaslaviensis patricii, consularis conspicui, et honestae Dorotheae, ab obitu piae memoriae dn. Simonis Svachii relictæ, 13. die mensis Ianuarii anno 1615 feliciter celebratis l. m. q. accinuit Paulus Essinius, rei publicae Czaslaviensis syndicus. Praegae typis Matthiae Pardubiceni.*⁵⁰
41. PAČUDA, Matauš: *Kázání svadební ku poctivosti a na památku poctivého manželského sňátku počestných a bohabojných nových manželů: urozeného a statečného rytíře pana Jana Zruckého z Chřenovic etc. ženicha. A urozené panny Anny Geronysové z Libušína etc. nevěsty konaného v neděli devatenáctou po s. Trojici léta Páně 1616. Sepsáno a vydáno od kněze Matouše Pačudy Dobromilického služebníka slova a svátostí Kristových u svatého Havla v Starém Městě Pražském ... Vytištěno v Novém Městě Pražském u Daniele Karla z Karlšpergka.*⁵¹
42. IACOBÆUS, Jakub: *Eximio iuxtaque nobiliss. et prudentiss. viro, dn. Ladislao Galli de Raisstein etc., sponso, nec non ... virgini Christianae Petrlianae, sponsae, connubialia 24. Ianuarii ... 1616 ...*

⁴⁵ RHB 1, s. 197, (11 ff). *Humanistica*, s. 80.

⁴⁶ RHB 1, s. 338, (4 ff). *Humanistica*, s. 81.

⁴⁷ RHB 1, s. 217, (4 ff). *Humanistica*, s. 80.

⁴⁸ RHB 3, s. 128, (8 ff). RHB tento exemplár neeviduje.

⁴⁹ RHB 5, s. 44, (4 ff).

⁵⁰ RHB 2, s. 110, (4 ff). RHB tento exemplár neeviduje.

⁵¹ Knihopis 6690. Knihopis tento exemplár neeviduje. *Humanistica*, s. 83.

*Pisecae celebranti, fidae et piaae mentis testandae ergo applaudebat M. Iacobus Iacobaeus etc. ... Pragae imprimebat Ioannes Strzibrsky.*⁵²

43. IACOBÆUS, Jakub: *Basium integerrimi iuvenis viri, dn. Ioannis Petri Pisecensis, civis patricii ..., sponsi, nec non ... virginis Lidomillae Vrbmessengeriancae etc., sponsae, in connubio eorum ... 31. Ianuarii an. 1617. Pisecae celebrato, delibatum et ... a M. Iacobo Iacobaeo etc. delineatum. ... Pragae typis Ioannis Strzibrsky.*⁵³
44. *Aggratulatio in honorem nuptiarum ... Venceslai Crocini a Wladorzicz, civiš et tribuni plebis reipublicae Rochecanensis ..., sponsi, et ... virginis Iulianae, piaae memoriae ... Matthiae Cziziek Beronaei, civis patricii, ... relictæ filiae, sponsae primulae, necessitudinis ergo scriptum et consecratum. Typis Danielis Carolidae a Carlperga. Anno Glyconio: VxorIs MeDIoCrItas (= 1618).*⁵⁴
45. *Thalasio in nubtiis ... Danielis Kohaut a Lichtenfeld etc., dn. Simeonis Kohaut a Lichtenfeld, S. C. Maiestatis ad appell. regni Bohem. consilarii quondam f., et ... virginis dn. Annae Pichelpergianae a Pichelperg etc., dn. Danielis Pichelpergii a Pichelperg etc., senatoris Antiquae Urb. Prag., a. 1618. Maii 15. celebratis, quondam filiae, dictus ab amicis ... Pragae typis Samuelis Adami a Veleslavina anno 1618.*⁵⁵
46. *Hymenaeus pro felici matrimonio d. Iohanni, d. Melchioris Haldii a Naiempergk, ... civis Palaeo-Pragensis, defensoris Academiae et Consistorii Pragensis digniss., filio, Haldio ... nuptias 28. April. anno 1619 celebranti cum ... virgine Anna, ... Iohannis Ssuster de Goldpergk, civiš et senatoris eiusdem urbis, filia, nuncupatus ab amicis. Typis Danielis Sedesani.*⁵⁶
47. *Prosphonesis in honorem nuptiam ... Samuelis Adami a Veleslavina, vexilliferi et typographi Palaeo-Pragensium praestantissimi, sponsi, cum ... virgine Ludomilla Sigleriana, ... Pauli Siglerovsky a Gettensdorf, capitanei arcis Regiovillanae cis Beronam Boh. ..., filia, sponsa, 7. Iulii ... 1619 celebratarum, ... oblata ab amicis.*⁵⁷
48. FESTIVO-NUPTIALIS, Desiderius: *Aenigma in Dominum sponsum, [Pragae, 1619]*⁵⁸
49. SICTOR, Jan: *In honorem amico-nuptialis convivii dn. Felici Hadde Prosecze, iuveni viro ... sponso, matrona Katharina, relictæ vidua post obitum ... Danielis Cyprini de Kaprstein, olim senatoris PaleoPrag. ..., 14. Iulii ... 1619 pro ... coniuge gaudenti ... Pragae typis Pauli Sessii.*⁵⁹

⁵² RHB 2, s. 411, (jednolist). *Humanistica*, s. 83.

⁵³ RHB 2, s. 411, (jednolist). *Humanistica*, s. 83.

⁵⁴ RHB 1, s. 494, (6 ff). *Humanistica*, s. 82.

⁵⁵ RHB 3, s. 55, (8 ff).

⁵⁶ RHB 2, s. 252, (4 ff).

⁵⁷ RHB 1, s. 42, (4 ff).

⁵⁸ RHB 1, s. 42, (jednolist). *Humanistica*, s. 82.

⁵⁹ RHB 5, s. 90, (jednolist). *Humanistica*, s. 86.

50. *Nuptiis ... Ioannis Danielis Ssindl ab Eberharcze Glattovinii et ... virginis, clarissimi dn. Matthiae senioris Negedly, Mysae civiš et ephori, filiulae ... Evae, ... 29. Octobris ... 1619 celebrandis nuncupant amici. Praegae typis Pauli Sessii, typographi academici.*⁶⁰
51. *Festae et felici copulae connubiali clariss. iuvenis viri dn. Ioannes Petri, civiš Palaeo-Praegae patricii ibidemque in cancellaria superiori notarii digniss., primum sponsi, cum ... Ludmilla nata Celestina a Freifeldt etc., ab obitu dn. Martini Kautsky, pontis et molendinar. Palaeo-Prag. praefecti, relicta vidua, solenniter celebratae et amicorum votis frequentatae 26. Novemb. anno 1619 honoris ergo p. p.*⁶¹
52. *Novo hymenaeo nobilitate virtutum ac literarum praestantis d. Danielis Meussneri Neoprageni civisque patriae urbis meritissimi cum ... virgine Catharina, ... d. Henrici Kozelii a Peclinovecz, tributorum in Regno Bohemiae supremi exactoris, civiš NeoPraegae consularis, filia, matrimoniale faedus 14. Ianuarii anni 1620 feliciter ineuntis amici applaudebant. Praegae typis Iohannis Ctiboreni apud Tres Ursos.*⁶²
53. CLEMENS ŽEBRÁČKÝ, Václav: *Erotopaegnum felicitis et optati hymenaei ... ornatiss. iuveni Simeoni Marconidae Zebraceno, S. R. Maiestatis in aula regia redituum notario ..., civi et amico ..., nec non ... vergini Annae, nobilis et circumspici viri dn. Adalberti Had a Prosece, ad suprema burgraviatus iudicia in regno Bohem. consiliarii meritiss. Etc., filiae ..., sponsis primis (23. Febr. Anni huius 1620 celebrati) honoris et amoris ergo exstructum a M. Venceslao Clemente Zebraceno. Praegae typis Pauli Sessii anno 1620.*⁶³
54. *Primis nuptiis nobiliss. ... M. Syxti Syxtidis a Zvirzetina Cutteni, sponsi, et ... virginis Catharinae, ... Georgii Ssvantlei, civiš Pisecensis, filiae, sponsae, Praegae 26. Aprilis ... 1620 feliciter celebratis, amici gratulabantur. Praegae typis Danielis Sedesani.*⁶⁴
55. LOMNICKÝ Z BUDČE, Šimon: *Píseň prostá a kratičká, Daniel Karel z Karlsperka, 1620.*⁶⁵
56. *Gamelia, quibus nuptiae primae doctissimi et ornatissimi viri iuvenis dn. Iohannis Vodiczkae de Vasserstein Straconiceni, sobriae philosophiae baccalaurei, civiš patritii, sponsi, ducta in uxorem ... virgine Eva, humanissimi ... dn. Petri Griesii, civiš Straconicii ..., filia, sponsa, ibidem IX. Kalensa Iulias anno ... 1620 ... celebratae ab amici ... adornantur. Praegae typis Pauli Sessii, typographi academici.*⁶⁶
57. *Sacro hymenaeo clariss. ... Pauli Libertini Pisceni etc., reupub. Welvariensis civiš consularis digniss., sponsi, et ... virginis Benignae post pie defunctum ... Stephanum Peristerium, civem ac*

⁶⁰ RHB 5, s. 277, (4 ff). *Humanistica*, s. 86.

⁶¹ RHB 4, s. 153, (jednolist). *Humanistica*, s. 85.

⁶² RHB 3, s. 320, (6 ff). *Humanistica*, s. 84.

⁶³ RHB 1, s. 376, (4 ff). *Humanistica*, s. 81.

⁶⁴ RHB 5, s. 116, (4 ff). *Humanistica*, s. 86.

⁶⁵ *Knihopis neuvádza. Humanistica*, s. 87.

⁶⁶ RHB 5, s. 521, (8 ff).

*archigrammataem Welvariensem ..., relictæ filiae, sponsae, 8. Septembris anno 1620 feliciter celebrato amici acclamabant. Pragae typis Pauli Sessii.*⁶⁷

58. *Nuptiis nobilis et honesti iuvenis dn. Bernhardi Karbanii de Wolssan, civis Palaeo-pragensis industrii, sponsi, et ... virginis Katharinae, ... dni Melchioris Haldii a Najenpergk ... filiae, sponae, 8. Octobris ... 1619 ... celebratis, honoris et amoris ergo offerunt.*⁶⁸

59. THERMENUS ZE ZHOŘE, Daniel: *Positiones de sponsalibus, quas sub praesidio ... dn. Iohannis Matthiae a Sudetis publice defendet Daniel Thermenus a Zhorze Satecenus die XI. Septembris hora VII. In Collegio Caroli IV. Alias Magno anno 1612. Pragae typis Ionatae Bohutsky.*⁶⁹

60. AGRICOLA, Ioannes: *Quod felix et faustum sit, praeesentes ex materia iuris civilis de tutelis quaestiones praeside ... Ioanne Matthia a Sudetis, antecessore, praeceptore et fautore suo ... honorando ... discutiendas proponit in ... Bohemorum academia Pragensi Georgius Agricola Lichtenaviensis francus die 18. Martii hora 7. anno ... 1614. Pragae typis Matthiae Pardubiceni.*⁷⁰

Ako môžeme vidieť v celom konvolúte prevládajú latinské spisy, s výnimkami v č. 41 (čeština), č. 57 (čeština) a č. 12 (nemčina). Z pohľadu proveniencie je 51 spisov vytlačených v Prahe a jeden vo Wroclawi (osem tlačí nemá uvedené miesto vydania). Tlače sú rozprestreté medzi rokmi 1594 až 1622, ťažiskovými sú roky 1615-1620, kde nájdeme takmer tri štvrtiny z celkového počtu spisov.⁷¹ V nadväznosti na vyššie uvedené informácie nás neprekvapí, že najzastúpenejším tlačiarom je Pavel Sessius, typograf pražskej akadémie, zažívajúci vrchol svojej činnosti práve medzi rokmi 1615 až 1620.⁷² Celkovo tu nájdeme osemnásť jeho tlačí, čo predstavuje takmer tretinu celého konvolútu. O druhé miesto sa delia Jan Strýbrský a Jonata Bohutský s ôsmimi tlačami.

Ako nám však ukazuje proveniencia väčšiny tlačí, konvolút bol podľa všetkého zviazaný v Prahe, čo by nám napovedala aj história křivoklátskej knižnice. Súčasná křivoklátska knižnica, ktorej pôvodnými majiteľmi boli kniežatá z Fürstenbergu,⁷³ bola založená v pražskom fürstenberskom paláci v roku 1751.⁷⁴ Jej základom sa stala zbierka

⁶⁷ RHB 3, s. 160, (8 ff). *Humanistica*, s. 84.

⁶⁸ RHB 3, s. 19, (jednolist). *Humanistica*, s. 83.

⁶⁹ RHB 5, s. 362, (8 ff).

⁷⁰ RHB 1, s. 55, (4 ff). *Humanistica*, s. 80.

⁷¹ Presne 44 spisov. Najviac ich bolo vydaných v rokoch 1617 (8 tlačí), 1619 (11) a 1620 (13).

⁷² Porov. VOLF, Josef: *Dějiny českého knihtisku do roku 1848*, Praha 1926, s. 62-63; WINTER, Zikmund: *Řemeslnictvo a živnosti XVI. věku v Čechách (15626-1620)*, Praha 1909, s. 306; VOIT, Petr: *Encyklopedie knihy : starší knihtisk a příbuzné obory mezi polovinou 15. a počátkem 19. století*, Praha 2006, s. 786-788.

⁷³ HALADA, Jan: *Lexikon české šlechty, I: Erby, fakta, osobnosti, sídla a zajímavosti*, Praha 1994, s. 79-80. (ďalej LČŠ), s. 49. Porov. MAŠEK, Petr: *Šlechtické rody v Čechách, na Moravě a ve Slezsku od Bílé hory do současnosti, díl I A-M*, Praha 2008, s. 254-255; *Ottův slovník naučný: illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí*, VII, Fotoreprint, Praha 1997, s. 783-784 (ďalej len OSN).

⁷⁴ Všetky nasledujúce informácie týkajúce sa Fürstenberskej zbierky, ak nie je uvedené inak, boli prebrané zo štúdie Petra Maška (MAŠEK, Petr: *Křivoklátská knihovna rodu fürstenbergů*, in: *Sborník národního muzea v Praze (Acta musei nationalis Pragae)*, řada C – Literární historie, svazek XXXVIII, 1993, č. 1-2, s. 39-56.)

Josepha Wilhelma Fürstenberga (1699-1762) pochádzajúca asi z Regensburgu, kde Joseph Wilhelm pôsobil v ríšskom sneme. Tá bola v roku 1751 prevezená do Prahy, kde k nej bola zrejme pripojená časť waldsteinskej knižnice, nadobudnutej svadbou Josefa Wilhelma a Márie Anny z Waldšteina (1707-1756) v roku 1723. Najväčší nárast knižnice sledujeme počas života Karla Egona I. (1729-1787), syna Josefa Wilhelma, ktorý ako vedec, člen a neskôr prezident Českej spoločnosti nauk rozšíril knižnicu na približne 20.000 zväzkov, čo z nej vytvorilo najväčšiu aristokratickú knižnicu v Prahe. Nasledujúce generácie Fürstenbergovcov takúto vášeň v zberateľstve postrádali a v nasledujúcom storočí začal rast knižnice stagnovať.

Dôležitý pre celú zbierku sa stal rok 1881, kedy bola prevezená na Křivoklát a inštalovaná v tzv. "rytierskom sále". V roku 1929 bol celý hrad aj s mobiliárom predaný Československej republike a knižnica nebola viac doplňovaná.

Konvolút XLIV. f. 12 sa do fürstenbergskej knižnice dostal pravdepodobne za života Karla Egona I. Napovedá tomu ex libris prvej tlače *Oratio de imagine Dei* [...], na ktorej titulnom liste objavíme iniciály *CBDH*, ktoré sa prisudzujú Karlovi von Hippmannovi, o ktorého osobe nevieme takmer nič. Je možné, že šlo o syna Johanna Paula Hippmanna, povýšeného v roku 1733 do šľachtického stavu, avšak ich genealogické spojenie nebolo potvrdené.⁷⁵ Všetko nasvedčuje tomu, že Karlove knihy (desiatky zväzkov) kúpil Karol Egon I. ako celok. Táto kúpa prebehla po roku 1750, kedy môžeme datovať najneskoršie Hippmannove príписы.

Z hľadiska zachovania je konvolút vo veľmi žalostnom stave. Knižný blok postráda dosky v súčasnosti nahradené samostatným novodobým prebalom z tuhého papiera zviazaným dvoma čiernymi šnúrkami.⁷⁶ Prebal obsahuje signatúru (zelená fixa), pod ktorou sa nachádzajú čísla tlačí. Pri spodnom okraji nájdeme príпис „ZK KŘIVOKLÁT“, pôvodná väzba na tri väzy je porušená a posledných sedem tlačí je oddelených od hlavného korpusu. Zachovaný je iba dolný kapitálík.

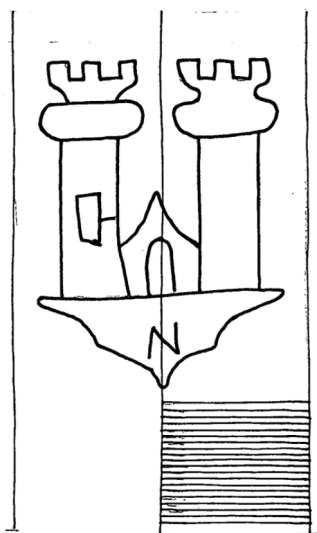
Tlač č. 33 *Idea unionis* je zložená z dvoch zložiek v tlači označených literami „A“ a „B“ a prilepeným jednolistom označený literou „C“ - zložky „A“ a „B“ sú svojou skladbou biniá. Jednotlivé fóliá tlače majú rozmery 187 × 157 mm. Tlač obsahuje jeden filigrán, presnejšie na druhom a treťom fóliu zložky „A“, pričom najbližšia zhoda bola objavená vo

---

⁷⁵ Šlechtické rody v Čechách, na Moravě a ve Slezsku od Bílé hory do současnosti, díl I A-M, s. 363.

⁷⁶ Rozmery prebalu 250 × 180 mm.

filigráne Piccard Nr. 104678⁷⁷ s provenienciou Soest, Westfalen (1614). Naproti tomu, že Nr. 104678 predstavuje najbližšiu zhodu, je možné, že filigrán nachádzajúci sa na fóliách *Idey* s ním nemusí mať až toľko spoločného. Ilustrácia dvoch veží s písmenom *N* je pomerne bežná⁷⁸ a ako uvádza Piccard, filigrán s rovnakou provenienciou z roku 1615 (Nr. 104703) obsahuje aj okno aj obe priečne čiary pod cimburím, ktoré filigrán *Idey* postráda.

Obr. č. 1 Piccard Nr. 104678

Toľko k obsahovému, provenienčnému a kodikologickému predstavenie konvolútu XLIV. f. 12 a pojednaní *Idea unionis*, ktorý mal priniesť pohľad na externú podobu konvolútu a spisu. Kým však pristúpim k jeho internému popisu a analýze predstavím autora spisu Václava Clementa Žebráckého.

⁷⁷ Jedna z veží postráda okno a obe priečne čiary pod cimburím, pri spodnom okraji písmeno „N“ s rozmermi 10 × 10 mm.

⁷⁸ <http://www.piccard-online.de/> (dátum prístupu 11.4.2016) uvádza približne 145 filigránov tohto typu.

3. Václav Clemens Žebrácký – život a dielo

3.1 Stav bádania

V úvode tejto kapitoly by som sa rád zmienil o literatúre, ktorá sa venuje osobe Václava Clementa Žebráckého (c1589-1637). V porovnaní s jeho súčasníkom Janom Amosom Komenským je literatúra o Clementovi zúžená len na krátke slovníkové heslá a články, obsahujúce neustále preberané informácie. Kvôli lepšej predstave o vývoji bádania je literatúra zoradená v chronologickom poradí. Mimo neho na záver vkladám krátke zmienky v rôznych prácach, ktoré sa priamo nezaobierajú Václavom Clementom Žebráckým. Na popis slovníkových hesiel o Václavovi Clementovi bolo rezignované, nakoľko neprinášajú žiadne informácie, ktoré by posúvali vpred stav bádania o jeho osobe. V prípade, že je určitá časť hesla špecifická, je toto heslo uvedené v poznámkach.

Ako prvé uvediem práce Zikmunda Wintra (1846-1912), ktoré zastávajú pri pohľade na Clementa samostatnú kategóriu, nakoľko Winter čerpal primárne z pôvodných univerzitných prameňov.⁷⁹ Z veľkého množstva spisov je dôležité vyzdvihnúť *Život a učení na partikulárných školách*⁸⁰ a *Děje vysokých škol pražských od secessí cizých národů po dobu bitvy na Bělohorské*.⁸¹ *Život a učení* uvádza celkom päť rôznych zmienok o osobe Václava Clementa. Ich rozsah nie je veľký a prináša nám informácie o Clementovom pôsobení na rôznych partikulárnych školách, či už ako učiteľ alebo správca. *Děje vysokých škol* nám ponúkajú len jednu krátku zmienku, z ktorej sa dozvieme len o Clementovom pôsobení v škole u sv. Jindřicha na Novom Meste pražskom. Potrebné je poznamenať, že obsah týchto zmienok nie je práve najlichotivejší, čo vyplývalo z Clementovej nevrlej povahy a jeho prísneho sa správania k svojim podriadeným a kolegom.

Prvý životopis Václava Clementa nájdeme v *Rukověti k písemnictví humanistickému, zvláště básnickému, v Čechách a na Moravě ve století XVI.* z roku 1918.⁸² Tento životopis

---

⁷⁹ Praha, Archiv Univerzity Karlovy, fond Rukopisy, sign. A 13b (Acta rectorum universitatis Pragensis 1609-1612), A 14a (Acta universitatis Pragensis 1616-1620), A 14b (Acta universitatis Pragensis 1619-1622).

⁸⁰ WINTER, Zikmund: *Život a učení na partikulárných školách v Čechách v XV. a XVI. století. Kulturně-historický obraz*, Praha 1901.

⁸¹ WINTER, Zikmund: *Děje vysokých škol pražských od secessí cizých národů po dobu bitvy na Bělohorské (1409-1622)*, Praha 1897.

⁸² TRUHLAŘ, Antonín – HRDINA, Karel: *Rukověť k písemnictví humanistickému, zvláště básnickými v Čechách a na Moravě ve století XVI, Díl I. ABEL-COLLINUS*, Praha, 1918, s. 337-351. Pre upresnenie poznamenávam, že v roku 1908 bola vydaná *Rukověť k písemnictví humanistickému, zvláště básnickými v Čechách a na Moravě ve století XVI*, ktorá na titulnom liste nesie označenie ako *I. SVAZEK*. Z dôvodu úmrtia Antonína Truhláře (1849 – 1908) nebol následne vydaný druhý zväzok tejto práce. Vydanie sa dočkal až

už obsahuje základné informácie o Clementovom narodení, štúdiách a pôsobení. Text sa stal základným životopisom, z ktorého boli preberané informácie v nasledujúcich štúdiách a statiach až do roku 1966, keď bola vydaná *Rukověť humanistického básnictví v Čechách a na Moravě*, ktorá priamo nadväzovala na *Rukověť k písemnictví humanistickému*. V spojitosti s vyššie zmienenou prácou nemôžeme nespomenúť stať, ktorá vyšla v roku 1919 v *Časopise Musea Království českého*.⁸³ V tomto článku Václav Flajšhans (1866-1950) uverejnil dodatky, ktoré upresňujú informácie z *Rukověti*. Heslo obsahuje podrobnejšie informácie o pôsobení Clementa a opravy prepisov titulných listov časti jeho diel.

Dějiny mesta Klatov, ktoré spísal Jindřich Vančura (1855-1936), nám prinášajú celkom štyri zmienky, ktoré sú spojené s Clementovým pôsobením v tomto meste.⁸⁴ Tieto údaje nás zasadzujú do kontextu príchodu Clementa do Klatov a predkladajú základné správy o jeho štúdiách.

Ako uvádzajú autori *Rukověti humanistického básnictví*, najprínosnejšou štúdiou o Clemensovom pôsobení v exile je práca Bohumila Rybu (1900-1980) z roku 1929. Ako môžeme vydedukovať už z názvu *Humanista Clemens Žebrácký za hranicemi*,⁸⁵ je zameraná priamo na Clementovo pôsobenie v zahraničí a pre doplnenie prvej časti životopisu nás v úvode odvoláva na *Rukověť k písemnictví humanistickému*. Pri zostavovaní Clementovho pôsobenia vychádzal Ryba zo zmienok, ktoré o sebe napísal sám Clemens. Nájde tu citácie básní a ich nasledujúci rozbor, ktorý je veľmi podrobný a vytvára kvalitný základ pre vytvorenie Clementovho životopisu, čo väčšina neskorších autorov aj využila. V *Listech filologických* ešte narazíme na krátku Rybovu reakciu⁸⁶ na prácu Per Magnus Hebbeho (1886-1942) *Svenskarna i Böhmen och Mähren, studier i tjeckisk folktraditionoch literatur*,⁸⁷ v ktorej ako uvádza, vychádzal z Rybova článku. Ryba popisuje čo nové Hebbe proti jeho štúdii priniesol a verifikuje svoje tvrdenie, že Clemens zomrel v Anglicku, proti pôvodnej domnienke, že je pochovaný vo Švédsku.

---

o desať rokov neskôr s doplnkami Karla Hrdinu (1882-1949) – tento zväzok je na svojom titulnom liste uvedený ako I. Díl a nie je evidovaný ako II. zväzok pôvodného Truhlářovho vydania.

⁸³ FLAJŠHANS, Václav: *Rukověť k písemnictví humanistickému, zvláště básnickými v Čechách a na Moravě ve století XVI. Opravy a doplňky*, in: *Časopis Musea Království českého* 93 (1919), s. 188-189.

⁸⁴ VANČURA, Jindřich: *Dějiny někdejšího královského Města Klatov, 1. část 3. svazku I. dílu*, Klatov, 1928-1929.

⁸⁵ RYBA, Bohumil: *Humanista Clemens Žebrácký za hranicemi*, in: *Listy filologické* 56 (1929), s. 80-94, 212-224, 333-356.

⁸⁶ RYBA, Bohumil: [Drobná správa bez názvu], in: *Listy filologické* 59 (1932), s. 434.

⁸⁷ HEBBE, Per Magnus: *Svenskarna i Böhmen och Mähren, studier i tjeckisk folktraditionoch literatur*, Uppsala, 1932.

V Hebbeho práci nájdeme Clementovo meno len v prvej kapitole *Den protestantiska litteraturen och traditionen*.⁸⁸ Hebbe sa tu zaoberá literatúrou vyprodukovanou českými exulantmi, ktorej témou je Gustav Adolf (1594-1632). Nájdeme tu krátke popisy básní rôznych autorov. Z Clementových spisov je tu najdôležitejšia *Gustavida*, ktorú Hebbe popisuje ako jednu z najdlhších básní vzdávajúcich hold Gustavovi Adolfovi.

V bibliografii Jana Blahoslava Čapka (1903-1982) nájdeme dva články venujúce sa Clementovi a to *Objev významné práce českého humanisty*⁸⁹ a *Václav Klement Žebrácký a jeho poesie politická*.⁹⁰ Prvý z menovaných je krátkym príspevkom k bratislavskému nálezu druhej redakcie Clementovho spisu *Threnus Boemiae* a obsahuje len zmienku o tom, že Clemens odišiel po Bielej hore do vyhnanstva. Druhý rozsiahly článok sa venuje Clementovej tvorbe. Čapek tu uvádza rozdelenie českého humanizmu, kultúrny stav Prahy v rokoch 1580-1620 a zasadzuje Clementa do tohto kontextu. Dôležité je poukázať, že pri popisovaní životopisu Čapek uvádza: „*Studoval na universitě v Praze a v Heidelberku (Tobolkův „Knihopis“, II, část IV., 75, udává nepochopitelně jako datum heidelberských studií rok 1586)*.“⁹¹ – táto informácia je chybná, nakoľko Václav Clemens Žebrácký nikdy v Heidelbergu neštudoval a je tu zamieňaný s iným Václavom Clemensom, presnejšie ako uvádza Josef Vítězslav Šimák (1870-1941) „*Venc[eclaus] Clemens Gradecensis Boh[emus]*“, ktorý bol v roku 1586 zapísaný na univerzite v Heidelbergu.⁹² V nasledujúcej časti životopisu sa Čapek ešte odvoláva a kriticky vyjadruje k vyššie zmienenej literatúre. Tretia a ťažisková časť textu obsahuje samotný pohľad na Clementovu literatúru, ktorú autor komentuje z politického hľadiska.

---

⁸⁸ HEBBE, s. 1-31.

⁸⁹ ČAPEK, Jan Blahoslav: *Objev významné práce českého humanisty*, in: Slovesná věda 5 (1952), s. 219.

⁹⁰ ČAPEK, Jan Blahoslav: *Václav Klement Žebrácký a jeho poesie politická*, in: Acta Universitatis Carolinae, Philologica no. 2, zv. 1 (1955), s. 155-184.

⁹¹ ČAPEK, s. 162.

⁹² ŠIMÁK, Josef Vítězslav: *Studenti z Čech, Moravy a Slezska na německých universitách v XV.-XVIII. st.*, in: Časopis Českého musea 79-80 (1905-1906), s. 296. Potrebne je dodať, že túto chybnú informáciu neuvádza len Čapek, ale napríklad aj Jozef Kuzmík vo svojom *Slovníku autorov*: „[...] narodil sa asi r. 1589 v obci Žebrák. R. 1586 bol zapísaný na univerzite v Heidelbergu.“ (KUZMÍK, Jozef: *Slovník autorov slovenských a so slovenskými vzťahmi za humanizmu 1: A-M*, Martin 1976, s. 144) a Dagmar Čapková (ČAPKOVÁ, Dagmar: *Neznámé dokumenty k životu českého vychovavatele a básníka, současníka Komenského (Z Hartlibova archívu v Anglii)*, in: Pedagogica 30 (1980), č. 4, s. 509). Ako uvádza Bedřiška Wižďalková v dodatkoch ku *Knihopisu (WIZĐALKOVÁ, Bedřiška et al.: Knihopis českých slovenských tisků od doby nejstarší až do konce XVIII. století, díl II. Tisky z let 1501-1800, část IV. Písmo K-L. Čís. 3642-5132, Dodatky, Praha 1998)*, boli pri preberaní tejto chybnéj informácie spojené dve osoby a to Václav Clemens Žebrácký a Václav Clemens z Hradiště. V rámci tohto omylu nájdeme často informáciu o Clementovom dekanskom pôsobení v Nymburku, ktorá je tiež chybná.

Z článkov, ktoré sa nevenujú priamo Clementovi, by som uviedol *K ohlasu předbělohorských událostí v dílech našich humanistů*,⁹³ ktorého autorkou je Dana Martínková-Pěnková (1926-2007). Martínková-Pěnková tu primárne predstavuje Adama Rosacia z Karlsperka, pričom tu Clemens vystupuje ako určitý protipól, z dôvodu rozdielneho spoločenského postavenia. Clemens ako vychovávateľ šľachtických synov a Rosacius ako mešťan sa k situácii pred Bitkou na Bielej hore stavajú rôznym spôsobom aj napriek tomu, že zastávajú rovnaké stanovisko.

Centrálnym prehľadom humanistickej poézie je *Rukověť humanistického básnictví v Čechách a na Moravě* (ďalej iba *RHB*),⁹⁴ ktorá prináša formou slovníkových hesiel primárne údaje o rozsiahlom množstve autorov tohto obdobia. Clementovi je tu venovaných 12 strán.⁹⁵ Tento počet strán by sa mohol zdať dostatočný, ale treba dodať, že životu je tu venovaná len jediná strana textu. Ostatný text je tvorený popisom samostatne vydaných spisov, ktoré obsahujú základné údaje ako prepis titulného listu, rozsah, uloženie a ich stručný obsah.

Medzi rokmi 1969-1972 vznikli tri články venujúce sa Clementovmu dielu. Autorom tých článkov je Jerzy Starnawski (1922-2012), ktorý sa tu venuje primárne básni *Lechiados libri IV* pojednávajúcej o Poľsku. Prvý z tejto trojice je nemecky písaný príspevok s názvom *Venceslai Clementis a Lybeo monte „Lechiados“ libri IV – ein bisher unbekanntes Polen-Epos des tschechisch-lateinischen Dichters aus der ersten Hälfte des 17. Jahrhunderts*.⁹⁶ Nájdeme tu stručné správy o Clementovom pohybe po udalostiach na Bielej hore, smerujúce k jeho pobytu na poľskom území. Celý tento príspevok je postavený ako obsahový rozbor básne *Lechiados*, ktorú Starnawski objavil v Paríži. Pri jednotlivých úsekoch textu popisuje ich pravdivosť v závislosti na vtedajšej či už politickej alebo hospodárskej situácii v Poľsku.

Druhý článok nesie názov *Poeta czeko-łaciński z początku XVII wieku Wacław Kliment vel Clemens autorem poematu o Polsce*.⁹⁷ S vyššie zmieneným nesie veľmi veľa spoločného a prináša pomerne málo nových informácií.⁹⁸ Rovnako obsahuje rozbor obsahu

---

⁹³ MARTÍNKOVÁ-PĚNKOVÁ, Dana: *K ohlasu předbělohorských událostí v dílech našich humanistů*, in: *Listy filologické* 84 (1961), s. 160-162.

⁹⁴ TRUHLÁŘ, Antonín et al.: *Rukověť humanistického básnictví v Čechách a na Moravě*, 6 zv., Praha 1966-2011.

⁹⁵ *RHB* 1, s. 370-382.

⁹⁶ STARNAWSKI, Jerzy: *Venceslai Clementis a Lybeo monte „Lechiados“ libri IV – ein bisher unbekanntes Polen-Epos des tschechisch-lateinischen Dichters aus der ersten Hälfte des 17. Jahrhunderts*, in: *Antiquitas graeco-romana ac tempora nostra (Acta congressus internationalis habiti Brunae diebus 12-16 mensis Aprilis MCMLXVI)*, Praha 1968, s. 391-404.

⁹⁷ STARNAWSKI, Jerzy: *Poeta czeko-łaciński z początku XVII wieku Wacław Kliment vel Clemens autorem poematu o Polsce*, in: *Eos. Commentarii Societatis Philologiae Polonorum* 57 (1967/1968), s. 180-193.

⁹⁸ Oba články zmienenú chybnú informáciu o jeho štúdiách v Heidelbergu.

diela, ktorý je viac zameraný na osobnosti spomínané v básni. V závere Starnawski pridáva krátku analýzu a porovnanie Clementovej práce s antickou literatúrou.

Vrcholom celej Starnawského práce je rozsiahla vyše stostranová edícia celého spisu, ktorá bola uverejnená v časopise *Humanistica Lovaniensia*.⁹⁹ V úvode nájdeme kompletný Clementov životopis zostavený podľa *RHB*, avšak hneď v úvodnej vete objavíme chybu, vzniknutú pravdepodobne zlým prekladom slova *synovec*: „*Clemens Venceslaus or Klement Václav, son of Adam Clement of Pilsen, [...]*“. Druhou drobnou chybou je špecifikácia Clementovej magisterskej hodnosti – *mastership of law*. V ostatných informáciách sa Starnawski zhoduje s *RHB*. Za týmto úvodom nasleduje vyššie zmienená edícia s komentárom.

Stručný životopis v latinskom a českom jazyku je obsiahnutý v antológii *Renesanční poesie*.¹⁰⁰ Táto antológia obsahuje preklady rôznych českých autorov obdobia renesancie. Clemens je tu zastúpený dvoma spismi a to spisom *Funestis agitata fatis Bohemia* a výzvou k českým stavom obsiahnutom z básne *Smirzicias*. Obe tieto práce boli vydané v roku 1619. Samotný životopis¹⁰¹ obsahuje stručné, avšak presné informácie, ktoré poukazujú na najdôležitejšie míľniky Clementovho života. Zaujímavé je, že autor stanovil rok Clementovho úmrtia na 1637, ktorý sa v predchádzajúcej literatúre nevyskytoval.

Nové poznatky o Clementovom živote v Anglicku, kde sa uchýlil v roku 1634, nájdeme v článku *Neznámé dokumenty k životu českého vychovavatele a básníka, súčasníka Komenského (Z Hartlibova archívu v Anglii)*,¹⁰² ktorého autorkou je Dagmar Čapková. Aj napriek tomu, že bol článok publikovaný v roku 1980, nebol v česko-jazyčnej literatúre doposiaľ reflektovaný. Hlavný dôvod môžeme vidieť v tom, že za posledné tri desaťročia ku Clementovej bibliografii pribudlo minimálne množstvo prác.

Neodmysliteľnou časťou bádania sú aj práce zaoberajúce sa dejinami univerzity obsahujúce informácie o Clementových univerzitných štúdiách. Z najdôležitejších vydvihnem dielo Karla Beránka (1924–2015) *Bakaláři a mistři Filozofické fakulty Univerzity Karlovy*¹⁰³ a dielo Josefa Tříška (1922–2005) *Disertace pražské univerzity 16.–18. století*.¹⁰⁴

---

⁹⁹ STARNAWSKI, Jerzy: *Clemens Venceslaus Zebracenus a Lybeo monte, Lechiados libri IV (ca 1632-1635): an unedited poem on the accession to the throne of Ladislaus IV of Poland*, in: *Humanistica Lovaniensia*, vol. 21 (1972), s. 281-384.

¹⁰⁰ BUSINSKÁ, Helena - MARTÍNEK, Jan: *Renesanční poesie*, Praha 1975. Autorom životopisu je Jan Martínek, spisy preložila Helena Businská.

¹⁰¹ *Renesanční poesie*, s. 318.

¹⁰² ČAPKOVÁ, Dagmar: *Neznámé dokumenty k životu českého vychovatele a básníka, současníka Komenského (Z Hartlibova archívu v Anglii)*, in: *Pedagogica* 30 (1980), č. 4, s. 507-511.

¹⁰³ BERÁNEK, Karel: *Bakaláři a mistři Filozofické fakulty Univerzity Karlovy*, Praha 1988.

¹⁰⁴ TŘÍŠKA, Josef: *Disertace pražské univerzity 16.-18. století*, Praha 1977.

Tieto práce sprostredkujú záznamy o udeľovaní bakalárskych a majstrovských titulov, s presnými transkripciami pôvodných prameňov, ktoré obsahujú zoznamy absolventov a kvestií, za ktoré im bol daný titul udelený.

V chronológii budeme pokračovať krátkym článkom Jamesa W. Binnsa *Wenceslas Clemens' Homage at the Tomb of Chaucer, 1636*.¹⁰⁵ V tomto príspevku sa Binns zaoberá Clementovým spisom *Trinobantiados Augustae sive Londini Libri VI* z roku 1636. Primárne sa venuje časti, kde Clemens opisuje tzv. *Poets' Corner* vo Westminsterском opátstve, kde je pochovaný anglický stredoveký básnik Geoffrey Chaucer (c1343-1400). Binns uvádza krátky životopis, v ktorom môžeme nájsť ako rok úmrtia 1637, ktorý vo svojom článku presadzuje vyššie zmienená Dagmar Čapková. Cieľom Binnsovej štúdie je poukázať na záujem českého básnika Václava Clementa v osobe Geoffrey Chaucera.

*The Gustavis of Venceslaus Clemens*¹⁰⁶ nám už z názvu implikuje svoj charakter. Autorom článku je Hans Helander (*1942), ktorý sa tu zaoberá priamo jedným z Clementových diel *Gustavidos libri IX*, [...] (Leiden, 1632). Po krátkom všeobecnom úvode, v ktorom nám predstaví situáciu, v ktorej dielo vzniklo, uvádza Helander krátky životopis zúžený len na miesto a rok narodenia, pobyt vo Švédsku a smrť v Anglicku.¹⁰⁷ Nasleduje samotný rozbor vybraných častí básne. Helander poukazuje na Clementovu znalosť antickej ale aj renesančnej literatúry.

Krátky Clementov životopis môžeme nájsť aj v štúdií *Učitelé školy u sv. Jindřicha na Novém Měste pražském v předbělohorském období*,¹⁰⁸ ktorej autorom je Bořek Neškudla (*1971). Celá štúdia sa postupne preberá životopismi jednotlivých učiteľov v poradí, v akom pôsobili u sv. Jindřicha. Clementa, ako predposledného známeho učiteľa predbielohorskej doby, tu nájdeme až v samom závere. Z predexilového obdobia tu Neškudla uvádza informácie o Clementových štúdiách, pôsobení ako praeceptora a dobu pôsobenia na jednotlivých partikulárnych školách. Väčší rozsah zaberá poexilový životopis, pričom tu nenájdeme, až na jednu výnimku, žiadnu informáciu o Clementových spisoch.

Tvorcovia publikácie *Město Žebrák. Rodáci a památky*¹⁰⁹ nezabudli na Václava Clementa a venovali mu celkom dve zmienky. V tej prvej ho nazývajú „Nejslavnější

---

¹⁰⁵ BINNS, James W.: *Wenceslas Clemens' Homage at the Tomb of Chaucer, 1636*, in: *Medium Aevum* 62 (1993), s. 289-291.

¹⁰⁶ HELANDER, Hans: *The Gustavis of Venceslaus Clemens*, in: KESSLER, Eckhard, KUHN Heinrich C. (eds.): *Germania Latina – Latinitas Teutonica*, 2 zv., München 2003, s. 609-622.

¹⁰⁷ Z neznámeho dôvodu Helander udáva ako rok úmrtia 1640.

¹⁰⁸ NEŠKUDLA, Bořek: *Učitelé školy u sv. Jindřicha na Novém Měste pražském v předbělohorském období*, in: *Acta Universitatis Carolinae - Historia Universitatis Carolinae Pragensis* 47 (2007), s. 99-116.

¹⁰⁹ PÁNEK, Karel – BENEŠ, Vladimír – LORENC, František: *Město Žebrák. Rodáci a památky*, Žebrák 2010.

z *rodáků* [...]“¹¹⁰ Celkovo sa tu dozvedáme, že jeho otec bol učiteľom a organistom a Clementov skrátenejší životopis. Ako rok narodenia uvádzajú autori z neznámeho dôvodu rok 1590 aj napriek tomu, že ostatná literatúra uvádza približne rok 1589. Zaujímavé je, že ako miesto úmrtia udávajú Holandsko, s odvolaním sa na bližšie nešpecifikovaný záznam. Celkovo sa tu nenachádza podrobný zoznam literatúry, ktorý by závery autorov verifikoval.

Najnovšou knihou, v ktorej nájdeme heslo Václav Clemens Žebrácký, je kniha Marina Holého (*1978) *Ve službách šlechty. Vychovavatelé nobility z českých zemí (1500-1620)*,¹¹¹ ktorá obsahuje najpodrobnejší zoznam literatúry k jeho osobe. Obsahovo sa značne ponáša na heslo v *RHB*, s rozdielom, že neuvádza zoznam Clementových diel.

V súčasnosti najaktuálnejšia mnou objavená štúdia nesie názov *Down and Out in Leiden and London: The Later Carrers of Venceslaus Clemens (1589-1637), and Jan Sictor (1593-1652), Bohemian Exiles and Failing Poets* od William Poole.¹¹² Celá štúdia sa opiera o Clementovu korešpondenciu s rôznymi osobnosťami (napr. Gerardom Joannesom Vossiom [1577-1649]) či už pred odchodom do Anglicka, alebo počas Clementovho života tam. Poole bližšie upresňuje miesta, kde žil a pôsobil na základe uloženia jeho spisov v jednotlivých anglických knižniciach. Následne sa venuje druhému českému humanistovi, ktorý žil v Anglicku a to Janovi Sictoriovovi¹¹³ a rozdielom v životných osudoch týchto dvoch českých humanistov. Záver je venovaný Clementovým posledným dňom a jeho závetu.¹¹⁴

V závere tejto podkapitoly by som ešte rád spomenul vybrané práce, v ktorých je Václav Clemens Žebrácký len okrajovo zmienený. Clementovo meno nájdeme v roku 1872 v zozname českých vystaľovalcov po bitke na Bielej hore.¹¹⁵ V tomto zozname figuruje Clemens ako: „*M. Clemens Rector Rokicanus, dobrý poeta*.“¹¹⁶ z čoho asi pramení tvrdenie, že Clemens pred odchodom pôsobil ako rektor v Rokycanoch.

Eva Frimmová (*1950) vo svojej práci o Danielovi Basiliovi (1585-1628) Clementa uvádza medzi vzdelancami z okruhu Karlovej univerzity, ktorí uverejňovali verše

---

¹¹⁰ *Město Žebrák. Rodáci a památky*, s. 6.

¹¹¹ HOLÝ, Martin: *Ve službách šlechty. Vychovavatelé nobility z českých zemí (1500-1620)*, Praha 2011. s. 206-207.

¹¹² POOLE, William: *Down and Out in Leiden and London: The Later Carrers of Venceslaus Clemens (1589-1637), and Jan Sictor (1593-1652), Bohemian Exiles and Failing Poets*, in: *The Seventeenth Century* 28 (2013), s. 163-185.

¹¹³ *RHB* 5, s. 88-99.

¹¹⁴ Poole tu uvádza podobné informácie ako Dagmar Čapková v jej vyššie zmienenom článku.

¹¹⁵ KOMÍNEK, Alois: *Vystěhovalci čeští po bitvě bělohorské*, in: *Památky archeologické a místopisné* 9 (1872), stl. 554-558.

¹¹⁶ KOMÍNEK, s. 557.

v drobných tlačiach a zborníkoch.¹¹⁷ Clementa ako autora *Smirziacias* môžeme vidieť v knihe Roberta Seidla *Späthumanismus in Schlesien: Caspar Dornau (1577-1633), Leben und Werk*.¹¹⁸ Ako Seidel uvádza v poznámke, nemal tento spis k dispozícii a odkazuje čitateľa len k *RHB*. Clementovo meno môžeme ďalej vidieť vo väčšine článkov, ktoré sa zaoberajú bohemikami vo švédskych knižniciach.¹¹⁹

Pri zostavovaní stavu bádania som narazil na diplomovú prácu Ivany Ševčíkovej *Čeští spisovatelé na Berounsku a muzea těmto spisovatelům věnovaná*,¹²⁰ ktorá bola obhájená v roku 2012. V tejto práci autorka uvádza Clementov spis *Magister Venzeslauus Clemens Žebracenus*, ktorý mnou nebol objavený a nie je obsiahnutý v *RHB*. Je vysoko pravdepodobné, že sa autorka pri svojej práci zmýlila a tento spis neexistuje.¹²¹

Z celkového zoznamu vyššie zmienenej literatúry môžeme dedukovať nesystematickosť spracovania Clementových diel a života. Osobnosť, ktorá vyprodukovala tak rozsiahle dielo, by si zasluhovala odborný pohľad na jeho život, v Clementovom prípade hlavne pred rokom 1621 preto, že táto časť jeho života je opieraná primárne o *RHB*.

---

¹¹⁷ FRIMMOVÁ, Eva: *Daniel Basilius (1585-1628)*, Bratislava 1997. Daniel Basilius a Václav Clemens sa mohli osobne poznať, nakoľko od roku 1618 plnil Jan Vašek Stříbrský funkciu magistra a univerzitného tajomníka. Basilia a Stříbrského spájalo silné priateľstvo – Stříbrský mu odkázal po smrti svoju tlačiareň, ktorú Basilius pravdepodobne v tom istom roku predal.

¹¹⁸ SEIDEL, Robert: *Späthumanismus in Schlesien: Caspar Dornau (1577-1631), Leben und Werk*, Tübingen, 1994.

¹¹⁹ Touto tematikou sa zaoberal napríklad Jan Martínek. Porov. MARTÍNEK, Jan: *Humanistická bohemika ve Švédsku*, in: *Listy filologické* 92 (1969), s. 137-150; MARTÍNEK, Jan: *Další průzkum humanistických bohemik*, in: *Listy filologické* 93 (1970), s. 295-304.

¹²⁰ ŠEVČÍKOVÁ, Ivana: *Čeští spisovatelé na Berounsku a muzea těmto spisovatelům věnovaná*, diplomová práca Katedry českého jazyka a literatúry Pedagogickej fakulty Západočeskej univerzity, Plzeň 2012.

¹²¹ Posudky vedúceho a oponenta práce na túto chybu neupozorňujú.

3.2 Život a dielo

Keďže si táto práca nekladie za cieľ vytvorenie nového životopisu Václava Clementa Žebráckého, pracoval som pri jeho zostavovaní s vyššie zmienenou literatúrou. Prínos tejto biografie by mal čitateľ vidieť primárne v podrobnom poznámkovom aparáte, ktorý ho odkazuje na jednotlivé pramene a odborné práce. Dôvod mojho postupu vyplynul zo zložitosti overenia informácií uvádzaných staršou literatúrou.

Václav Clemens (Klement, Clement) Žebrácký, synovec Adama Clementa Plzeňského (c1550-c1622),¹²² sa narodil okolo roku 1589 v Žebráku. Základné vzdelanie dostal pravdepodobne od svojho otca, ktorý bol žebráckym učiteľom a organistom. O Clementovom živote pred štúdiom na pražskej utrakvistickej univerzite nevieme takmer nič. Jeho prvým učiteľom bol Jan Mendicillus (†c1621),¹²³ avšak to, na ktorej partikulárnej škole sa Clemens vzdelával, nie je známe. Ak by sme vychádzali z tvrdenia, že Mendicillus bol Clementovým učiteľom, musel ho učiť na partikulárnej škole. Mendicillus pravdepodobne nedosiahol majstrovskej hodnosti (aspoň o tom nie sú údaje). Ako uvádza *RHB* Mendicillus bol správcom školy u sv. Michala na Novom meste Pražskom od 10. apríla 1607.¹²⁴ Pravdepodobne hneď následne odišiel do Klatov. Ergo Clemens musel študovať partikulárnu školu buď v Prahe alebo Klatovech.

Pred dosiahnutím bakalaureátu ho máme doloženého v roku 1607 ako vychovávateľa Jiřího Jaroslava (†1656),¹²⁵ syna Oty Stoše z Kounic (†1614) na Starých Bukách. Václav Clemens venoval Jiřímu Jaroslavovi a jeho otcovi dielo *Homo redivivus* (1608).¹²⁶ Následne ho máme medzi rokom 1611-1612 zaznamenaného v *Acta rectorum universitatis Pragensis 1609-1612* ako učiteľa v Příbrami.¹²⁷

Dôležitými medzníkmi v jeho živote sú roky 1612 a 1614, keď dosiahol na pražskej univerzite bakalársku a majstrovskú hodnosť. Dňa 18. mája 1612¹²⁸ mu bol udelený

¹²² CLEMENS ŽEBRÁCKÝ, Václav: *D. O. M. A. Magistratus et legum succus pro Magisterii rostris propugnatus* [...], Praha 1616, f. B2^r. *RHB* 1, s. 368-369.

¹²³ CLEMENS ŽEBRÁCKÝ, Václav: *D. O. M. A. Magistratus et legum succus pro Magisterii rostris propugnatus* [...], f. B3^r. Viac k Janovi Mendicillovi viz *RHB* 3, s. 314-315; VANČURA, s. 1041-1042.

¹²⁴ Bakalársku hodnosť dosiahol 26. júna 1607.

¹²⁵ *RHB* 5, s. 304. *LCŠ* 1, s. 79-80.

¹²⁶ CLEMENS ŽEBRÁCKÝ, Václav: *Homo redivivus per Theantropum Iesum Christum* [...], Praha 1608. Obsahuje báseň Jiřího Jaroslava Stoše (f. G2^r, G2^v).

¹²⁷ Praha, Archiv Univerzity Karlovy, fond Rukopisy, sign. A 13b, p. 80, 43-45. Porov. WINTER, Zikmund: *Život a učení*, s. 175, 324-325.

¹²⁸ BERÁNEK, s. 41.

bakalársky titul Majstrom Šimonom Skálom z Kolinec (†1617), proboštom koleje sv. Václava a neskorším dekanom artistickej fakulty, ktorý v rokoch 1611-1612 prednášal históriu a logiku.¹²⁹ Pri svojej záverečnej dišputácii odpovedal Clemens na kvestiu v znení: „*Utrum penes homines, an leges debeat esse imperium? – Má byť vláda pri ľuďoch, či pri zákonoch?*“¹³⁰

Medzi dosiahnutím bakalárskej a magisterskej hodnosti pôsobil Clemens v roku 1612 vo funkcii rektora školy u sv. Vojtěcha Většího v Prahe,¹³¹ v nasledujúcom roku vedie školu u sv. Václava na Zderaze¹³² a je pedagógom u Smiřických. Z tohto roku pochádza aj spis *Scholae ocium, ut minus ociosum, ita maxime necessarium* [...],¹³³ ktorý sa zaoberá poslaním a významom školstva.

Svoje univerzitné štúdiá zavŕšil Clemens odpoveďou na kvestiu – „*Magistratui politico an lex scripta, an aequitas non scripta sequenda? – Má verejný úrad sledovať písaný zákon, či nepísanú spravodlivosť?*“¹³⁴ Majstrovský titul mu dňa 17. apríla udelil Mikuláš Troilus Hagiochoranus (1571-1631),¹³⁵ vtedajší dekan artistickej fakulty a neskorší rektor univerzity. Clemens v roku 1616 vydáva spis *D. O. M. A. Magistratus et legum succus pro Magisterii* [...], ktorý je písomným spracovaním jeho majstrovej kvestie. Zo samotných Clementových kvestií vyplýva, že bol pri svojich štúdiách zameraný primárne na právnický smer.

Až do svojho odchodu z českých zemí vystupuje Clemens ako učiteľ, správca a rektor na rôznych školách. V rokoch 1614-1616 riadil školu v Klatovoch. Na pôsobenie v Klatovoch sa odvoláva vo svojom diele *Lugubris lessus* [...] z roku 1615, kde sa venuje pohromám, ktoré sa v meste stali.¹³⁶ Medzi rokmi 1617-1619 je praeceptorom u pánov z Michalovic a učiteľ u sv. Havla v Prahe.¹³⁷ Clementov spis *Soterion* (1617) obsahuje básne

---

¹²⁹ VÍCH, Jan: *Kolinec 1290-1990. Sborník vlastivědných prací o Kolinci*, Kolinec 1990, s. 28-29.

¹³⁰ BERÁNEK, s. 135, 180.

¹³¹ WINTER, *Život a učení*, s. 175. A 13b, p. 80.

¹³² V tomto roku sa stal zderazkým farárom Adam Clemens Plzeňský.

¹³³ CLEMENS ŽEBRÁČKÝ, Václav: *Scholae ocium, ut minus ociosum, ita maxime necessarium* [...], Praha 1613.

¹³⁴ BERÁNEK, s. 151, 195.

¹³⁵ MERHAUT, Luboš (ed.): *Lexikon české literatury. Osobnosti, díla, instituce, zv. 4/1 S-T*, Praha 2008, s. 1008-1009.

¹³⁶ CLEMENS ŽEBRÁČKÝ, Václav: *Lugubris lessus* [...], Praha 1615. V roku 1615 postihol mesto požiar (VANČURA, s. 1446).

¹³⁷ Praha, Archiv Univerzity Karlovy, fond Rukopisy, sign. A 14a, p. 65, 210. Porov. WINTER, Zikmund: *Život a učení*, s. 173, 320. V roku 1617 je vydaný aj jeden z dvoch česky písaných Clementových spisov a to novoročná báseň, ktorú Clemens venoval svätohavelským literátom. CLEMENS ŽEBRÁČKÝ, Václav: *Annus mira ubertate Dei coronatus. To jest koruna roku pomínulého*, Praha 1617 (Knihopis 3966).

Rudolfa a Mauricia, ktorými blahoželali svojmu otcovi Bohuslavovi z Michalovic (1565-1621) k sviatku.¹³⁸ Rok pred odchodom do exilu je doložené Clementovo rektorovanie školy u sv. Jindřicha v Prahe¹³⁹ a tesne pred odchodom pravdepodobné riadenie školy v Rokycanoch.¹⁴⁰

Neustále zmeny Clementovho pôsobenia majú dve príčiny. Po prvé vyplývali z vtedajšieho spôsobu fungovania partikulárnych škôl, ktoré mala pod svojou správou pražská univerzita. Pre zabezpečenie plynulého chodu obrovského množstva škôl bol vytvorený systém rotácie pedagogických síl, ktorého podrobný popis podáva Jiří Pešek (*1954).¹⁴¹ Druhou príčinou bola Clementova povaha, ktorá bola, ako vyplýva z prameňov, veľmi výbušná. Winter v knihe *Život a učení* uvádza dva prípady, keď sa Clemens pobil so svojimi kolegami a podriadenými. Prvý prípad sa odohral v roku 1611: „*R. 1611 v Příbrami nepěkná příhoda sběhla se právě o Štědrý den. Tamější správce školní Václav Klementis (Klementův) Žebrácký kantoru svému Vítu Mělnickému téměř oko vyrazil, klíčem ho udeřiv, a když kantor omdlev na zemi se svalil, prý správce nože hledal, aby kantora dobil docela.*“¹⁴² Druhý, pravdepodobne miernejší pochádza z roku 1618: „*Roku 1618 žaluje kollega Kopidlanský na svého rektora u sv. Havla v Praze, mistra Václava Klementa, že ho bil.*“¹⁴³

Druhá, kratšia časť Clementovho života, sa odohrávala mimo české zeme. Táto časť biografie sa bude opierať primárne o práce Bohumila Rybu a Williama Poola. V roku 1621 Clemens odchádza do exilu a cestuje medzi európskymi mestami.¹⁴⁴ Prvým spisom mimo české zeme je *Rosa, veris adultioris filia* [...], vydaný v Lipsku roku 1621.¹⁴⁵ Spis bol venovaný lipskej mestskej rade, ktorú Clemens žiada o pomoc ako exulant po vydaní protijezuitského spisu.¹⁴⁶

O Clementovom pobyte do roku 1626 máme len nepriame zmienky a to v jeho diele *Miscellaneorum et adoptivorum libri quatuor* z roku 1632, v ktorom zhrňuje svoje

¹³⁸ RHB 3, 325-328. Viac k pánom z Michalovic viz. LČŠ 1, s. 101.

¹³⁹ Praha, Archiv Univerzity Karlovy, fond Rukopisy, sign. A 14b, p. 32. Porov. WINTER, Zikmund: *Život a učení*, s. 451.

¹⁴⁰ KOMÍNEK, Alois: *Vystěhovalci čeští*, stl. 557.

¹⁴¹ PEŠEK, Jiří: *Měšťanská vzdělanost a kultura v předbělohorských Čechách 1547-1620 (Všední dny kulturního života)*, Praha 1993, s. 30-58.

¹⁴² Praha, Archiv Univerzity Karlovy, fond Rukopisy, sign. A 13b, p. 43-45. Porov. WINTER, Zikmund: *Život a učení*, s. 324-325.

¹⁴³ Praha, Archiv Univerzity Karlovy, fond Rukopisy, sign. A 14a, p. 210. Porov. WINTER, Zikmund: *Život a učení*, s. 320.

¹⁴⁴ RYBA, s. 81.

¹⁴⁵ CLEMENS ŽEBRÁČKÝ, Václav: *Rosa, veris adultioris filia* [...], Lipsko 1621.

¹⁴⁶ Clementove protijezuitské a proti habsburské narážky môžeme vidieť vo veľkom počte jeho básní.

predchádzajúce básne a básne svojich priateľov.¹⁴⁷ Rybov rozbor ukazuje, že Clemens sa v tejto dobe zdržoval v oblastiach okolo rieky Labe a Sála, presnejšie v Regensburgu, Norimbergu, Gere a pravdepodobne Eilenburgu.¹⁴⁸

V roku 1626 sa Clemens určite nachádzal vo Wroclawi, kde vyšiel jeho spis *Anagrammata et spigrammata encomiastica aliquot in Vratislaviam* [...].¹⁴⁹ V nasledujúci rok sa Clemens začal spájať so Švédmi. Dňa 6. júla 1627 ho máme doloženého v tábore švédskeho kráľa Gustava Adolfa neďaleko Gdańska, kde mu Clemens odovzdá svoju báseň *Libellus supplex* [...], ktorú venoval ako Gustavovi Adolfovi, tak Axelovi Oxenstiernovi (1583-1654).¹⁵⁰ Ten sa ho v roku 1628 ujal a Clemens pobýval na jeho dvore ako vychovávateľ jeho synov. V tejto dobe sa zoznámil aj s Friedrichom Zameliom (1590-1647), ktorý je autorom jedného z jeho posmrtných epigramov *Manibus Vencesilai Clementis a Lybeo monte, poetae nobilissimi* z roku 1640.¹⁵¹

V nasledujúcich rokoch Clemens býval hlavne v Elblagu. V roku 1629 nejakú dobu zdržiaval v Gdańsku, ktorý v tej dobe nebol pod švédskou vládou. Mestskej rade venoval aj báseň, ktorou si chcel asi zabezpečiť pozíciu v meste. V Gdańsku vydal aj jedno z prvých väčších zahraničných diel *Gedanum sive Dantiscum, urbs illustrus et regia* [...].¹⁵²

Z roku 1630 pochádzajú aj listy medzi Clementom a Janom Černovickým (1569-1633), ktorý ako sám uvádza, bol Clementovým nevlastným otcom. Z týchto listov sa dozvedáme, že Černovický urobil Clementa dedičom jeho šľachtického titulu *a Lybeo Monte* Clementom neskôr využívaným v jeho neskorých dielach.¹⁵³

V roku 1630 navštívil Braniewo a v nasledujúcom roku je doložený opäť v Gdańsku. V tejto dobe sa Clemens venoval dielu *Francofurtum, urbs electoralis Brandenburgica* [...],¹⁵⁴ ktoré bolo pravdepodobne vydané v Leidene, kde Clemens cestoval ako doprovod Oxienstiernovho syna. Sám sa tu 8. septembra 1631 zapísal ako poslucháč univerzity.¹⁵⁵

---

¹⁴⁷ CLEMENS ŽEBRÁČKÝ, Václav: *Miscellaneorum et adoptivorum libri quatuor* [...], 1632.

¹⁴⁸ RYBA, s. 81-82. Ryba sa domnieva, že v prvej polovici roku 1625 sa Clemens zdržoval medzi riekami Labe a Weser.

¹⁴⁹ CLEMENS ŽEBRÁČKÝ, Václav: *Anagrammata et spigrammata encomiastica aliquot in Vratislaviam* [...], Wroclaw 1626.

¹⁵⁰ RYBA, s. 83.

¹⁵¹ POOLE, s. 164. ZAMELIUS, Fridericus: *Epigrammatum liber VI.*, Elbing 1640.

¹⁵² RYBA, s. 87. CLEMENS ŽEBRÁČKÝ, Václav: *Gedanum sive Dantiscum, urbs illustrus et regia* [...], Gdańsk 1630.

¹⁵³ RYBA, s. 91.

¹⁵⁴ CLEMENS ŽEBRÁČKÝ, Václav: *Francofurtum, urbs electoralis Brandenburgica* [...], [Leiden] [1631].

¹⁵⁵ DU RIEU, Guilielmus (ed.): *Album studiosorum Academiae Lugduno Batavae MDLXXV-MDCCCLXXV*, Haag 1875, s. 238.

Toto obdobie Clementovho života je najviac spojené s dielom *Gustavidos libri IX, quibus Gustavi II. [...]*¹⁵⁶ a vyššie zmieneným *Miscellaneorum*. Samotná *Gustavida*, ako je nazývaná Rybom, bola vydaná v roku 1632 a je pravdepodobne najdlhšou Clementovou prácou s rozsahom okolo 7000 hexametrov a ako uvádza Hebbe, jednou z najdlhších básní oslavujúcich Gustava Adolfa.

Ešte v tom istom roku Gustav Adolf umiera v bitke pri Lützene. Na túto udalosť reagoval Clemens básňou *Excessus Augusti ad deos libri III sive heroi Manes [...]*, napísanou v Leidene roku 1633.¹⁵⁷ V tejto dobe si vymieňal značné množstvo korešpondencie s Gerardusom Vossiusom (1577-1649) významným profesorom pôsobiacim v Amsterdame. Ten ho zoznámil s množstvom učencov pôsobiacich v Anglicku.

Posledným spisom vydaným na kontinente je *Garteriados sive aureae periscellidis libri duo, [...]* z roku 1634.¹⁵⁸ Dielo obsahuje dedikáciu anglickému kráľovi Karlovi I. (1600-1649), ktorou si chcel Clemens zabezpečiť jeho priazeň.¹⁵⁹ Ako vyplýva z korešpondencie s Vossiusom, Clemens dorazil do Anglicka už v tom istom roku,¹⁶⁰ nakoľko ich posledný známy list je napísaný už v Anglicku v októbri 1634. Z roku 1635 máme ešte spis *Thalassio Skyttianus nuptiis [...]* vytlačený v Štokholme, ale Ryba usudzuje správne, že Clemens v Štokholme prítomný nebol.¹⁶¹

Po príchode do Anglicka pobýval Clemens v Londýne a neskôr v Oxforde. Podľa zachovania jeho prác v jednotlivých knižniciach mohol Clemens navštíviť Windsor¹⁶² a Cambridge. S istotou sa neskôr usadil v Londýne.¹⁶³

Staršia literatúra kladie záver Clementovho života do roku 1636, keďže z tohto roku pochádzajú jeho posledné dve práce. Avšak zistenia Dagmar Čapkovej a Williama Poola ho posúvajú do roku 1637. Čapková objavila tri rukopisy z Hartlibovho archívu, ktoré identifikovala ako Clementov rukopisný list, jeho poslednú vôľu a zoznam zrušených dlhov po jeho smrti.¹⁶⁴ Posledná vôľa, na ktorú sa odvoláva ako Čapková tak aj Poole, bola spísaná

---

¹⁵⁶ CLEMENS ŽEBRÁČKÝ, Václav: *Gustavidos libri IX, quibus Gustavi II. [...]*, 1632.

¹⁵⁷ CLEMENS ŽEBRÁČKÝ, Václav: *Excessus Augusti ad deos libri III sive heroi Manes [...]*, Leiden 1633.

¹⁵⁸ CLEMENS ŽEBRÁČKÝ, Václav: *Garteriados sive aureae periscellidis libri duo, [...]*, Stockholm 1634.

¹⁵⁹ RYBA, s. 344.

¹⁶⁰ POOLE, s.167.

¹⁶¹ RYBA, s. 348. CLEMENS ŽEBRÁČKÝ, Václav: *Thalassio Skyttianus nuptiis [...]*, Stockholm 1635.

¹⁶² CALLARD, John: *A Catalogue of Printed Books (Pre-1751) in the Library of St George's Chapel Windsor Castle, Windsor* 1976.

¹⁶³ POOLE, s. 167-170.

¹⁶⁴ Sheffield, University library, sign. H MSS 21/29/1, H MSS 21/29/3, H MSS 49/4/1,2.

7. mája 1637 a zoznam dlhov pochádza z dňa 15. mája 1637, pričom obsahuje dátum Clementovej smrti - 8. mája 1637.¹⁶⁵

V rámci životopisu bolo z celkového počtu štyridsaťjeden Clementových samostatne vydaných spisov, ktoré uvádza *RBH* a *Knihopis*, uvedených len šesťnásť, ktoré boli dôležité pre zostavenie biografie. Tento výber nebol nijako ovplyvnený kvalitou jednotlivých diel. Väčšina jeho spisov bola myslená buď ako blahoželanie, poďakovanie alebo ako žiadosť o podporu v hmotnej núdzi, ktorou Clemens trpel väčšinu života. Objavujú sa tu básne obsahujúce biblické námety, opisy miest (napr. Wroclav, Londýn) a popisu hrdinských udalostí významných osobností z Clementovho okolia.

Obsahovo sú odlišné hlavne dva spisy a to *D. O. M. A. Magistratus et legum succus pro Magisterii* [...] a centrálné dielo tejto práce *Idea unionis musicae et poeticae* [...], nakoľko sú to spisy, ktoré boli vytvorené v prostredí univerzity.

Touto informáciou by som uzavrel podkapitolu venujúcu sa životu Václava Clementa Žebráckého a v krátkosti sa pozrel na jeho spojenie s hudbou.

3.3 Václav Clemens a hudba

Vzťah Václava Clementa k básnickému umeniu je nám jasný z jeho rozsiahlej poetickej činnosti. Pred rokom 1617, keď bol vydaný spis *Idea unionis musicae et poeticae*, je nám známych celkom sedem samostatne vydaných diel, ktoré samy vypovedajú o jeho básnickom ume a rozhlade, či už v dobovej alebo antickej literatúre.

Napriek tomu, že Václav Clemens bol doposiaľ spájaný s hudbou iba ako autor tohto krátkeho pojednania o jej teoretickom aspekte, môžeme v jeho živote objaviť viaceré indície, ktoré nás k tomuto spojeniu navedú.

Prvou, ktorá tvorí neviditeľný základ Clementovho spojenia s hudbou a nie je pramenne doložitelná, je vplyv jeho otca, ktorý ako som uviedol v predchádzajúcej podkapitole pôsobil na pozícii organistu a učiteľa v Žebráku. Toto jeho pôsobenie Clementa určite zoznámilo s hudbou minimálne v pasívnom ohľade. Jeho neskoršie pôsobenie na pozíciách učiteľa ho mohlo priviesť k potrebe aktívnejšieho podieľania sa, a to pri nácviku malých spevákov pre bohoslužby, ktorý mu mohol byť zverený ako často nie práve najvdáčnejšia úloha pre mladého kantora.

---

¹⁶⁵ ČAPKOVÁ, s. 508.

Nasledujúce, už pramenne podložené, tvoria texty básní a spis, v ktorých objavíme spojitost' s hudbou. Prvé takéto spojenie predstavuje báseň *Gallo avium concentus modulanti*, ktorú nájdeme v spise Jiřího Galli *Georgii Galli Chrudimeni Aves chori bini diverso tempore* [...] z roku 1614 venovanému vtáčíemu spevu, v úvode Gallim hodnotenému ako najstaršia a najpríjemnejšia hudba.¹⁶⁶ Clementova báseň¹⁶⁷ tvorí záverečnú skladbu z celkového počtu 46, ktoré sú v rámci spisu rozdelené na dve časti (*Avium chorus primus*, *Avium chorus secundus*). Obsahovo báseň nadväzuje na tému vtáčieho spevu, kde Clemens využíva ako básnický prostriedok meno autora *Galli* a slovo *gallus* (kohút).

Nasledujúcim po česky písaným prameňom je Clementov spis z roku 1617 *Annus mira ubertate Dei coronatus. To jest koruna roku pominulého 1617* [...], ktorý Clemens venoval literátskemu bratstvu pri kostole sv. Havla,¹⁶⁸ kde v tej dobe pôsobil ako učiteľ. Téma priamo nesúvisí s hudbou, ale venovanie samostatného spisu o rozsahu 14 ff. literátskemu bratstvu vytvára určitý neprehliadnuteľný Clementov vzťah s týmto spoločenstvom, ktoré predvádzalo hudbu na chóre sv. Havla.

Záverečné, štvrté spojenie Václava Clementa s hudbou, sa nachádza v jeho spise *Viola* [...] z roku 1620, kde v samom závere nájdeme báseň uvedenú slovami: „*In melodoesian sanctosantam divini poetae et regii prophetae Davidis, quam theologi scholam Spritus sancti et reconditiss[imae] scientiae abyssum, vocant: [...]*“.¹⁶⁹ Ako tento nadpis ukazuje, táto báseň (11 elegických distich) bola napísaná na hudbu z presne neurčeného žalmu kráľa Dávida. Aké zhudobnenie tu má Clemens na mysli nám nie je známe. Jedna z možných variant je jednohlasné alebo viachlasné zhudobnenie Ženevského žaltára.¹⁷⁰ Po časomernom rozbere básne však nebola objavená zhoda s týmto ani iným zhudobnením.

V porovnaní s *Ideou* sa tieto aspekty dajú charakterizovať ako viac prakticky zamerané. Ak k týmto štyrom vyššie zmieneným bodom pridáme samotnú *Ideu* ako spis priamo venovaný hudbe, dostaneme kompletný obraz Clementovho spojenia s hudbou. Toto

¹⁶⁶ RHB 2, s. 188.

¹⁶⁷ Porov. príloha č. 1. Rozsahovo zaberá báseň deväť asklepiádskych strof podľa Horacia (kniha IV, óda 3) (RHB 2, s.189).

¹⁶⁸ KONRÁD, Karel: *Dějiny posvátného zpěvu staročeského od XV. věku do zrušení literátských bratrstev. I. část, XV. věk a dějiny literátských bratrstev*, Praha 1893, s. 123-125.

¹⁶⁹ Porov. príloha č. 2.

¹⁷⁰ PIDOUX, Pierre: *Le psautier huguenot du XVIe siècle: mélodies et documents*, Bâle 1962. GOUDIMEL, Claude: *1er fascicule des 150 psaumes (Éd. de 1580)*, Paris 1895. GOUDIMEL, Claude: *2e fascicule des 150 psaumes (Éd. de 1580)*, Paris 1896. GOUDIMEL, Claude: *3r fascicule des 150 psaumes (Éd. de 1580)*, Paris 1895 (EXPERT, Henry (ed.)).

spojenie nám vytvára akúsi pôdu na ktorej môžeme postaviť náš pohľad na Václava Clementa ako autora teoretického spisu o hudbe. Týmto by som uzavrel kapitolu venovanú Václavovi Clementovi a prešiel k analýze tohto, v tejto kapitole prehliadaného diela *Idea unionis musicae et poeticae*.

4. *Idea unionis musicae et poeticae*

Idea unionis musicae et poeticae je jedným z najkratších Clementových spisov a zároveň jediným, v ktorom sa venuje teórii hudby a poetiky. Značná časť téz o hudbe vychádza – ako som zistil na základe svojho výzkumu – z textu Lippia, ktorému sa budem venovať nižšie. V nasledujúcej časti textu sa budem v krátkosti venovať rozdeleniu obsahu traktátu, jeho osudom a údajom obsiahnutým mimo samotný teoretický obsah.

Deväť fólií spisu môžeme rozčleniť na päť samostatných častí:

- a. titulný list (f. A1^r)
- b. dedikácia (f. A1^v)
- c. úvodná báseň (f. A1^v-A2^r)
- d. tézy (f. A2^v-B4^r)¹⁷¹
- e. hudba a poetika v Biblii (f. B4^v-C1^v)

Ako je z tohto rozpisu zjavné, ťažiskovou časťou celého spisu sú tézy, zabierajúce dve tretiny jeho obsahu. Z tohto dôvodu im bude v ďalších kapitolách venovaný najväčší priestor. Niektoré aspekty dôležité pre poznanie súvislostí vzniku diela však nájdeme aj v ostatných menej rozsiahlych úsekoch, ktoré tu podrobím obsahovej analýze.

Kým však prejdem k popisu dôležitých bodov v obsahu týchto častí, uvediem, ako sme mohli vidieť *Ideu unionis* počas predchádzajúcich storočí.

4.1 *Idea unionis* v premenách času

V prvej podkapitole sa budem zaoberať stavom bádania o samotnom spise *Idea unionis* a po vzore predchádzajúcej kapitoly ho uvediem chronologicky, čo vytvorí aspoň čiastočnú predstavu o jeho recepcii v premenách času.

Napriek tomu, že sa nám do súčasnosti dochoval pravdepodobne len jediný exemplár spisu, nájdeme o ňom zmienky už v prameňoch 18. storočia. Historik Leopold Schwamberger (1733-1782)¹⁷² vo svojom slovníku *Lexicon eruditorum Bohemiae et Moraviae* venuje Clementovi značného priestoru, proti rovnako významným, ak nie

¹⁷¹ Z rozsahových dôvodov bude časť d – tézy rozdelená medzi kapitoly 4, 5 a 6.

¹⁷² Porov. BARTUŠEK, Václav: *P. Leopold Schwamberger a S. Venceslao, významný historik a knihovník z řádu piaristů, někdejší student gymnázia piaristů v Benešově*, in: MIKULEC, Jiří– POLÍVKA, Miloslav (eds.): *Per saecula ad tempora nostra. Sborník prací k šedesátým narozeninám prof. Jaroslava Pánka*, zv. 2, Praha 2007, s. 552-554.

významnejším osobám.¹⁷³ Heslo obsahuje niekoľko základných informácií o Clementovom živote, štúdiách a pedagogickej činnosti spoločne so zoznamom Clementových spisov. *Idea unionis* sa v ňom nenachádza, ale informáciu o nej môžeme objaviť v samotnom životopise: „Anno 1617. Pragae amice ventilandam et disputandam proposuit Ideam unionis harmonicae, seu duarum nobilissimarum encyclopaediae gemmartem musicae et poeticae brevem adumbrationem.“¹⁷⁴ Uvedená citácia sa takmer presne zhoduje s titulným listom celého spisu, čo by nás mohlo priviesť k myšlienke, že Schwamberger mal zmienenú tlač k dispozícii. Túto hypotézu môžeme podložiť aj ďalšou indíciou. Ako zo samotného obsahu vyplýva, Schwamberger použil pri zostavovaní diela informácie z *Bohemia docta* Bohuslava Balbína (1621-1688).¹⁷⁵ Balbín sa avšak o *Idei* nijako nezmieňuje.

Gottfried Johann Dlabacz (1758-1820) vo svojom slovníku *Allgemeines historisches Künstler-Lexikon* neuvádza priamo názov spisu, ale nájdeme tu o ňom krátku zmienku: „[...] wo er verschiedene Sätze über die genaue Verbindung der Tonkunst mit der Dichtkunst durch den Druck bekannt machte.“¹⁷⁶ V tomto prípade je na základe podobností isté, že Dlabacz prebral informáciu od Schwambergera, ktorého v závere hesla priamo uvádza.

Krátky životopis spolu so zoznamom literatúry, v ktorom nájdeme aj *Ideu*, objavíme aj u Jana Petra Cerroniho (1753-1826).¹⁷⁷ Cerroni tu nadviazal na vyššie zmienených autorov, pridáva niektoré nové informácie (napr. dátum Clementovho balakaureátu) a rozširuje zoznam Clementových spisov.

Posledná zmienka zo záverečnej štvrtiny 19. storočia sa nachádza na stranách *Vlasteneckého slovníka historického*: „Co důkladný znatel hudby vydal na to zajímavé pojednání o tom, jak se má básnictví k hudbě, [...]“.“¹⁷⁸ Tento spis uzatvára skupinu spisov pramennej povahy. Ich obsahovej relevancii a spoločne tradovaným poznatkom sa budeme venovať v piatej kapitole.

Prejdime teraz k literatúre 20. storočia, ktorá má len troch zástupcov, *Rukověť k písemnictví humanistickému zvláště básnickému*, pokračujúcu v predchádzajúcej tradícii

---

¹⁷³ Pri svojom bádaní som pracoval s Dlabaczovým opisom tohto slovníka, pochádzajúcim z roku 1792 (Praha, Knihovna Královské kanonie premonstrátů na Strahově, sign. DB IV 47). Dôvodom tohto postupu bolo porovnanie Schwambergerových informácií, s údajmi, ktoré použil Dlabacz vo svojom slovníku *Allgemeines historisches Künstler-Lexikon*.

¹⁷⁴ Praha, Knihovna Královské kanonie premonstrátů na Strahově, sign. DB IV 47, f. 68^v.

¹⁷⁵ BALBÍN, Bohuslav: *Bohemia Docta, Pars II*, Pragae 1778, s. 269-271.

¹⁷⁶ DLABACZ, Gottfried Johann: *Allgemeines historisches Künstler-Lexikon für Böhmen und zum Theil auch für Mähren und Schlesien*, zv. 1, Prag 1815, stl. 284.

¹⁷⁷ Brno, Moravský zemský archiv, Sbírka Cerroniho III, p. 227-233.

¹⁷⁸ MALÝ, Jakub: *Vlastenský slovník historický*, Praha 1877, s. 59.

a uvádzajúcu len názov diela s odkazom na Schwambergerov slovník,¹⁷⁹ ďalej článok Josefa Hejnicu *Humanistica*,¹⁸⁰ ktorému bola venovaná pozornosť už v druhej kapitole, a údaje zo zoznamu Clementových spisov z *RHB*, ktorých autorom je Jan Martínek.¹⁸¹

Ako sme uviedli vyššie, Hejnic vo svojom článku sprostredkováva ním novo objavené humanistiká, ktoré neboli reflektované v *Rukověti k písemnictví humanistickému*. S Clementovou osobou sú tu spojené spisy *Idea unionis* a *Erotopaegnium felicitis et optati hymenaei* nachádzajúce sa obe v křivoklátskom konvolúte XLIV. f. 12 (č. 33, 53). Hejnic stručne popisuje obsah *Idey*, dedikáciu a počet téz. Explicitne cituje iba tézu č. 15, ktorú pokladá za centrálnu a priamo popisuje obsah druhej polovice spisu, venovanej poetike. O hudobnej časti sa Hejnic nijako bližšie nevyslovuje.

Posledným relevantným príspevkom do stavu bádania je Clementove heslo v *RHB*. Martínek uvádza *Ideu* ako ôsmy samostatne vydaný Clementov spis. V rámci celej *RHB* sa pri popise prameňov postupuje rovnakým spôsobom, ktorý môžeme vidieť aj pri *Idei*. Nájdeme tu prepis titulného listu, počet fólií, exempláre spisu a krátky popis dôležitých prvkov obsahu. Práve u *Idey* je zaujímavé, že autori uvádzajú pri exemplároch aj Cerroniho zbierku (Cerroni I 101, f. 235^v, č. 21) avšak ako som uviedol vyššie, nachádza sa tu len Clemensov životopis a zápis o tomto spise, a nie jeho fyzický exemplár.

Záverom by sa dalo zhodnotiť, že o traktáte *Idea unionis musicae et poeticae* vieme žalosťne málo. Jedinou snahou o pohľad na obsah je z pera Josefa Hejnicu, ktorý však vôbec nereflektuje časť venovanú hudbe. Z tohto dôvodu sa budem v ďalšom texte snažiť okomentovať a priblížiť celý text tohto spisu.

4.2 Titulný list, dedikácia a úvodná báseň

Nasledujúca podkapitola sa bude zaoberať údajmi obsiahnutými mimo samotné tézy. Budem postupovať systematicky od titulného listu, cez dedikáciu ku krátkej úvodnej básni.¹⁸² Titulný list celého spisu zahŕňa názov spisu, miesto a dátum dišputácie, rok, autora, miesto vydania a tlačiara. Ako môžeme vidieť nižšie, titulný list má jednoduchú úpravu, neobsahuje žiadny vinet ani signet a je zdobený ornamentálnym drevorezovým rámom.

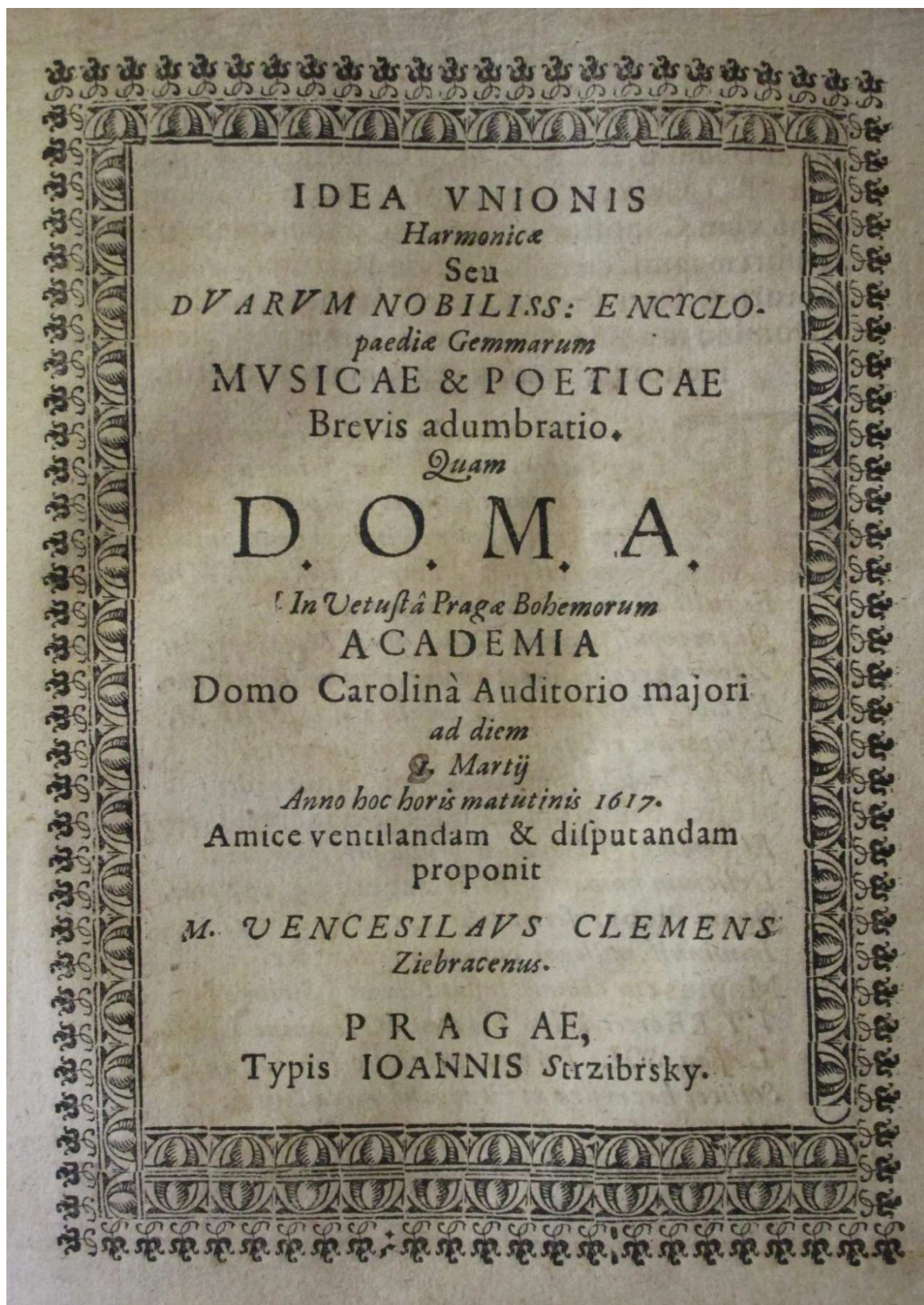
¹⁷⁹ TRUHLAŘ, Antonín – HRDINA, Karel: *Rukověť k písemnictví humanistickému, zvláště básnickými v Čechách a na Moravě ve století XVI, Díl I. ABEL-COLLINUS*, Praha, 1918, s. 337.

¹⁸⁰ HEJNIC, Josef: *Humanistica*, in: *Listy filologické* 88 (1965), s. 73-87.

¹⁸¹ *RHB* 1, s. 373.

¹⁸² Záver obsahujúci biblické citáty, hovoriace o hudbe a poetike, som priradil k piatej kapitole.

Obrázok č. 2 Václav Clemens Žebrácký: *Idea unionis musicae et poeticae*, titulný list.¹⁸³

¹⁸³ Porov. Kritická edícia, riadok 1-21. (©Narodni památkový ústav – Územní odborné pracoviště středních Čech).

Clementova dišputácia sa konala v Karolíne, pričom jej dátum bol stanovený na 1. marca 1617. Na titulnom liste však máme číslicu *I.* prepísanú na 8. Z toho môžeme usúdiť, že spis bol vytlačený pred 1. marcom 1617, no samotná dišputácia bola presunutá o sedem dní, avšak dôvody tejto zmeny nie sú známe.¹⁸⁴ Dôležité je dodať, že Clementovou prvou písomne spracovanou a vydanou dišputáciou bola odpoveď na kvestiu *Magistratui politico an lex scripta, an aequitas non scripta sequenda?*, ktorá však bola vydaná až dva roky po jej zodpovedaní pod názvom *D. O. M. A. Magistratus et legum succus [...]*.¹⁸⁵

Samotné dátumy 1. marca 1617 a 8. marca 1617 pripadali na stredy. Dôvod je, že v pôstnom a adventnom období odpadli dopoludňajšie prednášky v pondelky a stredy boli nahrádzané či už cvičeniami alebo dišputáciami.¹⁸⁶

Poslednou informáciou z titulnej strany je záznam o tlačiarovi. Tým bol Iohann Strzibrský (Jan Vašek Stříbrský), aktívne pôsobiaci od 1604 do roku 1625 v Prahe.¹⁸⁷ Spolupráca medzi Stříbrským a Clementom začala v roku 1616 vyššie zmieneným spisom *D. O. M. A. Magistratus et legum succus* a okrem *Idey* zahrňuje ešte spis *Antiqua Praga* taktiež z roku 1616. Po tejto epizóde Clemens vydával pravdepodobne už len u Pavla Sessia, s ktorým mal skúsenosti z predchádzajúcich rokov. Dôvody skorého konca Clementovej a Stříbrského spolupráce nie je známy. Tri Clementove spisy vydané u Stříbrského nemajú okrem svojej následnosti žiadny spojovací prvok. Kým prvé dva nie sú nikomu priamo dedikované, posledný, *Idea unionis*, je venovaný Bohuslavovi z Michalovic, avšak hneď po ňom vydaný spis *Soterion*, napísaný k Bohuslavovým narodeninám (19. apríla),¹⁸⁸ obsahuje

---

¹⁸⁴ Ani jeden z dátumov sa nekryje s nejakým cirkevným sviatkom, ktorý by mohol byť zámienkou k presunu dišputácie. Porov. FRIEDRICH, Gustav: *Rukověť křesťanské chronologie*, Praha 1997, s. 138-139; BLÁHOVÁ, Marie: *Historická chronologie*, Praha 2001, s. 514-515.

¹⁸⁵ Porov. poznámka č. 122.

¹⁸⁶ PETRÁŇ, Josef: *Nástin dějiny Filozofické fakulty Univerzity Karlovy*, Praha 1983, s. 50.

¹⁸⁷ VOLF, Josef: *Dějiny českého knihtisku do roku 1848*, Praha 1926, s. 61. Informácie o dobe a mieste pôsobenia Jana Vaška Stříbrského sú v literatúre nejednotné: „Bez typografického rozboru publikací, které jsou tímto jménem podepsány, nelze s jistotou soudit, jde-li o jednu, dvě, či dokonce tři různé osoby“ (VOIT, Petr: *Encyklopedie knihy. Starší knihtisk a příbuzné obory mezi polovinou 15. a počátkem 19. století*, Praha 2006, s.848). Starší bádatelia tu pravdepodobne spojili dve alebo až tri osoby rovnakého, alebo veľmi podobného mena (Jan Vašek Stříbrský, Jan Vašek ze Stříbra). Je nepravdepodobné že by sa Jan Vašek, ktorý bol pred rokov 1581 tovarišom u Melantrycha, zhodoval s Janom Vaškom, ktorý začal tlačiť spisy až v roku 1615. V literatúre je nejednotné aj miesto jeho pôsobenia. Kým Zikmund Winter uvádza roky 1604-1625 a Staré Mesto pražské, Karel Nosovský uvádza roky 1595-1625 a pôsobenie na Malej Strane. Porov. WINTER, Zikmund: *Řemeslnictvo a živnosti XVI. věku v Čechách (1526-1620)*, Praha 1909, s. 304-305; NOSOVSKÝ, Karel: *Knihopisná nauka a vývoj knihtupectví Československého*, Praha 1927, s. 96; CHYBA, Karel: *Slovník knihtiskařů v Českoslovesku od nejstarších dob do roku 1860*, Praha 1966, s. 281-282.

¹⁸⁸ CLEMENS ŽEBRÁČKÝ, Václav: *Soterion*, f. 1^r. *RHB* uvádza: „Blahopřání Rudolfa a Mauricia z Michalovic k „narodeninám“ (vl. jmeninám) otce Bohuslava. (*RHB* 1, s. 374). Nakoľko sa dátum uvedený na titulnom liste nezhoduje s dátumom Bohuslavových menín, ktoré pripadali 24.januára, prikláňam sa k tomu, že sa jednalo o jeho narodeniny (porov. BLÁHOVÁ, Marie: *Historická chronologie*, Praha 2001).

básne jeho synov, bol vytlačený už u Pavla Sessia. Jedným z možných vysvetlení môže byť narastajúca obľuba akademickej obce v dielni Pavla Sessia, ktorú mohol Clemens po predstavení *Idey* využiť a tým jednoduchšie sprístupniť svoje ďalšie spisy, alebo určitý typ zmluvy, zaväzujúci Clementa v Sessiovej dielni.

Ako som uviedol vyššie, spis je dedikovaný Bohuslavovi z Michalovic, v ktorého rodine Clemens v rokoch 1617-1619 pôsobil ako praeceptor synov Rudolfa a Mauricia. Bohuslav pochádzal z vladyckého rodu, ktorý dostal erb a predikát v roku 1554.¹⁸⁹ Z dedikácie sa priamo dozvedáme, že rod vlastnil Žateckú Rvenicu a Nové Sedlo. V dobe vydania spisu Bohuslav zastával funkciu miesto kancelára a neskôr sa stal stavovským direktorom. Po bitke na Bielej hore bol dňa 21. júna 1621 na Staromestskom námestí popravený.¹⁹⁰

Clementova dedikácia plní svoju funkciu použitím veľkého množstva superlatívov, stavajúcich Bohuslava z Michalovic na piedestál ako vynikajúceho politika, ochrancu utrakvizmu a podporovateľa hudby a poetiky.¹⁹¹ Na dedikáciu obsahovo priamo nadväzuje báseň (f. A1^v-A2^r) zostavená z 55 elegických distích. Okrem iných motívov obsahuje aj hudobné konotácie a to v osemnástom a devätnástom verši, v ktorých Clemens použil ako základ jednotlivých slov solmizačné slabiky:

UT REcreet MIro FATuos SOLamine Lapsus,

*LAssaq[ue] SOLe FAMES MIti dec REScat in UTre.*¹⁹²

Na báseň už priamo nadväzuje 130 téz tvoriacich základ celého spisu. O týchto tézach pojednáva nasledujúca podkapitola.

---

¹⁸⁹ LČŠ 1, s. 101.

¹⁹⁰ LČŠ 1, s. 101. Porov. PETRÁŇ, Josef: *Staroměstská exekuce*, 4. vyd., Praha 2004, *passim*.

¹⁹¹ CLEMENS ŽEBRÁČKÝ, Václav: *Idea unionis*, f. 1^v. Veľmi podobnú dedikáciu, ktorej centrom je taktiež Bohuslav z Michalovic, môžeme vidieť aj v Clementovom spise *Vox in Rama* (1618).

¹⁹² CLEMENS ŽEBRÁČKÝ, Václav: *Idea unionis*, f. A1^v. Porov. 46. a 47. verš edície. V českém prostředí najdeme použití solmizačních slabík napr. v epitafe Mikuláša Diviša (c1577-1647) *Acrostichis sex vocum musicalium* zo zborníku epitafov na smrť Pavla Spongopaea Jistebnického (c1560-1619). Porov. *RHB* 5, s. 152; Praha, Knihovna Národního muzea, sign. V D 5/II, Z BRATŘIC, Jan Jeník: *Pamětihodno všelijakých bývalého slavného ... národu českého se dotýkajících věcí* (1810), p. 216.

4.3 Úvodné a záverečné tézy (Theses 1-19, 125-130)

Úvodné a záverečné tézy tvoria predslov a doslov teoretického obsahu spisu. V úvode sa Clemens venuje harmónii, ktorej súčasťou sú hudba a poetika, ich biblickému a mýtickému pôvodu, a ich pôsobeniu a zmyslu. Záver nám ešte ukáže Clementov pohľad na pozíciu básnika a samotné spojenie hudby a poetiky.

V prvých štyroch tézach sa dozvedáme, že harmónia je v Bohu, vo všetkých veciach a vo všetkých vedných disciplínach. Najurodzenejšie (*nobilissimas*) a najsladšie (*suavissimas*) medzi nimi sú hudba a poetika. Z obsahového hľadiska tu objavíme prvé spojitosti s Johannesom Lippiom, ktoré uvediem v závere tejto kapitoly. Okrem tohto spojenia nájdeme vo štvrtej téze aj nenápadný odkaz na názov spisu Tomáša Akvinského *Catena aurea*.¹⁹³

V piatej téze píše Clemens o Júbalovi, otcovi všetkých, ktorí hrajú na citaru a organ.¹⁹⁴ Júbal uprednostňoval harmóniu pred ostatnými umeniami a vybudoval dosky - jednu z tehál a druhú z mramoru, ktoré prežijú potopu sveta a tým uchová harmóniu pre potomstvo. Tento úsek textu je aj presne odkázaný na Josefa Flaviana (37/38 - c100),¹⁹⁵ historika židovského pôvodu a jeho dielo *De bello Iudaico*. Clementov odkaz je mylný a *De bello Iudaico* neobsahuje nič spojené ani s Júbalom, ani s tehlovou alebo mramorovou doskou. Autor chcel pravdepodobne odkázať na iné Flaviovo dielo a to na *Antiquitates Iudaicae*, v ktorých Flavius podáva komentár ku Starému zákonu. Tu môžeme objaviť informáciu o stĺpoch, presnejšie v druhej kapitole prvej knihy, ktorá však nie je spojená s Júbalom. Ako tvorcovia týchto stĺpov tu vystupujú Adam a Seth, Adamov syn.¹⁹⁶

Šiesta až ôsma téza nás ešte prenesú cez biblické knihy Starého zákona, v ktorých sa hovorí o Mojžišovej chvále Bohu po vyslobodení z egyptského zajatia a Dávidovom odháňaní zlých duchov pri hre na citaru. Nakoľko sa všetky odkazy na Bibliu združujú v závere spisu, nebudem sa im priebežne venovať a združím ich v závere kapitoly venujúcej sa hudbe.

---

¹⁹³ Kritická edícia, riadok 93.

¹⁹⁴ Gn 4,21: „Et nomen fratris eius Iubal: ipse fuit pater canentium cithara et organo.“

¹⁹⁵ Porov. BORECKÝ, Bořivoj (ed.) et al: *O vlastním osudu. Platón, Augustus, Flavius Josephus, Iulianus, Lúkianos, Libanios, Marcus Aurelius*, Praha 1973, s. 51-100.

¹⁹⁶ Porov. Gn 5,3-4. Informácia o stĺpoch sa v Biblii priamo nenachádza a je len Flaviovým dodatkom.

Od deviatej tézy sa Clemens presúva od biblických citátov k Apolónovi a múzam. Táto časť textu je podoprená spisom *Geografie* gréckeho historika a geografa Strabóna (64/63p.n.l. - c24), na ktorého desiatu knihu, venovanú Grécku, sa Clemens odkazuje v jedenástej téze. Podobne ako v predchádzajúcom prípade s Flaviom, aj tu autor značne modifikuje informácie obsiahnuté u Strabóna a prispôsobuje si ich svojim potrebám. Citácie, použité Clemenom, sú obsiahnuté v tretej kapitole desiatej knihy, ktorá pojednáva o hudbe a hudobných nástrojoch Grékov. Vplyv Strabónovho textu končí v téze trinásť, hovoriaci o Orpheovi, ktorého meno taktiež objavíme vo vyššie zmienenom Strabónovom texte. Ostatné tézy úvodu predstavujúceho hudbu a poetiku nám ešte prinášajú citáty Publia Ovidia Nasa (43p.n.l. - 17/18) z jeho diel *Ars amatoria* a *Fasti*, ako ukážku božského pôvodu oboch týchto umení.

V záverečných šiestich tézach tvoriacich obsahové zavŕšenie celého spisu hovorí Clemens o samom spojení hudby a poetiky, a ich výsostnom postavení medzi ostatnými disciplínami. Autority, o ktoré sa v tejto časti pisateľ opiera, sú Marcus Tullius Cicero (106p.n.l. - 43p.n.l.) a apoštol Pavol, aj keď ani pri jednom z nich Clemens neodkazuje na spis alebo biblický list.

Marcus Tullius Cicero vystupuje v téze 125 ako svedok (*testis*) aplikácie Clemensovho tvrdenia „*Ingenium poetici artificis ex poemate ipso iudicatur divino quodam et peculiari entusiasmo excitari, et afflari: [...]*“ na ostatné (*reliquae*) disciplíny. Ako *testis reliquae disciplinae* môže Cicero vystupovať z rôznych pozícií, či ako právnik, prozaik alebo rečník. Z tohto dôvodu nie je možné odkázať na určitý spis a musíme tento úsek brať len ako odkázanie sa na autoritu, ktorou Cicero pre Clementa určite bol.¹⁹⁷

U apoštola Pavla má Clemens na mysli - mimo citáty uvedené v závere spisu (Eph 5,18-19; Col 3,16.) - pravdepodobne štrnástu kapitolu Prvého listu Korinťanom pojednávajúcu o jazykoch a prorokovaní. Nájdeme tu aj zmienku o hudbe a nástrojoch - *tibia, tuba, cithara* – ktoré sa taktiež nachádzajú v Clementovom zozname nástrojov z 34. tézy. Jediný priamy citát, ktorý v záverečných tézach objavíme, neobsahuje odkaz na autora, ktorým bol Lucius Annaeus Florus (c74 - c130). Známym citátom o konzuloch, kráľoch a básnikoch má ešte viac vyzdvihnúť postavenie básnikov a dať ich do roviny s kráľmi.

---

¹⁹⁷ Odkaz na Cicera nájdeme napríklad aj v Clementovom spise *Annus mira ubertate Dei coronatus. To jest koruna roku pominulého*, Praha 1617, f. 4^r-4^v.

Ako malú anticipáciu nasledujúcej kapitoly, ktorej centrom bude Johannes Lippius a jeho *Synopsis musicae novae*, však musím poznamenať, že vplyv predstavený nižšie, nájdeme už v úvodných tézach, i keď v menšom rozsahu. Celkovo sú tu Lippiom ovplyvnené tézy 1-5, 6, 13, 14 a záverečná téza 130. Aké závery z toho vyplývajú uvediem až v nasledujúcej kapitole.

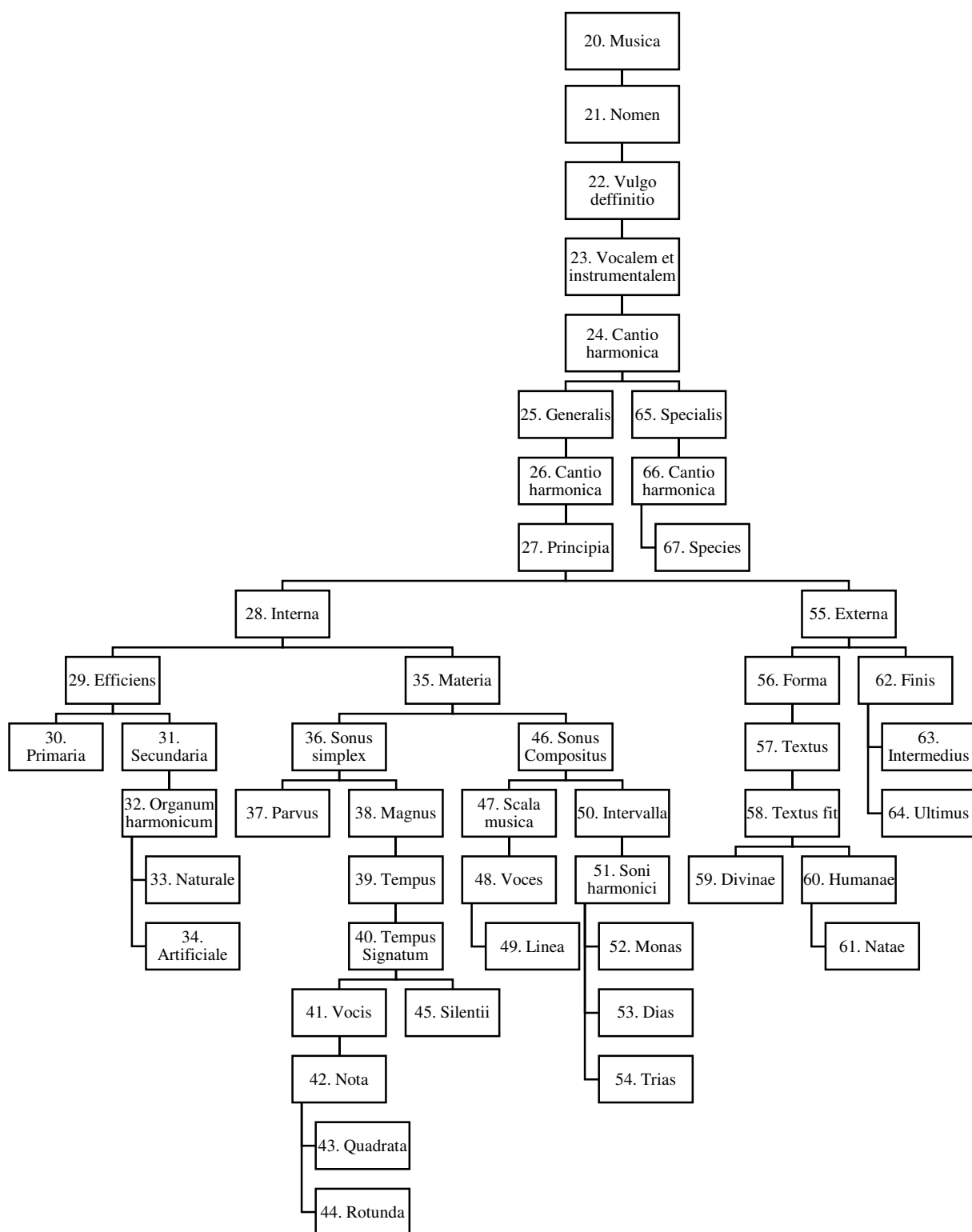
Citované a inšpiračné zdroje sú v rámci úvodných a záverečných téz veľmi rozmanité. Clemens sa tu snažil poukázať na pôvod hudby a poetiky, na jej postavenie medzi ostatnými vedami a v samom závere na ich spojenie. Ako uvidíme v nasledujúcich kapitolách, ostatné tézy priamo zamerané teoreticky, už v sebe úplne postrádajú biblický a mýtický moment, ktorý je v úvode a závere veľmi znateľný.

5. Musica (Theses 20-67)

Kapitola venujúca sa hudbe bude primárne zameraná na osobu Johanna Lippia, ktorého spis *Synopsis musicae novae*¹⁹⁸ tvorí základ téz 20-67. Pri analýze tejto časti som v závislosti na spôsobe práce postupoval oproti predchádzajúcej kapitole odlišne. Primárne sa tu zameriavam na spôsob, akým Clemens pretvoril Lippiov kontinuálny text do svojej práce, ktorá má podobu téz. Jednotlivé spôsoby práce budem prezentovať príkladmi, ktorými predstavím formálnu podobu spisu a v užšej miere sa dotknem jeho obsahu.

---

¹⁹⁸ LIPPIUS, Johannes: *Synopsis musicae novae omino verae atque methodicae universae*, Strasbourg 1612 (VD17 1:644932K; *Répertoire international des sources musicales (RISM)* B/VII/1, s. 505). Porov. anglický preklad RIVERA, Benito V.: *Johannes Lippius: Synopsis of New Music*, Colorado 1977.

Graf č. 1 – Formálne rozloženie obsahu téz 20-67

5.1 Lippius – *Synopsis musicae novae*

Johannes Lippius (1585–1612) pochádzal z učiteľskej rodiny.¹⁹⁹ Prvé vzdelanie nadobudol u svojho otca, diakona a neskôr kantora v kostole sv. Petra v Štrasburgu. Po absolvovaní štrasburského gymnázia pokračoval v štúdiách na tamojšej univerzite. Ďalšie univerzitné štúdiá absolvoval na šiestich univerzitách. V roku 1606 dosiahol magisterského titulu na univerzite v rodnom Štrasburgu. Pretože táto univerzita neposkytovala doktorské štúdium pokračoval na univerzite v Lipsku, kde sa však dlho nezdržal a ešte v decembri toho istého roka je zapísaný na univerzite vo Wittenbergu. Tu pobudol do roku 1610, kde 27. októbra odprednášal poslednú zo svojich dišputácií o hudbe. V tomto období veľa cestoval, keďže už 27. septembra 1610 sa zapísal na univerzite v Erfurte. Ani Erfurt sa nestal mestom jeho dlhšieho pôsobenia, nezdržal sa tu viac ako jeden semester a v druhej polovici roka nastúpil na univerzite v Jene. Podľa prameňov sa v roku 1611 vrátil do Štrasburgu, kde bol vymenovaný profesorom teológie a konečne v roku 1612 graduoval na univerzite v Giessene ako *doctor theologiae*. Cesta domov do Štrasburgu sa mu stala osudnou a 20. septembra 1612 nečakane zomrel v Speyere.

Synopsis musicae novae, vrcholné dielo Lippiovej hudobne-teoretickej tvorby, bolo vydané 1. apríla roku 1612 v Štrasburgu. Predchádzalo mu šesť kratších spisov, písomných spracovaní jeho dišputácií o hudbe, ktoré Lippius predstavil vo Wittenbergu a Jene medzi rokmi 1609 až 1611.²⁰⁰ V týchto spisoch môžeme nájsť väčšinu téz obsiahnutých neskôr v *Synopsis*, ale nakoľko Clemens pri tvorbe svojho spisu vychádzal priamo zo *Synopsis*, nebudeme sa im bližšie venovať.

Po obsahovej stránke spis prináša nové pojmy a pohľady na dobovú hudbu. Lippius ako prvý reflektuje vtedajšiu prax talianskej hudby, v ktorej sa zvyšuje dôležitosť najnižšieho, basového hlasu: „*Melodia namque bassi est fundamentalis. Tenoris et discanti (quorum elegans vicissitudo) est principalis sive regalis. Alti denique est explementalis.*“²⁰¹

---

¹⁹⁹ Životopis zostavený podľa RIVERA, Benito V: *German Music Theory in the Early 17th Century. The Treatises of Johannes Lippius*, Rochester 1995, s. 1-10.

²⁰⁰ LIPPIUS, Johannes: *Disputatio musica prima*, Wittenberg 1609 (VD17 23:264991P; RISM B/VI/1, s. 206); TÝŽ, *Disputatio musica secunda*, Wittenberg 1609 (VD17 23:264993D; RISM B/VI/1, s. 206); TÝŽ, *Disputatio musica tertia*, Wittenberg 1610 (VD17 23:264998S; RISM B/VI/1, s. 206); TÝŽ, *Thematia [!] musica ut multis forte paradoxa*, Jena 1610 (VD17 12:172290L; RISM B/VI/1, s. 206); TÝŽ, *Breviculum errorum musicorum*, Jena 1611 (VD17 1:646719X; RISM B/VI/1, s. 206); TÝŽ, *Themata fontem omnium errantium musicorum aperientia*, Jena 1611 (VD17 1:646409Z; RISM B/VI/1, s. 206).

²⁰¹ LIPPIUS, Johannes: *Synopsis musicae novae*, 1612, f. G2^v.

Za reflexiu tejto metódy môžeme považovať techniku *bassa continua*.²⁰² Lippius ako prvý zavádza pojem *trias harmonica*, ktorého základom je teologická dogma o trojjedinosti Boha. Tento pojem zastupuje trojzvuk pozostávajúci z oktávy, kvinty a veľkej alebo malej tercie nad basom. Pre Lippia je základom a dokonalosťou v hudobnej kompozícii: „*Prius basso substrato vel per unisonum praesertim compositum, vel per quintam, vel per tertiam utramque majorem et minorem (quibus radicalibus trias harmonica absolvitur) distante*, [...]“.²⁰³ Vďaka týmto myšlienkam môžeme Lippiov text označiť ako veľmi pokrokový a vo svojej dobe aktuálny, čo mohlo Clementa podnietiť k jeho využitiu. Avšak bližšia je skôr opačná možnosť a to, že samotný obsah Lippiovho textu ho podnietil k spísaniu celej dišputácie. Uvedené tvrdenie by mohlo byť podporené aj tým, že Clemens vychádza len zo *Synopsis* a nevyužíva iné univerzite bližšie texty, a tým, že Lippiov vplyv objavíme aj v úvodných a záverečných tézach spisu. Časť venujúca sa poetike vytvára v Clementovom texte akúsi vsuvku, čím nechcem znižovať jej úroveň a dôležitosť, ale len poukázať na to, že základom celého spisu je *Synopsis musicae novae* a nie spisy o poetike, ktoré by na základe Clementovej tvorby mali byť jemu samému bližšie.

Jedna z najdôležitejších otázok je, ako sa Václavovi Clementovi Žebráckému dostal Lippiov text do rúk.²⁰⁴ Ako z prameňov vyplýva, Clemens medzi rokmi 1612 a 1617 neopustil české zeme. Túto informáciu narúšajú autori, ktorým som sa venoval v predchádzajúcej kapitole – *Balbín, Schwamberger a Dlabacz*.²⁰⁵ Balbín uvádza: „[...] *an[no] 1616 comitatus est baronem a Smirzicz in terras exteras. Redux ad Patriam an[no] 1619 [...]*“.²⁰⁶ Parafrázy Balbínovho údaju ďalej nájdeme aj u Schwambergera aj Dlabacza, ktorí na základe značných textových paralel priamo nadväzujú na Balbína.

Aj napriek tomu, že táto informácia pochádza dobovo z najbližších prameňov, jej pravdivosť sa dá jednoducho spochybníť. Prvým ukazovateľom môžu byť samotné

²⁰² SADIE, Stanley - TYRRELL, John (eds.): *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, zv. 14, [London] 2001, s. 739.

²⁰³ LIPPIUS, Johannes: *Synopsis musicae novae*, 1612, f. G8^v. Porov. DAHLHAUS, Carl: *Studies on the Origin of Harmonic Tonality*, Princeton 1990, s. 114 a nasledujúce.

²⁰⁴ Jediný exemplár tohto spisu dochovaný na území Českej republiky, je uložený v Prahe - Knihovně Královské kanonie premonstrátů na Strahove, sign. FP. V. 2. Spis neobsahuje žiadne *ex libris* ani iné autorské príписy. Porov. DANĚK, Petr: *Historické tisky vokální polyfonie, rané monodie, hudební teorie a instrumentální hudby v českých zemích do roku 1630. Se soupisem tisků z let 1488-1628 uložených v Čechách*, Praha 2015, č. 1615/4, s. 129 (Daněk chybné uvádza ako rok vydania spisu 1615). Tento exemplár obsahuje aj prívázok – BARTOLUS, Abraham: *Musica mathematica*, Altenburg 1614 (*RISM B/VI/1*, s. 121; Daněk, č. 1614/6, s. 129).

²⁰⁵ Porov. BALBÍN, Bohuslav: *Bohemia Docta, Pars II*, Praha 1778; SCHWAMBERGER, Leopold: *Lexicon Eruditorum Bohemiae et Moraviae*; DLABACZ, Gottfried Johann: *Allgemeines historisches Künstler-Lexikon für Böhmen und zum Theil auch für Mähren und Schlesien*, Prag 1815.

²⁰⁶ BALBÍN, Bohuslav: *Bohemia Docta II*, s. 269-270.

Clementove spisy, v ktorých sa o svojich cestách v uvedených rokoch nezmieňuje. Ďalším, že Clemens v roku 1616 vydal v Prahe u Jana Stříbrského hneď dva spisy a to *D.O.M.A. Magistratus et legum* [...] a *Antiqua Praga* [...]. Nepokladám za možné, že by Clemens vydával spisy takého obsahového rázu počas svojej neprítomnosti v Prahe.

Baronem a Smirzicz mal Balbín pravdepodobne na mysli Jana Smila Smiřického, s ktorým mal Clemens dobré vzťahy aj v nadchádzajúcich rokoch. V roku 1618 mu venoval báseň (75 senárov) vo svojom spise *Vox in Rama* a o rok neskôr, na počesť rodu, spis *Smirzicias*. Záverom by sa dala nastoliť hypotéza, že spis sa dostal ku Clementovi prostredníctvom Jana Smila, ktorý medzi rokmi 1612 a 1617 cestoval a poznal Clementov vzťah k hudbe. No nemôžem vylúčiť možnosť, že Clementovi priniesol spis jeden z jeho priateľov alebo kolegov, ktorí mohli v tomto období študovať na niektorej z nemeckých univerzít.

5.2 Práca s textom

Clemens pri využívaní Lippiovho textu pracoval značne voľne. V rámci všetkých téz o hudbe nenájdeme jedinú, ktorá by bola od Lippia prebraná doslovne. Clemens využíva tri spôsoby, ktorými text modifikuje:²⁰⁷

- a) pridávanie slov,
- b) odoberanie slov,
- c) syntaktická/morfologická zmena v slove alebo slovnom spojení.

Celkový spôsob práce bude ilustrovaný na téze č. 31. V jej rámci využil Clemens všetky tri vyššie zmienené spôsoby modifikácie textu.

---

²⁰⁷ Dôležité je dodať, že tieto spôsoby práce sa nevyskytujú samostatne a Clemens ich kombinuje.

Pôvodný Lippiov text znie:

„*Efficiens secunda, particularis ac propior est ἡ φύσις mater sonorum et τέχνη illam usurpans, perficiens et superans homine musici: qui iuxta praescripta scientiae, artis et prudentiae musicae generalis et specialis, theoreticae, signatoriae et practicae scit, signat et facit τὸ μέλος ἁρμονικόν: post scitum, signatum et factum idem ultimo actuat quodam ὀργάνῳ.*“

208

Clementov text:

„*Secundaria est natura mater sonorum et ars naturam ornans et perficiens in homine musico: qui iuxta praescripta prudentiae musicae facit melos harmonicum et ita factum applicat organo harmonico.*“

Ako môžeme vidieť, výsledná podoba Clementovho textu využíva všetky vyššie zmienené postupy a je oproti pôvodnému tvaru silno modifikovaný.

Tieto tri spôsoby práce nám vytvárajú tri skupiny výsledných podôb textu:

1. Priama citácia

Priamo citované úseky nájdeme u Clementa dosť často. Problém však tkvie v tom, že preberá len vybrané slová a napriek tomu ich nenahrádza, a ani inak nemení ostatné prebraté slová.

2. Priama citácia obsahujúca syntakticky zmenenú frázu alebo slovo

Druhou metódou Clementovej práce s textom označujem miesta, ktoré sú čiastočne priamymi citáciami a zároveň obsahujú syntaktickú zmenu v určitých slovách alebo frázach. Týchto miest je v celej *Idei* malé množstvo. Iné je to so zmenami morfológickými. Tie môžeme nájsť pomerne často, napr. v druhej téze Clemens mení pôvodný *singularis* na *pluralis* pri slovách *elementis* (Lippius *elemento*), *mixtis* (*mixto*), *plantis* (*planta*) a *bestiis* (*bestia*). Takýmto zmenám sa v tejto práci venovať bližšie nebudem, nakoľko by to bolo namáhavé a pre potreby tejto práce zbytočné.

Vráťme sa späť k syntaktickým zmenám a uveďme pár príkladov.

---

²⁰⁸ LIPPPIUS, Johannes: *Synopsis musiace novae*, f. B2^r, B2^v; CLEMENS ŽEBRÁCKÝ, Václav: *Idea unionis*, f. A4^v.

Lippiov text:

„*eoque vel proprio et Naturali, quod est
Hominis aspera arteria per buccam vocalis
Norma omnium reliquorum
Instrumentorum Musicalium *miranda*“*

209

Clementov text (téza 33):

„*Proprium vel naturale est hominis arteria
per buccam vocalis, norma omnium
reliquorum instrumentorum musicaliu[m]
vocalium admiranda.*

Podčiarknuté slová sú priamo citované, fráza *proprium vel naturale* a slovo *admiranda* sú pozmenené, ale zároveň majú rovnaký význam ako ich znenie u Lippia. Rovnaký spôsob práce môžeme vidieť hneď v úvode nasledujúcej tézy, kde Clemens mení pôvodné „*vel alieno et Artificiali [...]*“ na „*Alienum seu Artificiale est [...]*“.

3. Voľná parafráza

V traktáte najviac využívaná a zároveň najzložitejšie objaviteľná je *voľná parafráza*. Nakoľko je z poradia uvádzaných informácií zrejmé, Clemens vystaval celý text len na základoch Lippiovej *Synopsis*. Z toho môžeme usudzovať, že aj text, v ktorom nenájdeme priame textové spojenie, je derivátom Lippiovej práce.

V určitých tézach pokladám za hlavný dôvod textovej nejednotnosti využívanie obrázkových príloh. Za príklad môžeme pokladať tézy č. 42 až 44, ktoré pojednávajú o notácii. Obsahovo zastávajú rovnakú pozíciu v oboch spisoch – *interna pricipia – materia*. Lippius tu využíva grafické podoby nôt, ktoré musel Clemens vo svojej dišputácii slovne opísať. Preto v Lippiovom texte neobjavíme napríklad slovo *rotundus*, ktoré autor nebol nútený použiť, nakoľko tvar danej noty je doložený graficky.

V náväznosti na toto tvrdenie vyvstáva otázka, odkiaľ preberal Clemens pojmy, ktorými opisoval Lippiove grafické znázornenia. Tu môžeme nadviazať na tretiu podkapitolu tretej kapitoly, v ktorej som sa venoval Clementovmu spojeniu s hudbou. Aj táto informácia nám čiastočne potvrdzuje, že Clemens musel podstúpiť teoretické alebo praktické školenie či ešte ako žiak partikulárnej školy alebo pri štúdiu na univerzite.

Po formálnej stránke nájdeme taktiež niekoľko interesantných rozdielov, ktoré ilustrujú tabuľky:

---

²⁰⁹ LIPPIUS, Johannes: *Synopsis musicae novae*, f. B2^v; CLEMENS ŽEBRÁČKÝ, Václav: *Idea unionis*, f. A4^v.

Clemens

	Téza
Úvod	
Musica	20.-23.
Generalis/Specialis	24.
Generalis	25.
Cantio harmonica	26.
Principia	27.
Interna	28.
Efficiens	29.
Materia	35.
Externa	55.
Forma	56.
Finis	62.
Specialis	65.

Lippius

	Fólio
Úvod	
Musicae	A1 ^r
Generalis/Specialis	A1 ^v
Generalis	A2 ^r
Cantio harmonica	A2 ^r
Principia	A3 ^r
Externa	B1 ^r
Finis	B1 ^v
Efficiens	B2 ^r
Interna	B4 ^v
Materia	B4 ^v
Forma	F7 ^v
Specialis	I4 ^v

Tabuľka č. 1 Formálne členenie spisov *Idea unionis* a *Synopsis musicae novae*²¹⁰

Ako môžeme vidieť, priebeh obsahovo úvodných častí spisov je úplne zhodný. Zmeny evidujeme až od tézy č. 27, ktorou začína časť *Principia*. Clemens tu kompletne mení Lippiovo poradie a čo je dôležitejšie, umiestnenie jednotlivých *principii* v rámci podskupín *Interna/Externa*. Prvý príklad takejto zmeny je *principium Efficiens*, ktoré Lippius uvádza medzi *Externa principia*. Clemens tu koná opačne, no definície sú v oboch prípadoch zhodné.

Druhým prípadom rovnakej zmeny je *principium Finis*, ktoré Clemens preniesol z pôvodných *Interna* medzi *Externa principia*. Tu však nenájdeme medzi definíciami textovú súvislosť, ale ich obsahová stránka a zmyslové jadro sa nijako nevyklučujú a môžeme ich preto pokladať za voľnú parafrázu:

„*Forma cantilenae harmonicae in materiae eius seu partium, monadum, dyadum triadumque iuxta textum connexarum sive compositarum dispositione artificiosa atque prudente consistit.*“²¹¹

56. *Forma est, per quam artificiosa atq[ue] prudens dispositio sonorum iuxta textum congestoru[m] cum suavi consonantia dignoscitur.*²¹²

²¹⁰ Kvôli lepšie prehľadnosti boli obsahy oboch spisov zúžené len na hlavné body. Dôležité je nezabúdať na značný rozdiel v rozsahu oboch spisov.

²¹¹ LIPPIUS, Johannes: *Synopsis musicae novae*, f. F7^v.

²¹² CLEMENS ŽEBRÁČKÝ, Václav: *Idea unionis*, f. B1^v.

Za zmenu poradia by sa dala pokladať aj 50. téza – *Intervalla*, kde sa v Lippiovom spise musíme vrátiť o približne 17 fólií. Tento posun však bližšie nenarúša plynulosť výkladu, nakoľko sa nachádza v rámci najrozsiahlejšieho úseku textu a to *principium – materia*.

Napriek tomu, že zmeny vo formálnej podobe spisu sú dosť významné, nijako nenarúšajú jeho obsahovú podobu. Keďže sa definície hlavných pojmov medzi spismi nelíšia, stojíme pred nemožnosťou zdôvodnenia týchto zmien objektívnym spôsobom. Jedným z dôvodov môžeme vidieť v rozdielnom zámere textu. Lippiov text bol koncipovaný ako samostatný spis o hudbe, Clemens však musel myslieť aj na rétorický moment, vyplývajúci z toho, že jeho text bol asi určený aj k prednášaniam. Z tejto zmeny mohli vyplývať zmeny vyššie zmieneného rozsahu.

5.3 Biblické citácie

Záver kapitoly venujem biblickým citáciám, ktoré sa nachádzajú na konci spisu. Na základe poradia a signifikantných chýb je evidentné, že aj táto časť textu bola získaná od Johanna Lippia (f. I6^r-I7^r). Z celkového počtu 24 priamych biblických citátov (nepočítam odkazy na texty) nájdeme u Lippia celkom 21 (takmer 88 %). V niektorých citátoch Lippius uvádza len kratšiu časť textu zakončenú obratom *et cetera*. V jednom prípade (I Par 1,25) Lippius uvádza *et 25. capitulum*,²¹³ kým Clemens vybrané verše cituje priamo v texte. Taktiež tu objavíme oproti Lippiovi rôzne zmeny, na ktoré by bolo možné aplikovať vyššie zmienené Clementove spôsoby práce s textom.

Clementom doplnené texty sú viac smerované na poetickú biblickú tvorbu, ktorú Lippius nezohľadňoval. Clemens do výkladu dopĺňa tri odkazy z Lukášovho evanjelia a to na *Magnificat* (Lc 1,46 et cetera), *Canticum Benedictus* (Lc 1,67 et cetera) a *Gloria in altissimis Deo* (Lc 2,14) a uvádza verš zo Zjavenia apoštola Jána: Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus omnipotens, qui erat, et qui est, et qui venturus est.²¹⁴

Z analýzy vyplýva, že Clemens tu ako prameň použil okrem Lippiových biblických citácií ešte minimálne jeden biblický text. Musíme však – po predchádzajúcich

---

²¹³ LIPPIUS, Johannes: *Synopsis musicae novae*, f. I6^v.

²¹⁴ Apc 4,8.

skúsenostiach – počítat’ aj s Clementovou “autorskou licenciou“ a jeho svojvoľným zachádzaním s preberanými pasážami. Ako príklad uvádzam prvý citát *Gn 4,21*:

Clemens: „*Iubal fuit pater canentium cithara, et organis musicis.*“²¹⁵

Lippius: „*Iubal fuit pater canentium cithara et organo.*“²¹⁶

Vulgáta: „*Et nomen fratris eius Iubal: ipse fuit pater canentium cithara et organo.*“

Z príkladu je jasné, že Clemens vychádza z Lippia, ale napriek tomu sa presne nezhoduje ani s jeho znením, ani so znením Vulgáty. I keď takých miest v traktáte nájdeme nevelké množstvo, poukazujú na to, že Clemens nemal problém – v závislosti na svojich potrebách – zasiahnuť aj do takého známeho textu, akým je Biblia.

---

²¹⁵ CLEMENS ŽEBRÁCKÝ, Václav: *Idea unionis*, f. B4^v

²¹⁶ LIPPIUS, Johannes: *Synopsis musicae novae*, f. I6^f.

6. Poetica (Theses 68-124)

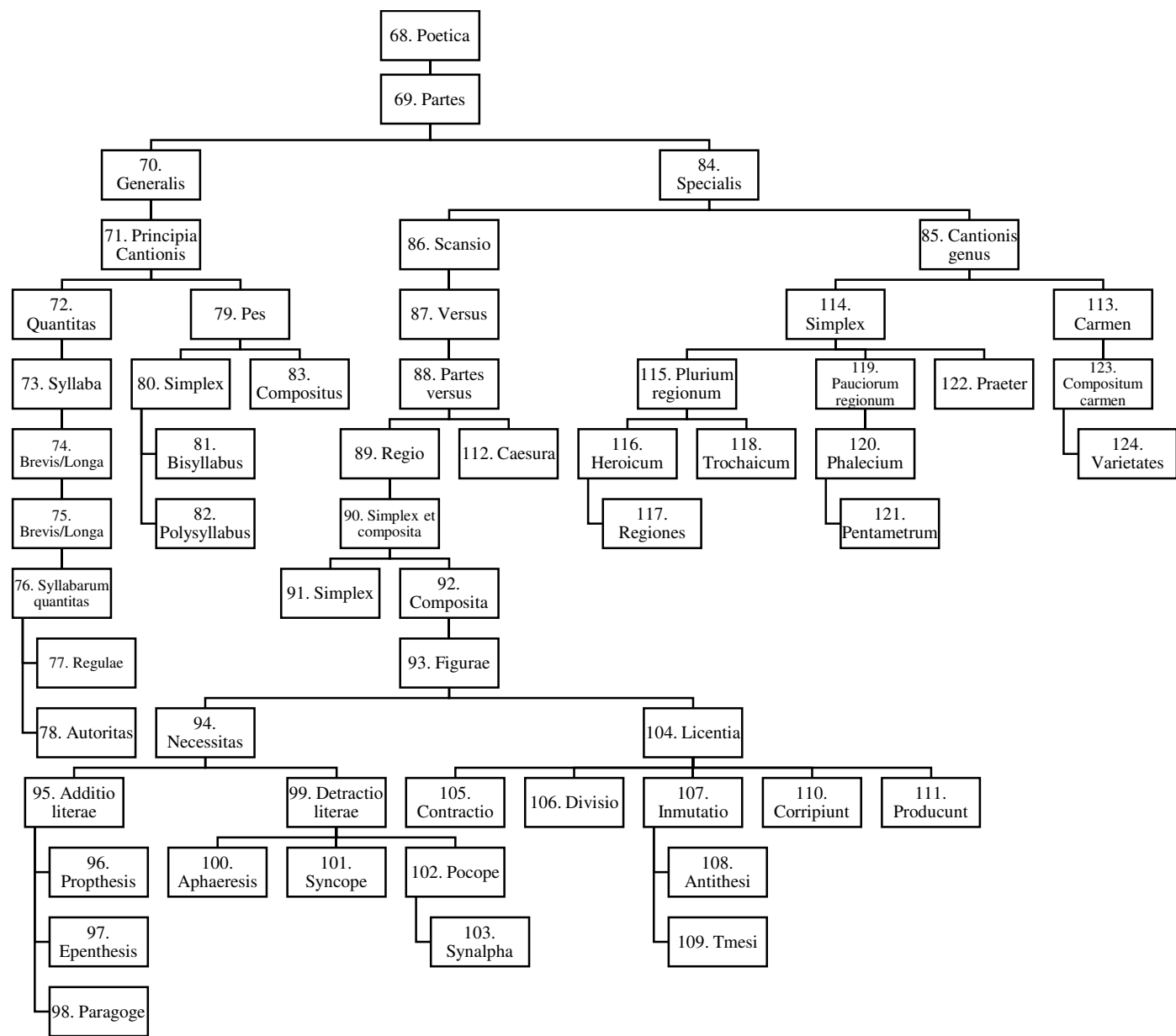
Básnické umenie tvorilo v Clementovom živote centrálny prvok. Ako z jeho tvorby, predstavujúce hlavne rozsiahle epické diela, vyplýva, bol zdatným básnikom so širokým rozhľadom či už v dobovej alebo staršej básnickej tvorbe. Rozsahom produkcie, ktorú tvorí 40 samostatne vydaných spisov a veľké množstvo drobných básní, zastáva popredné miesto medzi českými humanistickými básnikmi.

Skúsenosti v skladaní básní dostal už na partikulárnej škole, keďže jeho prvá samostatne vydaná báseň *Διάλεξις nigromantarum dearum honori* [...] bola vydaná v roku 1607. Už v nasledujúci rok 1608, vo veku okolo devätnásť rokov, vydáva značne rozsiahlu skladbu *Homo redivivus per Theantropum Iesum Christum* (1469 hexametrov) dokazujúcu, že už v mladom veku mal dostatočný prehľad a schopnosti k tvorbe rozsiahlych epických skladieb.

V roku 1617, už ako vyštudovaný majster slobodných umení, musel mať Clemens značne rozvinutú znalosť teoretického aspektu básnickej tvorby, ktorú prezentuje v tézach 68-124. Zo skúsenosti s textom venujúcim sa hudbe je veľmi pravdepodobné, že aj táto časť bola vytvorená kompiláciou v tomto prípade viacerých textov. Tieto texty boli ďalej značne modifikované Clementovými vedomosťami o poetike, nadobudnutými či už čítaním a skladaním básní, alebo pri štúdiách na univerzite. Napriek tomu, že bol Clemens sčítaný vo veľkom množstve, či už antickej alebo dobovej literatúry, nemal dostatočnú schopnosť vytvoriť samostatnú stať o poetike bez opory predlôh. Clemens časť o poetike delí, rovnako ako pri hudbe, na dve časti – *generalis/specialis* – v ktorých preberá základné vlastnosti slabík a veršov ako *quantitas* (kvalitu), *pes* (stopy), *scansio* (rytmus) a *genus* (metrum), ich povahu a druhy.

Základnými poetickými a rétorickými spismi, s ktorými sa Clemens stretol pri svojich štúdiách boli pravdepodobne diela Aristotela, Cicera a Quintiliana, na ktorých sa vykladala väčšina javov z teórie rečníctva a poetiky. Priame spojenia s týmito textami neboli objavené a nadväznosti na *Synopsis musicae novae* som pokladal za možné, že Clementove tézy môžu obsahovo vychádzať z modernejšej produkcie ako spisy vyššie zmienených autorov. Priamu zhodu s väčšou časťou textu sa mi objaviť nepodarilo, čoho príčinu vidím v rozsiahlosti a rôznorodosti podaného materiálu, ktorý môžeme objaviť v spisoch o poetike, rétorike alebo v latinských gramatikách. Z tohto dôvodu musel Clemens pri preberaní

informácií postupovať veľmi selektívne, vynechať rozsiahlejšie definície a sprostredkovať len základné informácie, so zreteľom k prvej časti textu, ktorá má rozsah 48 téz. Aj napriek tomu má časť venujúca sa poetike väčší rozsah (57 téz), i keď za základ celého spisu a prvotnú príčinu k príprave dišputácie podkladám *Synopsis muciae novae*.

Graf č. 2 – Formálne rozloženie obsahu téz 68-124

Z veľkého množstva literatúry venujúcej sa poetike, rétorike a latinskej gramatike uvediem diela, ktoré mohol Václav Clemens použiť pri zostavovaní textu o poetike. Jedná sa o spis Iulia Caesara Scaligera (1484-1558) *Poetices libri septem*,²¹⁷ *Compendium Grammaticae Latinae Mauritio-Philippo-Rameae*²¹⁸ Johanna Heinricha Alsteda (1588-1638) a *Compendium Latinae Grammaticae*²¹⁹ Johannes Rhenia (1574-1639). Tieto tri spisy boli vydané pred rokom 1617, obsahujú tvrdenie nachádzajúce sa v *Idei* a aspoň v minimálnej miere sa priamo zhodujú s určitou Clementovou tézou.²²⁰

Prvú zhodu objavíme v téze č. 73, ktorá predstavuje definíciu *syllabae*: „*Syllaba est sonus integer, qui partem vocis constituit*.“²²¹ Túto všeobecnú definíciu objavíme u viacerých autorov rôznych typov textov. Ako príklad uvediem gramatiku hebrejského jazyka Johannes Buxtorfa (1564-1629) *Thesaurus grammaticus linguae sanctae hebraeae*:²²² „*Syllaba est sonus vocis interger: eius partes sunt litera et vocalis*.“²²³ Z bližších textov napr. spis *Scholea in liberales artes* Petrusa Rama (1515-1572):²²⁴ „*Syllaba est in voce sonus integer, [...]*.“²²⁵ Rozdiel v zameraní a období vzniku týchto textov vypovedá o tom, že tento typ definície *syllabae* bol v univerzitnom prostredí s malými zmenami tradovaný a nemôžeme ho použiť ako príklad, približujúci nám Clementove obsahové zdroje.

Hneď v nasledujúcich tézach č. 74 a 75 objavíme textovú spojitosť s jedným z troch vyššie zmienených spisov, presne s Alstedovou *Grammaticae Latinae*:

<p>74. <i>Est brevis et longa. Ex his quae modo longa modo brevis est communis dicitur.</i></p> <p>75. <i>Brevis constat uno tempore Longa duobus.</i>²²⁶</p>	<p><i>Brevis est, quae constat uno tempore; cuius nota est U. Longa est, quae constat duobus temporibus; cuius nota est — Anceps, quae modo brevis, modo longa est: alias dicitur communis, [...]</i>.²²⁷</p>
--	--

²¹⁷ SCALIGER, Iulius Caesar: *Poetices libri septem*, [Genf] 1561.

²¹⁸ ALSTED, Johann Heinrich: *Grammaticae Latinae Mauritio-Philippo-Rameae*, Hebrona 1613 (VD17 39:145754V).

²¹⁹ RHENIUS, Johannes: *Compendium Latinae Grammaticae*, ³Lipsiae 1614 (VD17 14:699116W).

²²⁰ V rámci tak minimálnych zhôd sa neodvážujem pokladať ktorýkoľvek z týchto spisov za predlohu, ktorú Clemens použil pri zostavovaní svojich téz. Tieto spisy sú tu použité ako možné varianty, nakoľko mohli byť Clementovi dostupné. Spolu s Aristotelom, Cicerom a Quintiliánom sú citáty z týchto spisov použité ako poznámkový aparát edície.

²²¹ CLEMENS ŽEBRÁČKÝ, Václav: *Idea unionis*, f. B2^r.

²²² BUXTORF, Johannes: *Thesaurus grammaticus linguae sanctae hebraeae*, Basilea 1609 (VD17 12:132047G).

²²³ *Thesaurus grammaticus linguae sanctae hebraeae* I, p. 1.

²²⁴ RAMUS, Petrus: *Scholea in liberales artes*, Basilea 1569.

²²⁵ RAMUS, Petrus: *Scholea in liberales artes* I, stl. 18.

²²⁶ CLEMENS ŽEBRÁČKÝ, Václav: *Idea unionis*, f. 2B^r.

²²⁷ ALSTED, Johann Heinrich: *Grammaticae Latinae Mauritio-Philippo-Rameae* p. 32:

Ako môžeme vidieť poradie reprodukcie je v tomto prípade opačné, avšak textové paralely sú úplne jasné. V prípade Johanna Heinricha Alsteda je potrebné dodať, že vo svojich spisoch sa často odvoláva na Iulia Caesara Scaligera, ktorého definíciu nájdeme napr. v Clementovej téze č. 87:

87. *Versus est dispositorum pedum certo numero modoq[ue] optimo connexio.*   *Versus est dispositorum pedum certo numero castigata connexio.*

228

Renomované Scaligerovo pojednanie o poetike sa v rámci akademických kruhov tešilo značnej obľube o čom svedčí aj jeho časté vydávanie.²²⁹ Množstvo exemplárov objavíme aj v českých knižniciach, čo môže dokazovať, že spis mohol mať dopad aj na pražské učení a Clemens sa k nemu mohol bez námahy dostať.²³⁰ Spis v sebe obsahuje podľa všetkého väčšinu Clementových téz, avšak priamych textových paralel tu veľa neobjavíme. V tomto prípade pokladám za hlavný dôvod neporovnateľný rozdiel v rozsahu spisu proti *Idei unionis*. Scaliger však mohol Clementa ovplyvniť aj cez vyššie zmienené Alstedovo pojednanie.

Tretí spis *Compendium Latinae Grammaticae* je zostavený veľmi stručne a často využíva postup otázka/odpoveď, ako to vidíme aj pri definícii *regionis*, ktorá sa zhoduje s definíciou Václava Clementa:

89. *Regio est pars versus certo pede constans.*²³¹   *Quid est regio? Est pars versus, certo pede constans.*²³²

Svojou stručnosťou sa tento spis najviac približuje forme *Idei unionis*. Pozoruhodné je aj použitie rovnakých príkladov v prípade výkladu *figuris orthographicis*.

95. *Additio literae vel syllabae fit in principio, medio, et fine dictionis.*   *Prosthesis est additio literae vel syllabae ad principium dictionis: ut gnatus pro natus. [...]*

96. *In principio addit prosthesis, ut gnatus pro natus, tetuli pro tuli.*

²²⁸ CLEMENS ŽEBRÁČKÝ, Václav: *Idea unionis*, f. B2^v; SCALIGER, Iulius Caesar: *Poetices libri septem* II, p. 58.

²²⁹ Medzi rokmi 1561-1617 bol spis vydaný celkom šesťkrát. Porov. DEITZ, Luc – VOGT-SPIRA, Gregor (eds.): *Iulius Caesar Scaliger – Poetices libri septem. Sieben Bücher über die Dichtkunst* (zv. 1, Stuttgart-Bad Cannstatt, s. XI-XXXI.

²³⁰ Žiaľ tieto spisy obsahujú len ex libris jezuitských kolejí a neskoršie pečiatky REGIAE BIBLIOTH: ACAD: PRAGEN. (porov. napr. Praha, Národní knihovna, sign. 9 A 42). O Scaligerovom pojednaní sa nedozvieme ani u Zikmunda Wintra. Porov. WINTER, Zikmund: *O životě na vysokých školách pražských knihy dvoje*, s. 376-385.

²³¹ CLEMENS ŽEBRÁČKÝ, Václav: *Idea unionis*, f. B2^v.

²³² RHENIUS, Johannes: *Compendium Latinae Grammaticae*, p. 191.

97. *In medio epentthesis ut: induperator pro imperator, relligio pro religio.*

98. *In fine paragoge ut: dicier pro dici.*

Epentthesis est additio litrae vel syllabae in medio dictionis: ut relligio pro religio. [...]

Paragoge est additio literae vel syllabae ad finem dictionis: ut dicier pro dici.

233

Dôležité je poznamenať, že Clemens sa so spismi typu *Grammaticae Latinae* zhoduje primárne v častiach pojednávajúcich *De prosodia*, nakoľko jeho cieľom nebolo predstavenie gramatiky, slovných druhov a gramatických javov. V prípade Scaligerových *Poetices libri septem* sa Clementovo pojednanie zhoduje hlavne s jeho druhou knihou *Hyle*, v ktorej sa Scaliger zaoberá práve ťažiskom Clementovej práce – *De pede, metro, rhythmo*.

Aj napriek tomu, že tézy 68-124 obsahujú veľké množstvo definícií základných pojmov poetiky (napr. *scansio*, *versus*, *carmen*), sa mi nepodarilo objaviť viac textových paralel, ktoré by nám ozrejmili postup Clementovej práce pri zostavovaní tejto časti textu. Musíme tu vychádzať z tvrdenia, že Clemens spojil väčšie množstvo textov, s ktorými sa stretol počas svojich štúdií na univerzite a v závislosti na vlastných tvorivých skúsenostiach si definície a interpretované informácie prispôbil svojim potrebám.

---

²³³ CLEMENS ŽEBRÁČKÝ, Václav: *Idea unionis*, f. B2^v-B3^r. RHENIUS, Johannes: *Compendium Latinae Gramaticae*, p. 193-194.

7. Záver

Cieľom mojej práce bolo predstaviť a zanalyzovať traktát *Idea unionis musicae et poeticae* českého humanistického básnika Václava Clementa Žebráckého. V rámci celej práce som sa snažil predstaviť kontext sprístupňujúci pohľad na tento dosiaľ takmer neevidovaný spis.

Úvodná kapitola predstavila kompletný obsah a kodikologický rozbor, poukazujúci na žalostný stav konvolútu XLIV. f. 12 uloženého v Zámeckej knižnici na Křivokláte, obsahujúceho jediný dochovaný exemplár spisu *Idea unionis*. Nevyhol som sa tu ani osudom celej zbierky Zámeckej knižnice, v rámci ktorých som priblížil kedy a akým spôsobom sa konvolút do zbierky dostal. Záver kapitoly bol venovaný kodikologickému rozboru spisu *Idea unionis*.

V stave bádania a životopise Václava Clementa Žebráckého som sa snažil evidovať všetku relevantnú literatúru o jeho osobe. Životopis sa vyznačuje podrobným poznámkovým aparátom odkazujúcim na literatúru a pramene k životu a dielu Václava Clementa, evidujúcim najnovšie bádanie nielen českých literárnych vedcov. Záverečná podkapitola predstavila Václava Clementa v novom svetle. Jeho spojenie s hudbou nebolo doposiaľ v žiadnej literatúre evidované, a preto táto kapitola prináša úplne nový pohľad na jeho osobu a jej spojenie s hudobným umením.

Záverečné tri kapitoly sú už venované priamo obsahovej stránke spisu. Postupne som sa v nich venoval recepcii tohto textu od jeho vzniku až do súčasnosti, informáciám z jeho úvodu, tézam neobsahujúcim teoretický aspekt poetiky a hudby, a analýze obsahového jadra celého spisu. Najzásadnejším objavom bolo odhalenie úzkej spojitosti hudobnej časti Clemenovho traktátu so spisom *Synopsis musicae novae* Johanna Lippia. Ten predstavoval v roku 1617 nový pohľad na hudobnú teóriu doby a prinášal množstvo prevratných myšlienok o harmonickej tonalite. Podrobná analýza textových paralel podložila tvrdenie, že Clemens tu vychádzal výhradne z Lippiovho textu, ktorý pretvoril do podoby univerzitnej dišputácie. Na názorných príkladoch som poukázal na Clementove spôsoby práce použité pri extrakcii a prispôbení hlavných bodov Lippiovej *Synopsis*.

Tézy 68-124 venujúce sa teórii poetiky nevykazovali textové paralely len s jediným textom. V závislosti na Clementovom vzdelaní a praxi pri skladaní rozsiahlych básní boli objavené paralely medzi viacerými textami, ktoré mohli byť v dobe vzniku *Idei* Clementovi dostupné. Za dôvod malého množstva textových paralel považujem

Clementovo obšírne vzdelanie v oblasti poetiky, ktoré mu dovolilo prispôbiť si jednotlivé definície svojej predstave a účelu dišputácie.

Za druhý samostatný diel tejto práce považujem kritickú edíciu spisu *Idea unionis musicae et poeticae*, predstavujúcu jeho latinský text v podobe odpovedajúcej súčasným textologickým prístupom. Edícia obsahuje podrobný poznámkový aparát, sprostredkujúci definície dôležitých pojmov, textové paralely s inými spismi a odkazmi na diela, ktoré Clemens v texte priamo cituje.

V samom závere apelujem na nutnosť ďalšieho skúmania prameňov tohto obdobia, vnesujúce svetlo do v súčasnosti ešte málo prebádaných univerzitných dišputácií, ktoré prinesú závery či bol tento Clementov pokus vo svojej dobe ojedinelý alebo len jeden z viacerých dišputácií o hudbe.

Celá táto práca je dôkazom, že aj malý traktát, akým *Idea unionis* je, môže priniesť množstvo zaujímavých poznatkov o vplyve dobovej hudobno-teoretickej produkcie na pražské učení doby pred Bitkou na Bielej hore.

8. Pramene a literatúra

8.1 Pramene:

- Praha, Archiv Univerzity Karlovy, fond Rukopisy, sign. A 13b - (Acta rectorum universitatis Pragensis 1609-1612).
- Praha, Archiv Univerzity Karlovy, fond Rukopisy, sign. A 14a (Acta universitatis Pragensis 1616-1620).
- Praha, Archiv Univerzity Karlovy, fond Rukopisy, sign. A 14b (Acta universitatis Pragensis 1619-1622).
- Praha, Strahovská knihovna, sign. D.B.IV.47 (SCHWAMBERGER, Leopold – DLABACZ, Johann Gottfried: *Lexicon Eruditorum Bohemiae et Moraviae* [...], 1792).
- Křivoklát, Zámecká knihovna Křivoklát, sign. XLIV f 12.
- LIPPIUS, Johannes: *Synopsis Mvsicae Novae Omnino Verae atque Muthodicae Vniversae In Omnis Sophiae Praegustum Parergōs Inventae Disputatae et Propositae Omnibus Philomusisi, 1612* (Praha, Strahovská knihovna, sign. FP. V. 2).
- LIPPIUS, Johannes: *Synopsis Mvsicae Novae Omnino Verae atque Muthodicae Vniversae In Omnis Sophiae Praegustum Parergōs Inventae Disputatae et Propositae Omnibus Philomusisi, 1612* (München, Bayerische Staatsbibliothek, sign. Mus. th. 2029).

8.2 Použitá a preštudovaná literatúra:

8.2.1 Monografie, slovníky:

- ARISTOTELES: *Poetica*, Praha 2008 (MRÁZ, Milan (ed.)).
- ARISTOTELES: *Politika I*, Praha 1999 (MRÁZ, Milan (ed.)).
- ARISTOTELES: *Politika II*, Praha 2004 (MRÁZ, Milan (ed.)).
- ARISTOTELES: *Rétorika*, Martina 2009 (KUKLICA, Peter (ed.)).
- BALBÍN, Bohuslav: *Bohemia Docta, Pars II*, Pragae 1778.

- BAYREUTHER, Rainer (ed.): *Joachim Burmeister: Musica Poetica*, Laaber 2004.
- BENEŠ, Vladimír: *Historie školství v Žebráku*, Žebrák 2013.
- BERÁNEK, Karel: *Bakaláři a mistři Filozofické fakulty Univerzity Karlovy*, Praha 1988.
- *Bibl česká čili Písmo Svaté Starého i Nového Zákona podle obecného latinského, od sv. církve římské schváleného výkladu přeložené, poznovu s pilností přehlédnuté a výklade opatřené*, 2 zv., Praha 1888-1889.
- BLÁHOVÁ, Marie: *Historická chornologie*, Praha 2001.
- BORECKÝ, Bořivoj (ed.) et al: *O vlastním osudu. Platón, Augustus, Flavius Josephus, Iulianus, Lúkianos, Libanios, Marcus Aurelius*, Praha 1973.
- BUREŠ, Ivan (ed.): *Publius Ovidius Naso: Kalendář (Fasti)*, Praha 1942.
- BUSINSKÁ, Helena - MARTÍNEK, Jan: *Renesanční poesie*, Praha 1975.
- CALLARD, John: *A Catalogue of Printed Books (Pre-1751) in the Library of St George's Chapel Windsor Castle*, Windsor 1976.
- CARPENTER, Nan Cooke: *Music in the Medieval and Renaissance Universities*, Oklahoma 1958.
- CICERO, Marcus Tullius: *Troje knihy o řečníku*, Praha 1915 (VOBORNÍK, Jan (trl.)).
- ČORNEJOVÁ, Ivana et al. *Dějiny Univerzity Karlovy. I, 1347/48-1622*. Praha 1995.
- DAHLHAUS, Carl: *Studies on the Origin of Harmonic Tonality*, Princeton 1990.
- DANĚK, Petr: *Historické tisky vokální polyfonie, rané monodie, hudební teorie a instrumentální hudby v českých zemích do roku 1630. Se soupisem tisků z let 1488-1628 uložených v Čechách*, Praha 2015.
- DLABACZ, Gottfried Johann: *Allgemeines historisches Künstler-Lexikon für Böhmen und zum Theil auch für Mähren und Schlesien*, Prag 1815.
- DOBROVSKÝ, Josef - DAŇKOVÁ, Mirjam (eds.): *O zavedení a rozšíření knihtisku v Čechách*, Praha 1954.
- DU RIEU, Guilielmus (ed.): *Album studiosorum Academiae Lugduno Batavae MDLXXV-MDCCCLXXV*, Haag 1875.

- FLAVIUS, Iosephus: *Válka židovská I. (Válečná předehra)*, Praha 2004 (HAVELKA, Jaroslav (trl.) - ŠONKA, Jaroslav (trl.)).
- FLAVIUS, Iosephus: *Válka židovská II. (Zkáza Jeruzaléma)*, Praha 2004 (HAVELKA, Jaroslav (trl.) - ŠONKA, Jaroslav (trl.)).
- FRIEDRICH, Gustav: *Rukověť křesťanské chronologie*, Praha 1997.
- FRIMMOVÁ, Eva: *Daniel Basilius (1585-1628)*, Bratislava 1997.
- HALADA, Jan: *Lexikon české šlechty*, 3. zv., Praha 1993-1994.
- HARRÁN, Don: *Word-Tone Relations in Musical Thought: From Antiquity to the Seventeenth Century*, Neuhausen-Stuttgart: 1986.
- HEBBE, Per Magnus: *Svenskarna i Böhmen och Mähren, studier i tjeckisk folktraditionoch literatur*, Uppsala 1932.
- HOLÝ, Martin: *Ve službách šlechty. Vychovavatelé nobility z českých zemí (1500-1620)*, Praha 2011.
- HOSTINSKÝ, Otakar: *Jan Blahoslav a Jan Josquin: příspěvek k dějinám české hudby a theorie umění XVI. věku: s novými otisky obou muzik: Blahoslavovy (1569) a Josquinovy (1561)*, Praha 1896.
- HRABÁK, Josef: *Literární komparatistika*, Praha 1976.
- JANOVIKA, Tomáš Baltazar: *Clavis ad thesaurum magnae artis musicae*, Praha 2006 (MATL, Jiří (ed.)).
- KABELKOVÁ, Markéta: *Hudba a škola v období české renesance*, diplomová práce Ústavu hudobnej vedy Filozofickej fakulty Univerzity Karlovy, Praha 1984.
- KÁBRT, Jan - KUCHARSKÝ, Pavel - SCHAMS, Rudolf et al.: *Latinsko-český slovník* Praha 1957.
- KEJŘ, Jiří: *Kvodlibetní disputace na pražské universitě*, Praha 1971.
- KOLÁR, Robert - PLECHÁČ, Petr - ŘÍHA, Jakub: *Úvod do teorie verše*, Praha 2013.
- KONRÁD, Karel: *Dějiny posvátného zpěvu staročeského od XV. věku do zrušení literátských bratrstev. I. část, XV. věk a dějiny literátských bratrstev*, Praha 1893
- KOPECKÝ, Milan: *Český humanismus*, Praha 1988.
- KUZMÍK, Jozef: *Slovník autorov slovenských a so slovenskými vzťahmi za humanizmu I : A – M*, Martin 1976.
- MALÝ, Jakub: *Vlastenský slovník historický*, Praha 1877.
- MARTÍNEK, Jan: *Martiniana*, Praha 2014.

- MAŠEK, Petr - TURKOVÁ, Helga: *Zámecké, hradní a palácové knihovny v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: k výstavě 50 let oddělení zámeckých knihoven Knihovny Národního muzea 1954-2004: Muzeum knihy Žďár nad Sázavou květen - říjen 2004*. Praha 2004.
- MAŠEK, Petr et al.: *Tisky 16. století v zámeckých knihovnách České republiky*, 3 zv., Praha 2015.
- MAŠEK, Petr: *Knihovna Národního muzea. Zámecká knihovna Křivoklát*, Praha 1995.
- MAŠEK, Petr: *Šlechtické rody v Čechách, na Moravě a ve Slezsku od Bílé hory do současnosti*, 2 zv., Praha 2008.
- MERHAUT, Luboš (ed.): *Lexikon české literatury. Osobnosti, díla, instituce*, zv. 4: S-Ž, Praha 2008.
- NOSOVSKÝ, Karel: *Knihopisná nauka a vývoj knihkupectví Československého*, Praha 1927.
- NOSOVSKÝ, Karel: *Knihopisná nauka a vývoj knihkupectví československého*, Praha 1927.
- OVIDIUS NASO, Publius: *Umění milovat*, Praha 2002 (MERTLÍK, Rudolf (ed.)).
- PÁNEK, Karel — BENEŠ, Vladimír — LORENC, František: *Město Žebrák. Rodáci a památky*, Žebrák 2010.
- PEŠEK, Jiří: *Měšťanská vzdělanost a kultura v předbělohorských Čechách 1547-1620 (Všední dny kulturního života)*, Praha 1993.
- PETRÁŇ, Josef: *Nástin dějiny Filozofické fakulty Univerzity Karlovy*, Praha 1983.
- PHILOMATHES, Václav: *Musicorum libri quattuor*, Praha 2003 (HORYNA, Martin (ed.)).
- RACHLÍK, František: *Jiří Melantrych Rožďalovický z Aventýnu. Jeho život, dílo a poměry knihtisku v XVI. století*, Praha 1930.
- RIVERA, Benito V.: *Johannes Lippius: Synopsis of New Music*, Colorado 1977.
- RIVERA, Benito V.: *German Music Theory in the Early 17th Century. The Treatises of Jahannes Lippius*, Rochester 1995.
- SADIE, Stanley - TYRRELL, John (eds.): *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, 29 zv., [London] 2001.

- SEIDEL, Robert: *Späthumanismus in Schlesien: Caspar Dornau (1577-1631), Leben und Werk*, Tübingen, 1994.
- ŠEVČÍKOVÁ, Ivana: *Čeští spisovatelé na Berounsku a muzea těmto spisovatelům věnovaná*, diplomová práce Katedry českého jazyka a literatury Pedagogické fakulty Západočeské univerzity, Plzeň 2012.
- TOBOLKA, Zdeňek (ed.) et al.: *Knihopis českých a slovenských tisků od doby nejstarší až do konce XVIII. století*, Praha 1925-1967.
- TRUHLÁŘ, Antonín – HRDINA, Karel: *Rukověť k písemnictví humanistickému, zvláště básnickými v Čechách a na Moravě ve století XVI*, 2 zv., Praha 1918.
- TRUHLÁŘ, Antonín et al.: *Rukověť humanistického básnictví v Čechách a na Moravě*, 6 zv., Praha 1966-2011.
- TRÍŠKA, Josef. *Rétorický styl a pražská univerzitní literatura ve středověku*, Praha 1975.
- TRÍŠKA, Josef: *Disertace pražské univerzity 16.-18. století*, Praha 1977.
- VANČURA, Jindřich: *Dějiny někdejšího královského Města Klatov, 1. část 3. svazku I. dílu*, Klatov, 1928-1929.
- VÍCH, Jan (ed.): *Kolinec 1290-1990. Sborník vlastivědných prací o Kolinci*, Kolinec [1990].
- VOLF, Josef: *Dějiny českého knihtisku do roku 1848*, Praha 1926.
- VOREL, Petr: *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek VII., 1526-1618*. Praha 2005.
- WHISTON, William: *An Essay Towards Restoring the True Text of the Old Testament*, London 1722.
- WINTER, Zikmund. *O životě na vysokých školách pražských knihy dvoje. Kulturní obraz XV. a XVI. století*, Praha 1899.
- WINTER, Zikmund: *Děje vysokých škol pražských od secessí cizích národů po dobu bitvy na Bělohorské (1409-1622)*, Praha 1897.
- WINTER, Zikmund: *Řemeslnictvo a živnosti XVI. věku v Čechách (1526-1620)*, Praha 1909.
- WINTER, Zikmund: *Život a učení na partikulárních školách v Čechách v XV. a XVI. století. Kulturně-historický obraz*, Praha 1901.
- WINTER, Zikmund: *Život církevní v Čechách. Kulturně-historický obraz z XV. a XVI. století. 2 zv.*, Praha 1895-1896.

- WIŽŤALKOVÁ, Bedřiška et al.: *Knihopis českých s lovenských tisků od doby nejstarší až do konce XVIII. století, díl II. Tisky z let 1501-1800, část IV. Písmo K-L. Čís. 3642-5132, Dodatky*, Praha 1998. BAŤA, Jan: *Hudební Praha 16. věku I. Staré Město pražské*, Praha 2016.
- ZÍBRT, Čeněk - DOLENSKÝ, Antonín (eds.): *Z dějin českého knihtiskařství*, Mladá Boleslav 1939.

8.2.2 Články a štúdie:

- BARTŮŠEK, Václav: *P. Leopold Schwamberger a S. Venceslao, významný historik a knihovník z řádu piaristů, někdejší student gymnázia piaristů v Benešově*, in: MIKULEC, Jiří– POLÍVKA, Miloslav (eds.): *Per saecula ad tempora nostra. Sborník prací k šedesátým narozeninám prof. Jaroslava Pánka*, zv. 2, Praha 2007, s. 552-554.
- BINNS, James W.: *Wenceslas Clemens' Homage at the Tomb of Chaucer, 1636*, in: *Medium Aevum* 62 (1993), s. 289-291.
- ČAPEK, Jan Blahoslav: *Objev významné práce českého humanisty*, in: *Slovesná věda* 5 (1952), s. 219.
- ČAPEK, Jan Blahoslav: *Václav Klement Žebrácký a jeho poesie politická*, in: *Acta Universitatis Carolinae, Philologica* no. 2, zv. 1 (1955), s. 155-184.
- ČAPKOVÁ, Dagmar: *Neznámé dokumenty k životu českého vychovatele a básníka, současníka Komenského (Z Hartlibova archívu v Anglii)*, in: *Pedagogica* 30 (1980), s. 507-511.
- ČERNÝ, Jaromír et al.: *Hudba v českých dějinách od středověku do nové doby*, 2. vyd., Praha 1989.
- FLAJŠHANS, Václav: *Rukověť k písemnictví humanistickému, zvláště básnickými v Čechách a na Moravě ve století XVI. Opravy a doplňky*, in: *Časopis Musea Království českého* 93 (1919), s. 188-189.
- HEJNIC, Josef: *Humanistica*, in: *Listy filologické* 88 (1965), s. 73-87.
- HEJNIC, Josef: *Schwambergerův Lexicon eruditorum Josef Dobrovský, Adan V. Urban a Bohuslav J. Dlabač*, in: *Strahovská knihovna* 10 (1975), s. 83-99.

- HELANDER, Hans: *The Gustavis of Venceslaus Clemens*, in: KESSLER, Eckhard, KUHN Heinrich C. (eds.): *Germania Latina – Latinitas Teutonica*, 2 zv., München, 2003, s. 609-622.
- KOMÍNEK, Alois: *Vystěhovalci čeští po bitvě bělohorské*, in: *Památky archeologické a místopisné* 9 (1872), stl. 554-558.
- MARTÍNKOVÁ-PĚNKOVÁ, Dana: *K ohlasu předbělohorských událostí v dílech našich humanistů*, in: *Listy filologické* 84 (1961), s. 160-162.
- MAŠEK, Petr: *Křivoklátská knihovna rodu fürstenbergů*, in: *Sborník národního muzea v Praze, řada C – Literární historie*, 38 (1993), č. 1-2, s. 39-56.
- NEŠKUDLA, Bořek: *Učitelé školy u sv. Jindřicha na Novém Měste pražském v předbělohorském období*, in: *Acta Universitatis Carolinae - Historia Universitatis Carolinae Pragensis* 47 (2007), s. 99-116.
- PETRÁŇ, Josef: *Staroměstská exekuce*, 4. vyd., Praha 2004.
- POLAKOVIČ, Daniel: *Hebraika v rukopisných biografických lexikonech učenců českých zemí z konce 18. století*, in: *Listy filologické* 137 (2014), s. 135-141.
- POOLE, William: *Down and Out in Leiden and London: The Later Carrers of Venceslaus Clemens (1589-1637), and Jan Sictor (1593-1652), Bohemian Exiles and Failing Poets*, in: *The Seventeenth Century* 28 (2013), s. 163-185.
- PRAŽÁKOVÁ, Běla: *Bohumír Jan Dlabač ve Strahovské knihovně*, in: *Strahovská knihovna* 1 (1966), s. 133-171.
- RYBA, Bohumil: [Drobná správa bez názvu], in: *Listy filologické* 59 (1932), s. 434.
- RYBA, Bohumil: *Humanista Clemens Žebrácký za hranicemi*, in: *Listy filologické* 56 (1929), s. 80-94, 212-224, 333-356.
- STARNAWSKI, Jerzy: *Clemens Venceslaus Zebracenus a Lybeo monte, Lechiados libri IV (ca 1632-1635): an unedeted poem on the accession to the throne of Ladislaus IV of Poland*, in: *Humanistica Lovaniensia* 21 (1972), s. 281-384.
- STARNAWSKI, Jerzy: *Poeta czeko-łaciński z początku XVII wieku Wacław Kliment vel Clemens autorem poematu o Polsce*, in: *Eos. Commentarii Societatis Philologiae Polonorum* 57 (1967/1968), s. 180-193.
- STARNAWSKI, Jerzy: *Venceslai Clementis a Lybeo monte „Lechiados“ libri IV – ein bishet unbekanntes Polen-Epos des tschechisch-lateinischen Dichters aus*

der ersten Hälfte des 17. Jahrhunderts, in: *Antiquitas graeco-romana ac tempora nostra (Acta congressus internationalis habiti Brunae diebus 12-16 mensis Aprilis MCMLXVI)*, Praha 1968, s. 391-404.

- ŠIMÁK, Josef Vítězslav: *Studenti z Čech, Moravy a Slezska na německých universitách v XV.-XVIII. st.*, in: *Časopis Musea Království českého* 79 (1905), s. 290-297, 419-424; 80 (1906), s. 118-123, 510-539.

8.2.3 Internetové zdroje:

<http://www.piccard-online.de/>

<http://boethius.music.indiana.edu/tml/>

<http://www.muenchener-digitalisierungszentrum.de/>

<http://litterae.phil.muni.cz/>

8.2.4 Edície:

- DEITZ, Luc – VOGT-SPIRA, Gregor (eds.): *Iulius Caesar Scaliger: Poetices libri septem*, 5 zv., Stuttgart 1994.
- DUFF, J. Wight – DUFF, Arnold (eds.): *Minor Latin Poets, Volume II: Florus. Hadrian. Nemesianus. Reposianus. Tiberianus. Dicta Catonis. Phoenix. Avianus. Rutilius Namatianus. Others*, Cambridge (Mass.) 1935.
- FRAZER, James George (ed.): *Ovid's Fasti*, London 1959.
- JONES, Horace Leonard (ed.): *The Geography of Strabo*, zv. 5, London 1961.
- MOZLEY, J. H. (ed.): *Ovid: The Art of Love, and Other Poems*, London 1957.
- RUSSELL, Donald A. (ed.): *Quintilianus: The orator's education book*, 5 zv., Cambridge (Mass.) 2001.
- THACKERAY, H. St. J. (ed.): *Josephus Flavius, Vol. 4: Jewish antiquities, book 1-4*, London 1961.

9. Zoznam skratiek, tabuliek, obrázkov grafov a príloh

9.1 Použité skratky

9.1.1. Biblické skratky

Gn – Liber Genesis

Ex – Liber Exodus

Dt – Liber Deuteronomii

Ios – Liber Iosue

Idc – Liber Iudicum

I Sm – Liber Samuhelis I (Liber Regum I)

II Sm – Liber Samuhelis II (Liber Regum II)

IV Rg – Liber Malachim (Liber Regum IV)

I Par – Verba Dierum (Paralipomenon I)

Idt – Liber Iudith

Sir – Liber Iesu filii Sirach

Dn – Danihel Propheta

Mt – Evangelium secundum Mattheum

Lc – Evangelium secundum Lucam

Eph – Ad Ephesios

Col – Ad Colossenses

Apc – Apocalypsis Iohannis

9.1.2 Bibliografické a ostatné skratky

Knihopis - Knihopis českých a slovenských tisků od doby nejstarší až do konce XVIII.

LCŠ - HALADA, Jan: Lexikon české šlechty, 3 zv., Praha 1993-1994.

napr. – například

Porov. - porovnaj

RHB - TRUHLÁŘ, Antonín et al. : Rukověť humanistického básnictví v Čechách a na Moravě, 6 zv., Praha 1966-2011.

století, Praha 1925-1967

9.2 Zoznam tabuliek

Tabuľka č. 1 *Formálne členenie spisov Idea unionis a Synopsis musicae novae*

9.3 Zoznam obrázkov

Obrázok č. 1 *Piccard Nr. 104678*

Obrázok č. 2 Václav Clemens Žebrácký: *Idea unionis musicae et poeticae*, titulný list.

9.4 Zoznam grafov

Graf č. 1 – *Formálne rozloženie obsahu téz 20-67.*

Graf č. 2 – *Formálne rozloženie obsahu téz 68-124.*

9.5 Zoznam príloh

Príloha č. 1 - CLEMENS ŽEBRÁCKÝ, Václav: *Gallo Avium Concentus modulanti*, in: GALLI, Jiří: *Georgii Galli Chrudimeni Aves chori bini diverso tempore, diversis in locis natae et honori ... Danielis Koralek de Tiessina etc., in incluta Glattoviensium urbe amplissimaque repub. civis patritii meritissimi adeoque Sacrae Caesareae Maiestatis iudicis dignissimi etc., dicatae et consecratae fidae et piaie mentis testandae ergo. Typis Danielis Sedesani a. 1614. (RHB 2, s. 188), f. 19^v-20^r.*

Príloha č. 2 - CLEMENS ŽEBRÁCKÝ, Václav: *Viola, amoeniss. veris inter herbas primula nuncia omnibus notissima, Christo patienti compatiens, priumphantia arridens, gloriose regnanti adgratulans, poeticae adumbra et iam secunda cura polita atque ... aliquot patronis pro die ... paschatos ... anno hoc 1620 oblata (a) M. Venceslao Clemente Zebraceno. Pragae typis Pauli Sessii, f. 12^r-12^v.*

Príloha č. 3 – Kritická edícia - CLEMENS ŽEBRÁCKÝ, Václav: *Idea unionis harmonicae sue duarum nobiliss. encyclodaedie gemmarum, musicae et poeticae, brevis adumbratio, quam ... in vetusta Pragae Bohemorum academia, domo Carolina, auditorio maiori ad diem 1. Martii anno hoc horis matutinis 1617 (sic) amice vestilandam et disputandam proponit M. Venceslaus Clemens Ziebracenus. Pragae typis Iohannis Strzibrsky.*

10. Editorské poznámky

Za základ edície bol použitý jediný dochovaný exemplár spisu *Idea unionis musicae et poeticae* – Zámecká knihovna Křivoklát, sign. XLIV. f. 12, príväzok č. 33.

Všetky skratky obsiahnuté v edícii sú rozpísané a označené hranatými zátvorkami ([ ]). Z dôvodu lepšej čitateľnosti textu boli zmenené grafické podoby znakov (napr. j, ij, f) využívajúc súčasných editorských noriem. Znaky â, è, ò, ktoré neovplyvňovali podobu textu boli nahradené bežnými tvarmi bez diakritiky.

Zjednotené bolo písanie majuskúl na začiatku vlastných mien a slov vyjadrujúcich jedinečnosť (napr. Deus), ostatné boli nahradené minuskulami s výnimkou, ak v tlači upozorňovali na určité slovné spojenie alebo zvýrazňovali určité slabiky slov (porov. riadok 46). Interpunkcia bola v rámci celého spisu logicky upravená, podľa noriem slovenského jazyka.

Pôvodné členenie textu bolo zachované na titulnej strane a úsekoch, v ktorých toto členenie ovplyvnené obsahom textu (porov. téza 14). Originálna foliácia je označená priamo v texte na začiatku riadku uvádzajúceho nové fólio. V prípade, že je slovo rozdelené zmenou fólia, je táto grafická podoba zaznamenaná priamo v texte (napr. *excellentissi*[f. A3^r]*mus*). Na vnútornom okraji sú uvedené čísla riadkov, ktoré slúžia pre lepšiu orientáciu v nižšie zmienených emendáciách.

Poznámky pod čiarou obsahujú:

- definície dôležitých pojmov potrebných k lepšiemu pochopeniu obsahu jednotlivých téz
- poznámky poukazujúce na spojitosti s inými spismi
- citácie diel, na ktoré sa Clemens odkazuje
- presné citácie veršov citovaných priamo v texte
- biblické citácie v prípade, že sa jedná o parafrázu alebo nepresnú citáciu

Pri citovaní spisov boli použité edície z 20. storočia, ktorých zoznam je uvedený v podkapitole 8.2.4. Využívané sú pôvodné jazyky spisov – latinčina a gréčtina.²³⁴ Pri spisoch, ktoré neboli doposiaľ kriticky zeditované (*Synopsis musicae novae*,

---

²³⁴ Pri gréčtine uvádzam kvôli lepšiemu pochopeniu, v prípade absencie české/slovenského prekladu, dostupný anglický preklad.

Compendium Latinae gramaticae, Grammaticae Latinae Mauritio-Philippo-Rameae) bola pre potreby tejto práce prevzaté texty editované, využívajúc vyššie zmienené pravidlá.

Zoznam emendácií:

Riadok	Pôvodné znenie	Emendácie	Poznámky
9	<i>D. O. M. A.</i>		varianta - auspice
14	<i>I. Martii</i>		v texte prepísané
93	2.	4.	tlačiarska chyba
97	<i>disciplinis´excolendis</i>	Disciplinis excolendis	
98	<i>cognitis´multum</i>	cognitis multum	
111	<i>cytharam</i>	citharam	
127	<i>Georg[raphicarum]</i>	Geog[raphicarum]	
161	<i>de-esse</i>	deesse	
183	<i>ar-ium</i>	ar-tium	vložené podľa kustódu
186	<i>prae scripta</i>	praescripta	
217	<i>in feriores</i>	inferiores	
249	<i>coneinnat</i>	concinnat	
253	<i>de incept</i>	deinceps	
255	<i>suscipitnr</i>	suscipitur	tlačiarska chyba
292	<i>polisyllabus</i>	polysyllabus	
293	<i>nt</i>	ut	tlačiarska chyba
296	<i>despeciebus</i>	de speciebus	
361	<i>legitimus</i>	legitimos	
373	<i>fugiendaciet</i>	fugienda ciet	
384	<i>sancti ficavit</i>	sanctificavit	
388	<i>fillii</i>	fili	
389	<i>sumsit</i>	sumpsit	
392	<i>Deuter: 34. v 42</i>	Deuter[onomio] 32 v[ersu] 44	
398	<i>quandocunq</i>	quandocumqu[e]	
401	<i>2. Samuel: v. 5</i>	2. Samuel[is 6.] v[ersu] 5	
402	<i>fabre factis</i>	fabrefactis	
402	<i>cytharis</i>	citharis	

417	<i>Ecclesiastic. 32. v. 5. 6.</i> 7.	Ecclesiastic[us] 32. v[ersibus] 5.-8	
419	<i>viri</i>	vini	
420	<i>injucundo</i>	in iucundo	
426	<i>hitres</i>	hi tres	
427	<i>inforname</i>	in fornace	

11. Prílohy

Príloha č. 1

CLEMENS ŽEBRÁČKÝ, Václav: *Gallo avium concentus modulanti S.*, in: GALLI, Jiří: *Georgii Galli Chrudimeni Aves chori bini diverso tempore, diversis in locis natae et honori ... Danielis Koralek de Tiessina etc., in inclyta Glattoviensium urbe amplissimaque repub. civis patritii meritissimi adeoque Sacrae Caesareae Maiestatis iudicis dignissimi etc., dicatae et consecratae fidae et piae mentis testandae ergo. Typis Danielis Sedesani a[nno] 1614.* (RHB 2, s. 188), f. 19^v-20^r.

[f. 19^v] Gallo avium concentus modulanti S.

Quem TU CALLIOPE semet
a cunis placido lumine videris.
Cui TU, PHOEBE PATER, melos
inflaris, celebri carmine, cygneum
illum nulla dies sinet,
(anni mille legat secula vel) mori.
Nec linguae metuet minas,
aut morsus, dare quos assolet invidus.
Busti nescius at trucis,
gaudebit viridi cinctus adorea.
Pulsans laudibus aëra
sic clarum feret ad summa poli caput.
Hoc TE, GALLE, manet, DEIS
vel tota Aeria congerie (fides
queis est picta minus dolo)
attesta[n]tibus, inqua[m], manet hoc decus,
campus sed quia latus est,
quo laudum segetes demetis uberes,
has nec MUSA potest mea
enodare decenti (sileam?) lyra.
[f. 20^r] Sane si sileam, sonat

omnis namq[ue] locus, quivis et angulus
 quid? Gens aëris, aspice
 cantu voce potens te canit et sibi
 veris conscia nuncia
 iam lusciniā cantus, modulamina
 GALLUM surripuisse sic
 per sylvas, nemora ac prataqu[ue] clamitat
 GALLUS? (mira reor fore)!
 Nomen, proh! PHILOMELAE rapit et decus?
 Nil mirum. PHILOMELA nam
 pauco tempore cantat, silet heu diu.
 GALLUS hicce perennis est.
 O felix, sata GALLO-PHILOMELA, sit
 o GALLUS canat indies.
 haec GALLO-PHILOMELAE precor, haec rogo
 ego
 M. Venceslaus Clemens Ziebr[acenus].

Príloha č. 2

CLEMENS ŽEBRÁČKÝ, Václav: *Viola, amoeniss. veris inter herbas primula nuncia omnibus notissima, Christo patienti compatiens, triumphanti arridens, gloriose regnanti adgratulans, poeticae adumbra et iam secunda cura polita atque ... aliquot patronis pro die ... paschatos ... anno hoc 1620 oblata (a) M. Venceslao Clemente Zebraceno. Pragae, typis Pauli Sessii.*

[f. 12^r] In melodoesian sacrosanctam Divini poëtae et regii prophetae Davidis, quam theologi scholam Spiritus Sancti et reconditiss[imae] scientiae abyssum, vocant.

*2[I]te, mei cantus, divini plectra poetae,
 ite, animae adflictae suppeditate preces,
 hic, ubi divinos heros meditatur honores
 et sanctos vates ipse poëta facit.
 Qui quot agit chordas, tot alit prope mystica, sensus,*

qui, quot verba facit, tot canit acta Dei.
Barbytos ecqua potest meliores edere cantus,
haec etenim celsos rumpit agitq[ue] polos.
Spectari mens sancta voles? Non aptior ullus
est oculus. Superos indicat ille choros.
Audiri gavisus cupis? non certior ulla est
auris. Ei sanctum carmina pneuma dedit.
Excessus deflere paras? non promptior ullus
amnis adest: fons hic nigra nitere facit.
Neve etiam frustra mens des suspiria, luctus,
crede canens, intra gaudia mille feres.
Ergo divini mens templum scande poëtae
et poteris media nocte videre Deum.
 [f. 12^v] *Aurea, sancta, beata Dei vos plectra poëtae,*
ite animae adflictae suppeditate preces.
Ite, mei cantus, cantus, quibus ardua caeli
porta patet, Christi quei sve parantur opes.

Príloha č. 3 – Kritická edícia - CLEMENS ŽEBRÁCKÝ, Václav: *Idea unionis harmonicae sue duarum nobiliss. encyclodaedie gemmarum, musicae et poeticae, brevis adumbratio, quam ... in vetusta Praeg Bohemorum academia, domo Carolina, auditorio maiori ad diem 1. Martii anno hoc horis matutinis 1617 (sic) amice vestilandam et disputandam proponit M. Venceslaus Clemens Ziebracenus. Praeg typis Iohannis Strzibsky.*

[f. A1^r]

IDEA UNIONIS

harmonicae

seu

Duarum nobilis[simae]

5

encyclopaediae gemmarum

MUSICAE et POËTICAE

brevis adumbratio,

quam

D[eo] O[ptimo] M[aximo] A[diuvante]

10

in vetusta Praegae Bohemorum

Academia

Domo Carolina auditorio maiori

ad diem

8. Martii

15

anno hoc horis matutinis 1617.

amice ventilandam et disputandam

proponit

M[agister] Vencesilaus Clemens

Ziebracenus.

20

Praegae,

typis Ioannis Strzibrsky.

[f. A1^v] Magnifico et generosiss[imo] heroi d[omino] Bohuslao de Michalovicz: Neudorffii
et Rueniczii domino et c[etera], S[acrae] C[aesareae] M[aiestatis] consiliario et Regni
Bohemiae pro-cancellario meritiss[imo] nec no[n] Academiae Pragens[is] cum Consistorio
25 sub utraq[ue] communicantium defensori magnificiando, musicae poëticaeq[ue] cultori,
promotori, Atlanti strenuiss[imo], munificentissimo, fortissimo, domino suo clementissimo
salutem et valetudinis meliorem statum ex animo precatur.

*s[I]ngens laude virum meritis ingentior heros,
30 lux patriae, tutela boni vindexq[ue] maligni,
iustitiae columen, quem celsi pectoris ausus,
quem virtus super eximium genus intulit astris,
quem NUMEN terrae; caelesti NUMIne tutum
extulit ad patrii fastigia maxima regni,
35 quem populi suprema salus, quem musa superstes
admirans colit, auget amans reputansq[ue] veretur,
en tibi se propriam FAX nobilis illa DEORUM,
exsuperans reliquas augustis viribus artes,
MUSICA, pone tuis pedibus supposita, dicavit;
40 musica musarum carbunculus inclytus, auri
et gemmae et lapidum precio preciosior omni;
delicium humani generis Superumq[ue] voluptas,
quam plebs inferior colit excultaq[ue]
labores imminuit, mulcens curarum taedia voce.
45 Mopsus cur calamos inflat? Luditq[ue] syringe?
UT REcreet MIro FATuos SOLamine LApSus
LAssaq[ue] SOLe FAmes MIti dec REscat in UTre.
Scilicet haec nostrae novit modulamina Divae.
Altera iam comes it, caelo quoq[ue] nata Poësis,
50 augustum secli iubar, augustissima rerum
[f. A2^r] materies et vita ducum regumq[ue] propages.
Quae facit, heroas aeternum vivere functos.
Sol quantum ridens, celsa supereminet omnes
luce, faces, quantum deformia corpora, nymphae
55 ex[s]uperant forma et radiantis imagine vultus,*

haec tantum cunctas excedit robore divas.

*Has igitur binas dum mens est mittere gemmas,
o priscae probitatis honos, pars optima Regni,
accipe, sed facilis; nam saepius inclytus heros*

60 *exiguum munus non dedignatur amica
sumere fronte, manu: parvisq[ue] mapalibus olim
maiestas summi spectata est Herculis, unus
rex Superum, nobis tot munera maxima donans,
parva capit, parvis hem delectatur hic ingens.*

65 *Id tua me bonitas monuit suasere faventis
signa animi, per quae fateor me iure paratum
imperiiis servire tuis et dicere grates,
forsitan illa dies veniet maioribus ausim
auspitiis, qua te memorare et pangere versu,
70 dum modo salvus agas commissaq[ue] munia regni
iustitia pergas condire, repellere pravum.*

*O Dea (si qua Dea est) heroum conscia sortis,
sancta salus si res humanas adspicis aequa
et si magna movent Czechicae te commoda terrae*

75 *aut pietatis honos, aut serae nomina famae,
hoc caput, oro, tegas longaevae faenore vitae,
fac superesse orbi ac rebus succurrere lapsis.
Pelle procul parcas, ne Boemis numen amicum
invideant, tristemq[ue] procul (rogo) pelle podagram,*

80 *ut vivat salvus, quo salvo caetera salva.
Floreat et vigeat, placeat, laudetur, ametur.
Tardior ac lux sit demum ab-q[ue]-nepotibus olim,
cognita, quae caput hoc caelestibus inferet astris.*

[f. A2^v] Thesis 1.

85   5[P]ulcerrimam harmoniam in Deo unitrino (ut ab hoc summo rerum principio, omnis principii et finis experte exordiamur) et in choro beatorum caeli civium esse omnibus videre et admirari licet.¹

2. Stupenda eadem plane est in macrocosmo, caelo, stellis, elementis, meteoris, mixtis, metallis, lapidibus, plantis, bestiis. Item microcosmo; omnium rerum admirando harmoniae
90 compendio, homine scilicet toto ac singulis partibus eius.²

3. Ut qui paulo diligentius haec examinat, non minus verum quam scitum invenit illud: harmonia omnia stare, contra anharmonia omnia cadere.³

4. Talem etiam cum admiremur in illa aurea catena et universitate ένκυκλο παιδική: theosophia, metaphysica, arithmetica⁴ et singulis disciplinis, arbitramur tamen omnium
95 perfectissimam et absolutissimam esse inter nobilissimas hasce et suavissimas scientias musicam et poëticam.

5. Omnes enim omnium seculorum sapientes⁵ harmonicis hisce disciplinis excolendis, multis aliis eo velut rudior et quasi puerili seculo nondum cognitum multum operae impenderunt, quorum vere primus et antiquissimus est Iubal, qui in sacris appellatur Pater
100 canentium cithara et organo (Gen[esis] 4. v[ersu] 22.⁶), tanto enim affectu harmoniam omnibus aliis artibus praestantior diligeat, ut veritus, ne diluvio universali aboleretur, eam duabus tabulis, una latericia, altera marmorea, quo ad posterum propagetur, conscripsit. Ut autor est Ioseph[us] Fla[vius] De bello Iudaico.⁷

¹ LIPPIUS, f. 2^r: „Harmonia, inquam, pulcherrima est in Deo unitrino archetypo fonte omnium: est in choro spirituum bonorum: [...].“

² LIPPIUS, f. 2^r: „[...] est in macrocosmo corporali, in caelo, in elemento, in mixto, meteoris, metallis, lapidibus, plana, bestia, est in homine microcosmo: est in singulis et omnibus hisce, inter haecce omnia, ex his omnibus stupenda plane harmonia: [...].“

³ LIPPIUS, f. 2^r: „Omnia stant harmonia. Anarmonia cadunt omnia.“

⁴ LIPPIUS, f. 2^r: „[...] quemadmodum in ipsa etiam sophia ένκυκλοπαιδική, theosophia, metaphysica, physica, arithmetica, geometria, musica, astronomia, geographia, optica, mechanica, medica: ethica, oeconomica, politica, juridica, historica, logica, oratoria, poetica, dramatica et grammatica.“

⁵ LIPPIUS, f. 2^r: „Omnia esse harmonica agnovere omnes omnium seculorum sapientes, [...].“

⁶ Recte Gn 4,21: „et nomen fratris eius Iubal ipse fuit pater canentium citharam et organo.“

⁷ FLAVIUS, Iosephus: *Ιουδαϊκή άρχαιολογία (Antiquitates Judaicae)*, liber primus, versus 70-71: „ύπερ δέ τοῦ μή διαφυγεῖν τοὺς ανθρώπους τὰ εύρημένα μηδὲ πρὶν εἰς γνώσιν ἔλθεῖν φθαρῆναι, προειρηκότος άφανισμὸν Αδάμου τῶν ὅλων ἔσεσθαι, τὸν μὲν κατ’ ἰσχὺν πυρὸς τὸν ἕτερον δὲ κατὰ βίαν καὶ πληθος ὕδατος στήλας δύο ποιησάμενοι τὴν μὲν ἐκ πλίνθου τὴν ἑτέραν δὲ ἐκ λίθων ἀμφοτέραις ἐνέγραψαν τὰ εύρημένα, ἵνα καὶ τῆς πλινθίνης άφανισθείσης ὑπὸ τῆς ἐπομβρίας ἡ λιθίνη μείνασα παράσχη μαθεῖν τοῖς ανθρώποις τὰ ἐγγεγραμμένα δηλοῦσα καὶ πλινθίνην ὑπ’ αὐτῶν ἀνατεθῆναι. μένει δ’ ἄχριδεῦρο κατὰ γῆν τὴν Σερίδα“ (Moreover, to prevent their discoveries from being lost to mankind and perishing before they became known – Adam having predicted a destruction of the universe, at one time by a violent fire and at another by a mighty deluge of water – they erected two pillars, one of brick and the other of stone, and inscribed these discoveries on both ; so that, if the pillar of brick disappeared in the deluge, that of stone would remain to teach men what was graven thereon and to inform them that they has also elected one of brick. It exists to this day in the land of Seiris.)

6. Eum brevi post inter alios sequitur ab ipso Iehovah laudatus Moses, qui magna opera
105 cum ecclesia primitiva celebraturus, musicis instrumentis, item vivae voci poëmata ac
metra adiungere atq[ue] ita praeter caeteras artes hasce harmonicas mire colere solitus est.
Exod[o] 15. v[ersu] 1., 2.⁸

7. Reginus propheta David, vir secundum cor⁹ Dei excellentissim[us] mus musicus et
poëta, 4000 cantorum et psalterum choragus (1. Paralip[omenon] 24. v[ersu] 6.¹⁰), organis
110 musicis sancta poëmata psalmodum iungere solitus, mirum in modum harmonias hasce
excoluit, adeo quidem, ut ad citharam psallens malignum depellere spiritum Saulis
valuerit¹¹ (1. Samuel[is] 16. v[ersu] 23.).¹² Ipse tandem in regno firmatus, quanti fecerit,
quomodo et quot ordinaverit musicos, S. Sanctus assignare non dubitavit et ecclesiae
nostrae poëticis eius psalmis mire delectatae testantur.

115 8. Et, si longius ire lubet saniorumq[ue] philosophorum apud ge[n]tiles patentissimos
campos inspicere licet, ipsi tot hymni antiquorum, quibus suorum Deorum laudes,
praeclara gesta et beneficia mortalibus exhibita celebrabant, satis superq[ue] probant,
musicam et poëticam maiores magno studio coluisse.

9. Apollo, quod primus musicae et carminum inventor credebatur, propterea a poëtis ut
120 numen cultus et in principiis suorum poëmatum religiose invocatus.

10. Et musae, novem Apollinis sociae poëtarum praesides, musicae et carminum omnis
generis inventrices memorantur eiusdemq[ue] cum eo numinis participes putabantur. Inde
vates praemissa Apollini salutatione, musas etiam ad poëma feliciter suspiciendum
advocabant.

125 11. Propterea tot loca iis consecrata leguntur, a quibus cognomina sortitae sunt, quod
musicae locorum istorum habitatores operam dederint poëticamq[ue] harmoniam
excoluerint, ut ait Strabo lib[ro] 10. Geog[raphicarum].¹³

---

⁸ Ex 15,1-2: „tunc cecinit Moses et filii Israhel carmen hoc Domino et dixerunt: Cantemus Domino gloriose enim magnificatus est, equum et ascensorem deiecit in mare. Fortitudo mea et laus mea Dominus et factus est mihi in salutem: Iste Deus meus et glorificabo eum: Deus patris mei et exaltabo eum.“

⁹ Ps 139,5: „tribuat tibi secundum cor tuum et omne consilium tuum confirmet.“

¹⁰ Recte I Par 23,5: „porro quatuor millia ianitores et totidem psaltae canentes Domino in organis, quae fecerat ad canendum.“

¹¹ LIPPIUS, f. 2^v: „[...] inter quos primarius unus est regius propheta David apud Hebraeos, qui choragus 4000. psalterum voce et organis variis mirum in modum excoluit musicam sacram, adeo quidem, ut cithara sua malignum depellere spiritum Saulis valuerit, [...]“

¹² I Sm 16,23: „Igitur quandocumque spiritus Domini malus arripiebat Saul, David tollebat citharam et percutiebat manu sua et refocilabatur Saul et levius habebat: recedebat enim ab eo spiritus malus.“

¹³ STRABO, Geographia 10,3 et passim.

12. Numerus item earum tonis musicis vulgaribus correspondere videtur; octo enim tonis antiqui nonum, peregrinum dictu[m], addiderunt, ita ut optimus numerus novenarius, ita et concentus iudicetur.

13. Orpheus item antiquissimus melo poëta Mosi ipsi, ut colligere est ex historiis coaetaneus, tanta musicae et poëticae excelluit peritia, ut ad cantum eius fluvii firmarentur, aves advolarent, fe[f. A3^v]rae, sylvae, saxa et alia sensu carentia genera accurrisse fingere[n]tur. Atq[ue] ab eo primum hae duae disciplinae, philosophia orphica, h[aec] e[st] harmonica, meruerunt appellari.¹⁴

14. Et quod mirandum maxime est musurgos et poëtas excellentissimos non veritos sibi (zelo quodam extra se raptos) divinitatis quiddam tribuisse. Inde ista eorum iactantia: Spiritus Domini locutus est per me et sermo eius in labiis meis. ([2.] Sam[uelis] 23. v[ersu] 3.)¹⁵

Est Deus in nobis, sunt et commercia caeli,
sedibus aethereis Spiritus ille venit.¹⁶

Est Deus in nobis, agitante calescimus illo,¹⁷ et c[etera]

15. Ex his liquet, ut musicam ita poëticam ad laudem Dei et praedicanda eius opera, mox ad illustrium virorum heroica facta, virtutes memorandas iuventuti ad imitandum proponendas gratae posteritati tradendas nec non ad solatia quaedam et remedium humanarum calamitatum, quibus undiq[ue] vita hominum scatet, inventam esse.

16. Neq[ue] moramur clamores eorum, qui hasce nobilissimas gemmas, ut gallus iste in sterquilinio, conculcant, vociferantes utraq[ue] hac disciplina animos hominum effaeminari atq[ue] ita emolliri, ut ad virtutem minime sint idonei.

17. Musas enim antiqui sapientes semper castas mansisse puellas ideo asserunt, ut demonstrent vim musicae et poëticae procul esse ab omnibus animi immoderatis perturbationibus, cupiditatibus, carnis lasciviis et in virtutis cancellis ad componendos mores temperandosq[ue] animos contineri.

18. Ergo qui melo-poëticae facultatis vere studiosus fuerit, omne[m] libidinem et turpitudinem eo facilius contemnet, quo altius perpendet omnia vitia, otium et ignorantiam, at non disciplinarum industriam comitari.

¹⁴ LIPPIUS, f. 2^v: „Orpheus, quo de mira quoque narrantur in fabulis non certe omnibus omnino fabulosus: siquidem hinc philosophia quaedam orphica, haec est harmonica meruit appellari.“

¹⁵ Recte II Sm 23,2: „Spiritus Domini locutus est per me et sermo eius per linguam meam.“

¹⁶ OVIDIUS, *Ars amatoria*, III, 549-550: „Est deus in nobis, et sunt commercia caeli: Sedibus aetheriis spiritus ille venit.“

¹⁷ OVIDIUS, *Fasti*, VI, 5: „est deus in nobis; agitante calescimus illo: [...]“

19. Atq[ue] haec de musicae et poëticae generali harmonia nobis visa sunt harmonico
lectorī offerenda; etiam cuiusq[ue] copiosiore et spcialiore tractatione ratio muneris
nostri a nobis flagitare vi[f. A4]detur, verum tamen, cum aureo hoc seculo, quo omnes
160 artes e tenebris in summam lucem productae splendent. Etiam hae disciplinae a
praestantibus hodie artificibus sufficienter (ut nil ipsis deesse videatur) pertractatae sint,
nos brevitati studentes duntaxat gustum aliquem cuius vis singillatim exhibebimus.

20. Quod ad musicam attinet, videmus, quam suavissima sit (si e suis principiis
aestimetur) disciplina, imo caput omnium piorum, sapientum, honestorum, utilium,
165 iucundorumq[ue] affectuum et plane divinum quoddam praeludium.¹⁸

21. Nomen habere videtur a fictitiis gentilium numinibus, qui maxime eandem
excoluerunt, propterea vulgo eorum inventum esse credebatur, quod tamen nihil afficit
augustissimae ipsius maiestati.

22. Vulgo deffinitur, quod sit ars bene canendi. Nobis eodem sensu paulo aliis verbis,
170 quod sit disciplina de cantu bene iudicandi.

23. Dividitur item aliis in vocalem et instrumentalem,¹⁹ quaru[m] illa de voce humana
certificanda, perficienda et moderanda, haec vero de instrumentis exacte fabricandis, iuxta
theoriae amussim examinandis, tum scite, artificiose feliciterq[ue] iisdem ore, manu, pede
tractandis ad legem practicae docet.²⁰

175 24. Nos obiectum eius, scilicet cantionem harmonicam artificiose componendam,
accuratius examinantes musicam dividimus in partem generalem et specialem.²¹

25. Generalis est, quae de cantionis harmonicae principiis agit.²²

26. Cantio harmonica est sonorum scite pro textus ratione compositorum multitudo
concinne congesta.²³

180 27. Principia sunt, a quibus ipsa principium sui sumit. Et haec sunt interna, vel externa.

¹⁸ LIPPIUS, f. A1^r: „Musica ἀπὸ τῶν μουσῶν dicta, cum caput sit omnium piorum, sapientum, honestorum, utilium iucundorumque παρέργων et sic praeludium plane divinum, [...]“

¹⁹ LIPPIUS, f. B3^v: „Liquet hinc, quod vulgaris illa distinctio musicae in vocalem et instrumentalem sit huc referenda: [...]“

²⁰ LIPPIUS, f. B4^r: „Vocalis musicae de voce humana certificanda, perficienda, et moderanda: huius vero nempe instrumentalis de instrumentis exacte fabricandis, iuste examinandis iuxta theoreticae musicae amussim, tum rite, scite, artificiose, prudenter, facile faeliciterque iisdem ore, manu, pede tractandis ad regulam practicae: [...]“

²¹ LIPPIUS, f. A1^v: „Musica est scientia mathematica subalternata comprimis arithmeticae circa cantilenam harmonicam artificiose et prudenter componendam, occupata hominis maxime movendi moderate causa in Dei gloriam. [...] Musicae pars alia est generalis; alia specialis.“

²² LIPPIUS, f. A1^v: „Generalis de cantilenae harmonicae principiis et affectionibus agit.“

²³ LIPPIUS, f. A2^r-A2^v: „Cantilena harmonica est sonorum numerabiliter longorum, latorum et crassorum gravium acutorumque a natura et arte motante profectorum ac iuxta monadem, dyadem et triadem praesertim harmonicam illam radicem mirandam comproportionatorum atque consonorum, scite insuper, pure, post etiam ornate pro textus ratione in certo modulandi genere ac modo collectorum dispositorumque successiva multitudo concinna, homini moderate permovendo destinata ad Unitrini semper celebrandi gratiam.“

28. Interna, quibus esse cantionis harmonicae incipit. Estq[ue] efficiens, vel materia.²⁴

29. Efficiens causa est primaria, vel secundaria.

30. Primaria est sapientissimus ille architectus Iehova, ar[f. A4^v]tium totius encyclopaediae et omnium aliorum bonorum solus autor, effector et perfector.²⁵

185 31. Secundaria est natura mater sonorum et ars naturam ornans et perficiens in homine musico, qui iuxta praescripta prudentiae musicae facit melos harmonicum et ita factum applicat organo harmonico.²⁶

32. Organum harmonicum est proprium naturale et alienum artificiale.

190 33. Proprium vel naturale est hominis arteria per buccam vocalis, norma omnium reliquorum instrumentorum musicaliu[m] vocalium admiranda.²⁷

34. Alienum seu artificiale est, quod vel inflatur, ut fistula, tibia, lituus, buccina, bassona, tuba, utriculus et c[etera], vel pulsatur idq[ue] aut chordis, ut clavichordium, psalterium, pandura, cithara et c[etera], aut fidibus, ut testudo, harpa, lyra, viola et c[etera], aut aere cavo, ut tintinnabulum, cymbalum et c[etera], vel simul et inflatur et pulsatur, ut
195 organum pneumaticum, omnium caeterorum instrumentorum artificialium facile princeps.²⁸

35. Materia cantionis harmonicae est ex sono simplici et composito.²⁹

36. Sonus simplex est, qui a natura procedit per monada musicam. Estq[ue] modo parvus, modo magnus.³⁰

200 37. Parvus sonus simplex est in duratione temporis curta.

38. Magnus, qui constat tempore uno toto aut pluribus.

---

²⁴ LIPPIUS, f. B1^r-B1^v: „Principia constitutionis sunt, per quae cantilena harmonica constituitur sive componitur. Ac sunt vel externa, ut finis et efficiens, vel interna, ut materia et forma, quae essentia cantionis harmonicae absolvitur.“

²⁵ LIPPIUS, f. B2^r: „Efficiens eiusdem causa (quae impensius itidem, quam fit a malis et invidis, venit notanda) et quidem omnium prima est universi iuxta pondus, numerum, mensuram et harmoniam architectus sapientissimus, dulcissimus Iehova ἁεὶ γεωμετρῶν κὶ μουσοῦν.“

²⁶ LIPPIUS, f. B2^r-B2^v: „Efficiens secunda, particularis ac propior est ἡ φύσις mater sonorum et τέχνη illam usurpans, perficiens et superans hominis musici: quae juxta praescripta scientiae, artis et prudentiae musicae generalis et specialis, theoretica, signatoriae et practicae scit, signat et facit τὸ μέλος ἁρμονικόν: post scitum, signatum et factum idem ultimo actuat quodam ὀργάνῳ: [...].“

²⁷ LIPPIUS, f. B2^v: „[...] eoque vel proprio et naturali, quod est hominis aspera arteria per buccam vocalis, norma omnium reliquorum instrumentorum musicalium miranda: [...].“

²⁸ LIPPIUS, B2^v-B3^r: „[...] vel alieno et artificiali, quod vel inflatur, ut fistula, tibia, buccina, bassona, tuba, utriculus et caetera, vel pulsatur idque aut chordis, ut clavichordium, psalterium, pandura, cithara et caetera, aut fidibus, ut testudo, harpa, chelys, lyra, tympanum et caetera, aut aere cavo, ut tintinnabulum, cymbalum, campana et caetera, aut ferro et chalybe figurato, ut triangulus musicus et caetera, aut lignis, ut lignea raticula, ein strofidel, ein Hiltzerengelächter et caetera, aut alio corpore sonoro: vel denique simul et inflatur et pulsatur, ut organum pneumaticum, omnium caeterorum princeps ideoque in Domini domo clarissimum, charissimum, carissimum.“

²⁹ LIPPIUS, f. B4^v: „Materia, ex qua cantilena harmonica confit, sunt eius partes. Est autem pars illius alia simplex, alia composita.“

³⁰ LIPPIUS, f. B4^v: „Pars simplex est sonus, qui commodissime vocari quit μονάς musica.“

39. Tempus est in quantitate, quae tactu musico dirigitur.
40. Tempus signatum est vocis, seu silentii.
41. Vocis est nota signata soni praesentis et positivi moram certam continens.³¹
- 205 42. Nota est quadrata, vel rotunda.
43. Quadrata est, quae sonum intensiorem et longiorem efficit, ut sunt longa 4., brevis 2. constans tactibus.³²
44. Rotunda est, quae {sonum} remissiorem et breviorum {efficit}, ut semibrevis, [f. B1^r] quae uno tactu mensuratur. Aliae pro color[u]m et virgularum ratione noscuntur, ut
- 210 semibrevis minima, hac seminima, iterum hacce fusa, et sic caeterae, dimidio minor sit.³³
45. Signum silentii vulgo pausa est index soni absentis privativi seu silentii.³⁴ Et haec notis invalore respondet. Tanta enim respiratio pausa signatae, quantus notatum signatarum valor.
46. Compositus sonus est, qui componitur per parallelas lineas scalae musicae
- 215 eiusdemq[ue] spacia et intervalla.
47. Scala musica est systema et dispositio sonorum in vocibus.³⁵
48. Voces sunt notae soni et sunt inferio[re]: ut, re, mi, vel superiores: fa, sol, la.
49. Lineae sive paralellae sunt, quibus et spaciis earum notae soni notantur, et quidem primis 7. literis alphabeticis, vel maioribus, ut A, B, C et c[etera], vel minoribus, ut a, b, c
- 220 et c[etera], vel geminatis, ut aa, bb, cc et c[etera], quarum F, C, G claves signatae dicuntur. Et B pro cantu duro, vel molli variat.³⁶
50. Intervalla sunt, quae soni valores et distantiam inter se dividunt, qui 4 ab artificibus praecipue celebrantur. [Primum] est ditonus, qui 1. a 3. secat. [Secundum] diatessaron, qui a 1. quartam scindit. [Tertium] diapente, qui quintam locat. [Quartum] diapason vulgo
- 225 octava sive unisonus compositus, ab A ad a, et c[etera]. Ubi unus sonus, ut maior, continet alterum, ut minorem, in se.³⁷
51. Ex his artificiose eruuntur et collocantur soni harmonici in monade, diade et triade.

³¹ LIPPIUS, f. D2^r: „Nota signat soni praesentis et positivi moram, figura oriunda ex quadrangulari hac □, sive aucta, sive diminuta per lineas et colorem.“

³² LIPPIUS, f. D2^r-D2^v.

³³ LIPPIUS, f. D2^v.

³⁴ LIPPIUS, f. D3^v: „Pausa index est soni absentis et privativi seu silentii lineola directa.“

³⁵ LIPPIUS, f. D5^v.

³⁶ LIPPIUS, f. D6^r-D7^r.

³⁷ LIPPIUS, f. B7^r-B8^r: „1. ἡ διὰ πασῶν, sc[ilicet] vox, unisonus compositus et octava vulgariter dicta, quae est proportionis duplae, inter 2. et 1. ubi unus sonus, ut maior et gravior, continet alterum, ut minorem et acutiorem, bis in sese, quemadmodum ostenditur in monochordo.“

52. Monas est, qua unum eundemq[ue] sonum obtinet, ut si solam notam lineae sine spacio inseras.

230 53. Dias est sonus duplex, qui constat ex octavis et eundem plane sonum efficit, ut G et g.

54. Trias, quae constat ex tribus sonis per 3. a sese distantibus, ut c, e, g, consonantiam, harmonicam radicalem, omnium sonorum perfectissimam, plenissimam, absolutissimam, quae in campo musico fingi possunt, efficiens, etiam si mille voces et millies mille [f. B1^v] fingerentur, omnes ad hanc referri debent, ut exempli gratia sit radix c, e, g. Radici
235 superius adpone cc, ee. Item infra G, C co[n]sonantia erit suavis. Et sic deinceps.

55. Atq[ue] haec de internis cantionis harmonicae principiis constitutionis. Externa sunt, quibus eiusdem esse absolvitur, estq[ue] forma et finis.

56. Forma est, per quam artificiosa atq[ue] prudens dispositio sonorum iuxta textum
240 congestoru[m] cum suavi consonantia dignoscitur.³⁸

57. Textus est, qui cantioni tanquam imagini suae animam inspirat.

58. Textus fit de Divinis, vel humanis rebus.³⁹

59. Divinae sunt, quae a Deo et rebus Divinis ac fontibus theosophiae hauriuntur, ut sunt psalmi, sive hymni de unitrino Deo, de reparatione generis humani, de ecclesia
245 eiusq[ue] officio, de beatitudine et c[etera], quibus Deus publice et privatim laudatur.

60. Humanae sunt, quae virtutis affectum in homine excitant et ex philosophiae fontibus hauriuntur, voluptatem, spem, dolore[m], metum moderantes. Ita enim prudens artifex musicam cantionem format, ut decorum in rebus per sonis et tempore observet: in grandibus sonos concinnat graves, in humilibus humiles, in iucu[n]dis hilares, in tristibus
250 tristes, ut talis sit imago, quale id cuius est imago.

61. Inde natae sunt antiquorum cantorum certae quaedam normae, ut toni 8., cum peregrino, et modi varii, quos vocant dorium, phrygium et c[etera], quos omnes ad 4. tonos, contracto 1. et 2. in primum, 3. et 4. in secundum, et sic deinceps commode referri posse arbitramur.

255 62. Finis est, cuius gratia cantio harmonica componenda et canenda suscipitur. Estq[ue] intermedius, vel ultimus.

63. Intermedius est hominis ad virtutem alacriter sectandam aversandumq[ue] vitium.

---

³⁸ LIPPIUS, f. F7^v: „Forma cantilenae harmonicae in materiae eius seu partium, monadum, dyadum, triadumque iuxta textum connexarum sive compositarum dispositione artificiosa atque prudente consistit.“

³⁹ LIPPIUS f. I4^v: „Cantilena harmonica iuxta textum alia est grandis rerum diviniorem, alia humilis humaniorum.“

64. Ultimus est omnis harmoniae archetypus et fons ter o[ptimus] m[aximus] [f. B2^r]
Deus, cuius ad laudem maiestatemq[ue] omnia cedunt unice.

260 65. Haec de prima parte musices generali. Specialis est, quae de speciebus cantionis
harmonicae agit.

66. Atq[ue] haec pars cantionem harmonicam ex principiis recte constitutam iuxta
textum compositum hominibus musicis in publicis ecclesiae sive privatis donis
congressibus applicat et haud secus prudentis artificis ac carmen ingenio poëtae strictum
265 vires probat, exercet et miris modis auget.

67. Species eius variae sunt, ut motetae, madrigale, intrada. Item uncinium seu
melodia, quae est cantio potestate harmonica. Bicinium prima cantio actu harmonica.
Tricinium, quod est perfectius. Quadricinium, quod est perfectissimum. Quinquicinium et
caetera multicinia, quae perfectionem exundant, ad 40. usq[ue] et ultra melodias recte sua
270 proprietate optimis tantum artificibus componenda.

68. Sic fuit gustus musicae, sequitur poëtica. Poëtica est disciplina de carmine bene
iudicandi.

69. Partes eius duae sunt, generalis et specialis.

70. Generalis, quae de carminis principiis agit.

275 71. Principia carminis sunt, a quibus carmen principium sumit. Et sunt quantitas, vel
pes.

72. Quantitas est, qua syllabae tempus aestimatur.

73. Syllaba est sonus integer, qui partem vocis constituit.

74. Est brevis et longa. Ex his, quae modo longa, modo brevis, est communis dicitur.⁴⁰

280 75. Brevis constat uno tempore, longa duobus.⁴¹

76. Syllabarum quantitas cognoscitur aut regulis, aut autoritate.

77. Regulae sunt generales et speciales. Quas quia copiose et artificiose a multis
conscriptae sunt, nos hic omittimus.

285 78. Autoritas est exemplum probati poëtae, cuius quasi patrocínio tectus poëtices
studiosus syllabae quantitatem ponit. Quo autem poëta antiquior, eo certior autoritas eius
habenda.

[f. B2^v] 79. Pes est dispositio syllabarum, qua versus veluti incedit. Estq[ue] simplex, vel
compositus.

---

⁴⁰ ALSTED, p. 32: „Anceps, que modo brevis, modo longa est: alias dicitur communis, Mauritio mutabilis, eius nota esse potest v.“

⁴¹ ALSTED, p. 32, f. B4^v: „Brevis est, quae constat uno tempore; cuius nota est U. Longa est, quae constat duobus temporibus; cuius nota est -.“

80. Simplex est, qui a se ipso existit, et est bisyllabus, vel polysyllabus.
- 290 81. Bisyllabus, qui duas continet syllabas easq[ue] vel breves, ut pyrrhichius, vel longas, ut spondaeus, vel mixtas, ut trochaeus, iambus.⁴²
82. Polysyllabus, qui plures syllabas claudit easq[ue] vel breves, ut tribrachus, vel longas, ut molossus.⁴³ Ex his item mixti, ut dactylus, anapaestus, et alii ab aliis recensiti.⁴⁴
- 295 83. Compositus pes est, qui ex simplicibus componitur. Horum numerosam seriem artifices poëtica conscripseru[n]t, unde peti possunt.
84. Hactenus pars generalis. Specialis, quae de speciebus carminis agit.
85. Species sunt, quae carmen e suis principiis incoatum absolvunt, et est scansio et carminis genus.
86. Scansio est legitima versus per pedes commensuratio.
- 300 87. Versus est dispositorum pedum certo numero modoq[ue] optima connexio.⁴⁵
88. Partes versus sunt regiones et caesurae.
89. Regio est pars versus certo pede constans.⁴⁶
90. Et haec simplex, vel composita.
91. Simplex, quae simpliciter et absolute consideratur.
- 305 92. Composita, quae figurate.
93. Figurae sunt tum in necessitate, tum licentia poëtica.⁴⁷
94. Necessitas, est quando coguntur poëtae in carmine vel literae, vel syllabae aliquid aut addere, aut detrahere.
95. Additio literae vel syllabae fit in principio, medio et fine dictionis.
- 310 96. In principio addit prothesis, ut gnatus pro natus, tetuli pro tuli.
97. In medio epenthesis, ut induperator pro imperator, relligio pro religio.
- [f. B3^r] 98. In fine paragoge, ut dicier pro dici.
99. Detractio e syllaba fit item vel e prima, vel media, vel postrema dictione.

⁴² QUINTILIANUS, *Institutio oratoria*, IX, 80: „Ergo cum constant quattuor pedes binis, octo ternis, spondion longis duabus, pyrrhichium, quem alii pariambum vocant, brevibus <duabus>, iambus brevi longaque, [...]“

⁴³ QUINTILIANUS, *Institutio oratoria*, IX, 82: „Tres breves trochaeum, quem tribrachyn dici volunt, qui choreo trochaei nomen imponunt, tres longae molosson efficient.“

⁴⁴ QUINTILIANUS, *Institutio oratoria*, IX, 81: „ex iis vero, qui ternas syllabas habent, dactylum longa duabusque brevibus, huic temporibus parem sed retro actum appellari constat anapaeston.“

⁴⁵ SCALIGER, Iulius Caesar: *Poetices libri septem*, II, caput V: „Versus est dispositorum pedum certo numero castigata conexio.« Grammatici nugacius: »Versus est partium legitima dispositio et pedum culta copulatio consonanti specie metricam exhibens regulam.«

⁴⁶ RHENIUS, Johannes: *Compendium Latinae gramaticae*, 1614, p. 191: „Est pars versus, certo pedes constans.“

⁴⁷ QUINTILIANUS, *Institutio oratoria*, IX, 4-5: „‘figura’, sicut nomine ipso patet, conformatio quaedam orationis remota a communi et primum se offerente ratione.“

100. E prima detrahit aphaeresis, ut temnere pro contemnere.
- 315 101. E media syncope, ut Deum pro Deorum, pericla pro pericula, repostum pro repositum, clamarunt pro clamaverunt.
102. Ab ultima apocope, ut peculi pro peculii, metu pro metui.
103. Huic additur synalaepha, cum vocalis in fine dictionis a vocali eliditur, et ecclypsis, cum *m* propter sequentem vocalem absorbetur.
- 320 104. Licentia poëtica est, qua sponte syllabam vel contrahunt, vel dividunt, vel immutant, tum aut corripunt, aut producant.
105. Contractio fit in synaeresi, ut aeripidem pro aeripedem.
106. Divisio in diaeresi, ut süavis pro svavis, solüisse pro solvisse.
107. Inmutatio, quae fit literae, vel syllabae.
- 325 108. Literae in antithesi, ut olli pro illi et c[etera].
109. Syllabae in tmesi, ut disq[ue] tulissent pro distulissent, septem subiecta trioni pro septemtrioni.
110. Corripunt syllabam contra naturam in systole, ut obstupui steteruntq[ue] comae et c[etera].
- 330 111. Producant item in dyastole, ut pegaseium melos.
112. Caesura est, per quam versus in dictionibus caeditur atq[ue] dividitur, ut si syllaba dictionis ultima sit initium pedis sequentis. Eae quo plures in versu, eo est elegantior.
113. Hactenus scansio. Carmen est concinna versuum in unu[m] poëma congeries estq[ue] simplex, vel compositum.
- 335 114. Simplex est, quod simplici et uno membro constat, vulgo monocolon seu unimembrum. Estq[ue] plurium, vel pauciorum regionum.
115. Plurium regionum, quod plures continet pedes, ut heroicum et trochaicum.
116. Heroicum, quod materia heroica, gaudet et sex regionibus constat.
- [f. B3^r] 117. Regiones eius primae quatuor promiscue spondaeum et dactylum recipiunt,
- 340 quinta solum dactylum, sexta spondaeum vel trochaicum.
118. Trochaicum est, in quo dominatur pes trochaeus et 8. continet regiones, quae interdum pro arbitrio poëtae alios quoq[ue] pedes admittunt, ultima sola trochaicum continente.
119. Pauciorum regionum est, quod et pauciores continet pedes, ut phalecium et
- 345 pentametrum.
120. Phalecium est constans quinq[ue] regionibus, quarum prima spondaeum, [secunda] dactylum, reliquae trochaicum recipiunt.

121. Pentametrum est, quod quinq[ue] continet regiones, quarum duae primae promiscue dactylum vel spondaeum, duae posteriores dactylum, quinta in versus dimidio et
350 fine spondaeum vel trochaeum recipit.

122. Praeter has species plures aliis enumerantur, ut iambicum, choriambicu[m], galliambicu[m] et c[etera], quae apud eosdem videantur.

123. Compositum seu multimembrum carmen est, in quo multa genera simplicium concurrunt, quae certis strophis distinguuntur.

355 124. Eius species plurimae apud optimos poëtas reperiuntur. Et hodie adhuc varietates in carminum genere pro arbitrio novas excogitare poëtis licet.

125. Atq[ue] hic est brevis poëtices gustus. Ingenium poëtici artificis ex poëmate ipso iudicatur Divino quodam et peculiari enthusiasmo excitari et afflari: ita ut reliquae disciplinae (teste Cicerone) praeceptis suis hauriantur. Solus poëta instinctu caelesti gravia
360 carmina fundat.

126. Inde tot poëtas antiquiss[imos] fuisse legitimos, antequam ulla poëseos praecepta extracta fuerint.

127. Quod insigne Dei bonum, magnates successu temporis observantes, citra liberalissima stipendia opes, divitias etiam amplissimis honoribus dignitatibus privilegiis
365 poëtas auxerunt, perinde ut reges ac imperatores triumphali lauru coronarunt, quod [f. B4^v] regibus aequati tanta libertate in scribendo, quanta illi in regnando utantur, ita carmina ordinent, ut reges militent, ita pauci caelo descendant, ut reges nascantur. Inde illud:

Consules fiunt quotannis et proconsules,
solus aut rex aut poëta quotannis non nascitur.⁴⁸

370 128. Poësis vero ipsa (ut supra dictum) Divinae musicae iuncta mirabilem harmoniam efficit, praeter caeteras disciplinas non secus veluti rosa inter spinas, sol inter sidera, gemmae inter rudera nitent, in homine harmonico mirabiles effectus ad virtutem comparandam, vitia fugienda ciet.

129. Praeterea (ut et hoc addamus freti testimonio Pauli apostoli)⁴⁹ omnes artes et
375 linguarum studia cessabunt, sola musica poëticae indivisibiliter iuncta in academia illa caelesti, in urbe beatorum civium, ante thronum Dei et Agni, aeternam obtinebit

---

⁴⁸ FLORUS, Lucius Annaeus, *De qualitate vitae*: „Consules fiunt quotannis et novi proconsules; solus aut rex aut poeta non quotannis nascitur.“

⁴⁹ I Cor 14 et passim.

professionem, ubi electi Dei viva voce et musicis instrumentis aeternum cantabunt:
Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus Sabaoth. Pleni sunt caeli et terra gloria eius.⁵⁰

130. Quare, o harmonicae disciplinae studiosi Christicolae, praeparemus corda nostra
380 harmonicandi peritia: Instruamus manus organa pulsandi potentia, informemus ora
psallendi suavitate, ut sponso caelesti, Dei filio Iesu Christo sponsam ecclesiam in
thalamum patrum abducturo, obviamus cum iubilo, acceptemus organo, excipiamus
epithalamio et laudemus eum, qui nos creavit, extollamus, qui captivos liberavit,
celebremus, qui liberatos sanctificavit:⁵¹ cui uni trino harmonicissimo maximo invictissimo
385 aeviterna iubilatio: Halleluia, halleluia, halleluia. Amen.⁵²

---

⁵⁰ Is 6,3: „et clamabant alter ad alterum et dicebant: Sanctus, sanctus, sanctus Dominus, Dues exercituum plena, est omnis terra gloria eius.“

⁵¹ LIPPIUS, f. 8^v: „Quin agite, o amici Christicolae, sponsus, immanuel, frater et Dominus noster itineri sese dedit, abductum suam sponsam ecclesiam in thalamum approperans et approximans patrum. Convenit, ut obviamus ei iubilo et acceptemus illum organo. Praeparemus ergo corda nostra harmonicandi peritia: instruamus manus nostras psallendi potentia, ut laudemus, qui nos creavit: celebremus, qui destructos recreavit: qui recreatos sanctificavit, extollamus: [...]“

⁵² LIPPIUS, f. 15^v: „Atque hic est circellus Diae musices verae atque sincerae universae vocalis et instrumentalis synopticus: cui omnis sophiae (medius ut rumpatur diabolus) cyclus harmonicus foelici poterit successu imponi almi opificis unitrini harmonicissimi gratia, cui aeviterna iubilatio. Halleluia, halleluia, halleluia. Amen.“

[f. B4^v] In schola Spiritus Sancti de musica et poësi haec testimonia leguntur.

Genes[is] 4. v[ersu] 21. „*Iubal fuit pater canentium cithara et organis musicis.*“⁵³

Exod[o] 15. v[ersibus] 1.-2.: „*Tunc cecinit Moses et filii Israel carmen Domino et dixerunt: Cantemus Domino et c[etera].*“⁵⁴ Et v[ersu] 20.-21.: „*Sumpsit Maria prophetissa*
390 *soror Aronis tympanum in manu sua: sequutae sunt omnes mulieres eam cum tympanis et*
buccinis, quibus praecinebat, dicens: Cantemus Domino.“⁵⁵

Deuter[onomio] 32. v[ersu] 44.: „*Venit ergo Moses et locutus est omnia verba cantic*
huius in auribus populi, et c[etera].“⁵⁶

Iosue 6. v[ersu] 20.: „*Omni populo vociferante et clangentibus tubis, postquam in aures*
395 *multitudinis vox sonitusq[ue] increpuit muri illico corruerunt.*“⁵⁷

Iudicum 5. v[ersu] 1.: „*Cecineruntq[ue] Debora et Barac in illo die dicentes et*
c[etera].“⁵⁸

1. Samuel[is] 16. v[ersu] 23.: „*Quandocumq[ue] spiritus Domini malus arripiebat*
Saulem, David tollebat citharam et percutiebat manu sua et refocillabatur Saul et melius
400 *habebat, recedebat enim ab eo spiritus malus.*“⁵⁹

2. Samuel[is] 6. v[ersu] 5.: „*David et omnis Israel ludebant coram Domino, in omnibus*
lignis fabrefactis et citharis et lyris et tympanis et sistris et cymbalis.“⁶⁰

2. Regum 3. v[ersu] 15.: „*Nunc adducite mihi Psaltem. Cumq[ue] caneret psaltes, facta*
est super eum manus Domini.“⁶¹

405 1. Chronicor[um] 23. v[ersu] 5.: „*Quatuor millia ianitorum et totidem psaltarum*
canentium Domino organis musicis, quae fecerat ad canendum.“⁶²

---

⁵³ Gn 4,21: „Et nomen fratris eius Iubal: ipse fuit pater canentium cithara et organo.“

⁵⁴ Ex 15,1-2: „Tunc cecinit Moyses et filii Israel carmen hoc Domino et dixerunt: Cantemus Domino: gloriose enim magnificatus est, equum et ascensorem deiecit in mare. Fortitudo mea et laus mea, Dominus, et factus est mihi in salutem: Iste Deus meus et glorificabo eum, Deus patris mei et exaltabo eum.“

⁵⁵ Ex 15,20-21: „Sumpsit ergo Maria prophetissa, soror Aaron, tympanum in manu sua: egressaeque sunt omnes mulieres post eam cum tympanis et choris, quibus praecinebat, dicens: Cantemus Domino [...].“

⁵⁶ Dt 32,44: „Venit ergo Moyses et locutus est omnia verba cantic huius in auribus populi [...].“

⁵⁷ Ios 6,20: „Igitur omni populo vociferante et clangentibus tubis, postquam in aures multitudinis vox sonitusq[ue] increpuit, muri illico corruerunt: [...].“

⁵⁸ Iudc 5,1: „Cecineruntque Debora et Barac filius Abinoem in die illo, dicentes: [...].“

⁵⁹ I Sam 16,23: „Igitur quandocumque spiritus Domini malus arripiebat Saul, David tollebat citharam et percutiebat manu sua et refocillabatur Saul et levius habebat: recedebat enim ab eo spiritus malus.“

⁶⁰ II Sam 6,5: „David autem et omnis Israel ludebant coram Domino in omnibus lignis fabrefactis et citharis et lyris et tympanis et sistris et cymbalis.“

⁶¹ IV Rg 3,15: „Nunc adducite mihi psaltem. Cumque caneret psaltes, facta est super eum manus Domini et ait: [...].“

⁶² I Par 23,5: „Porro quattuor milia ianitores et totidem psaltae canentes Domino in organis, quae fecerat ad canendum.“

[f. C1^v] Et cap[ite] 25. v[ersu] 1.: „*David et magistratus exercitus segregaverunt in ministerium filios Asaph et Heman et Idithun; qui prophetarent in citharis et psalteriis, et cymbalis secundum numerum suum dedicato sibi officio servientes,*⁶³ *in quo capite praeter*
410 *insignum numerum musicae et poëticae studiosorum 288 doctores sive magistri peritissimi numerantur.*“⁶⁴

Iudith 16. v[ersibus] 1., 2.: „*Iudith hoc canticum cantavit Domino in cymbalis, modulamini psalmum novum, exultate et invoke nomen eius.*“⁶⁵

Ibidem v[ersu] 15.: „*Hymnum cantemus Domino; hymnum cantemus Deo nostro.*“⁶⁶
415 Laudatiss[imum] a Salvatore nostro Davidis poëma in 150. psalmis, item Salomonis Cantica Canticorum.

Ecclesiastic[us] 32. v[ersibus] 5.-8.: „*Non impediās musicam. Ubi auscultatur musica, ne effundas sermonem.*“

Gemmula carbunculi in ornamento auri et comparatio musicorum in convivio vini. Sicut
420 in fabricatione auri signum est smaragdi, sic numerus musicorum in iucundo et moderato vino.⁶⁷

Ibid[em] 39. v[ersu] 19.: „*Cantate cum industria et celebrate Dominum in omnibus operibus suis, laudate eum canticis et instrumentis musicis.*“⁶⁸

Et cap[ite] 44. v[ersu] 5.: „*Maiores nostri in peritia sua requirebant modos musicos et*
425 *narrabant carmina scripturarum.*“⁶⁹

Daniel 3. v[ersibus] 51. et sequen[tibus]: „*Tunc hi tres quasi uno ore laudabant et glorificabant et benedicebant Deum: in fornace dicentes: Benedictus Deus.*“⁷⁰

Mat[theum] 26. v[ersu] 30.: „*Et hymno dicto exierunt.*“⁷¹

---

⁶³ I Par 25,1: „Igitur David et magistratus exercitus segregaverunt in ministerium filios Asaph et Heman et Idithun, qui prophetarent in citharis et psalteriis et cymbalis secundum numerum suum dedicato sibi officio servientes.“

⁶⁴ I Par 25,7: „Fuit autem numerus eorum cum fratribus suis, qui erudiebant canticum Domini, cuncti doctores, ducenti octoginta octo.“

⁶⁵ Idt 16,1-2: „Tunc cantavit canticum hoc Domino Iudith dicens incipite Domino in tympanis cantate Deo in cymbalis modulamini illi psalmum novum exaltate, et invoke nomen eius.“

⁶⁶ Idt 16,15: „Hymnum cantemus Domino, hymnum novum cantemus Deo nostro.“

⁶⁷ Sir 32,5-8: „Primum verbum diligenti scientiam et non impediās musicam. Ubi auditus non est, non effundas sermonem. Et importune noli extolli in sapientia tua. Gemmula carbunculi in ornamento auri et comparatio musicorum in convivio vini. Sicut in fabricatione auri signum est smaragdi, sic numerus musicorum in iucundo et moderato vino.“

⁶⁸ Sir 39,19: „Florete flores quasi lilium; et date odorem et frondete in gratiam; et collaudate canticum et benedicite Dominum in operibus suis;“ LIPPIUS, f. I6^v: „Agite illi gratias, laudate eum canticis et instrumentis musicis et caetera.“

⁶⁹ Sir 44,5: „In pueritia sua requirentes modos musicos et narrantes carmina Scripturarum.“

⁷⁰ Dn 3,51-52: „Tunc hi tres quasi ex uno ore laudabant et glorificabant et benedicebant Deo in fornace, dicentes: Benedictus es, Domine, Deus patrum nostrorum [...]“

⁷¹ Mt 26,30: „Et hymno dicto, exierunt in montem Oliveti.“

Lucae celeberrima poemata tria: Unum Mariae matris Iesu v[ersu] 46. et
430 sequen[tibus],⁷² alterum Zachariae patris Ioannis Baptistae v[ersu] 67 et sequen[tibus],⁷³
tertium cap[pite] 2., v[ersu] 28., 29, et c[aeteris],⁷⁴ Simeonis cum cantico harmonico
angelorum et militiae caelestis v[ersu] 13. et 14. leguntur.⁷⁵

[f. C1^r] Ephes[iorum] 5. v[ersibus] 18., 19.: „*Implemini Spiritu Sancto loquentes
vobismet ipsis in psalmis et hymnis et canticis spiritualibus, cantantes et psallentes.*“⁷⁶

435 Coloss[ensium] 3. v[ersu] 16.: „*Verbum Christi habitet in vobis abundanter in omni
sapientia, docentes et commonentes vosmetipsos, in psalmis et hymnis et canticis
spiritualibus in gratia cantantes in cordibus vestris Domino.*“⁷⁷

Apocalip[si] 4. v[ersibus] 8., 9., 11.: „*Et quatuor animalia, singula eorum habebant
alas senas in circuitu et intus plena erant oculis. Et requiem non habent die ac nocte,
440 dicentes: Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus omnipotens, qui erat et qui est et qui
venturus est et c[etera].*“⁷⁸

Item 5. v[ersibus] 8., 9., 12., 13.: „*Et cum accepisset librum, quatuor animalia et viginti
quatuor seniores ceciderunt coram agno, habentes singuli citharas, et c[etera]. Et canunt*

---

⁷² Lc 1,46-55: „Et ait Maria: Magnificat anima mea Dominum: Et exultavit spiritus meus in Deo salutari meo. Quia respexit humilitatem ancillae suae: ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes. Quia fecit mihi magna, qui potens est: et sanctum nomen eius. Et misericordia eius a progenie in progenies et progenies timentibus eum. Fecit potentiam in brachio suo: dispersit superbos mente cordis sui. Deposuit potentes de sede et exaltavit humiles. Esurientes implevit bonis: et divites dimisit inanes. Suscepit Israel puerum suum recordatus misericordiae suae. Sicut locutus est ad patres nostros, Abraham et semini eius in saecula.“

⁷³ Lc 1,68-79: „Benedictus Deus Israel, quia visitavit et fecit redemptionem plebis suae: Et erexit cornu salutis nobis: In domo David pueri sui. Sicut locutus est per os sanctorum, qui a saeculo sunt, prophetarum eius: Salutem ex inimicis nostris et de manu omnium, qui oderunt nos: Ad faciendam misericordiam cum patribus nostris: Et memorari testamenti sui sancti. Iusiurandum, quod iuravit ad Abraham patrem nostrum, daturum se nobis: Ut sine timore, de manu inimicorum nostrorum liberati, serviamus illi. In sanctitate et iustitia coram ipso, omnibus diebus nostris. Et tu puer, propheta Altissimi vocaberis: Praeibis enim ante faciem Domini parare vias eius: Ad dandam scientiam salutis plebi eius: In remissionem peccatorum eorum: Per viscera misericordiae Dei nostri: In quibus visitavit nos, oriens ex alto: Illuminare his, qui in tenebris et in umbra mortis sedent: Ad dirigendos pedes nostros in viam pacis.“

⁷⁴ Lc 2,28-32: „et ipse accepit eum in ulnas suas et benedixit Deum et dixit: Nunc dimittis servum tuum, Domine, secundum verbum tuum in pace: quia viderunt oculi mei salutare tuum, quod parasti ante faciem omnium populorum: Lumen ad revelationem gentium et gloriam plebis tuae Israel.“

⁷⁵ Lc 2,13-14: „Et subito facta est cum angelo multitudo militiae caelestis laudantium Deum et dicentium: Gloria in altissimis Deo, et in terra pax hominibus bonae voluntatis.“

⁷⁶ Eph 5,18-19: „Et nolite inebriari vino, in quo est luxuria: sed implemini Spiritu sancto, loquentes vobismet ipsis in psalmis et hymnis et canticis spiritalibus, cantantes et psallentes in cordibus vestris Domino.“

⁷⁷ Col 3,16: „Verbum Christi habitet in vobis abundanter, in omni sapientia, docentes et commonentes vosmetipsos, psalmis, hymnis et canticis spiritualibus, in gratia cantantes in cordibus vestris Deo.“

⁷⁸ Apc 4,8-11: „Et quatuor animalia, singula eorum habebant alas senas: et in circuitu et intus plena sunt oculis; et requiem non habebant die et nocte, dicentia: Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus omnipotens, qui erat, et qui est, et qui venturus est. Et cum darent illa animalia gloriam et honorem et benedictionem sedenti super thronum, viventi in saecula saeculorum, procidebant viginti quatuor seniores ante sedentem in throno et adorabant viventem in saecula saeculorum et mittent coronas suas ante thronum, dicentes: Dignus es, Domine Deus noster, accipere gloriam et honorem et virtutem, quia tu creasti omnia et propter voluntatem tuam erant et creata sunt.“

445 *canticum novum, dicentes: Dignus es accipere librum et aperire signacula eius et c[etera].*⁷⁹

Item 12. v[ersu] 10.: „*Et audiui vocem magnam in caelo dicentem: Nunc facta est salus et virtus et c[etera].*“⁸⁰

Item 14. v[ersibus] 2., 3.: „*Et audiui vocem sicut citharaedorum citharitantium citharis suis. Et cantabant quasi canticum novum ante sedem et c[etera].*“⁸¹

450 Item 19. v[ersibus] 1., 3., 4., 6., 7. et passim.⁸²

FINIS.

---

⁷⁹ Apc 5,8-13: „Et cum aperuisset librum, quatuor animalia et viginti quatuor seniores ceciderunt coram Agno, habentes singuli citharas et phialas aureas plenas odoramentorum, quae sunt orationes sanctorum: et cantabant canticum novum, dicentes: Dignus es, Domine, accipere librum et aperire signacula eius: quoniam occisus es et redemisti nos Deo in sanguine tuo ex omni tribu et lingua et populo et natione: et fecisti nos Deo nostro regnum et sacerdotes: et regnabimus super terram. Et vidi et audiui vocem angelorum multorum in circuitu throni et animalium et seniorum: et erat numerus eorum millia millium, dicentium voce magna: Dignus est Agnus, qui occisus est, accipere virtutem et divinitatem et sapientiam et fortitudinem et honorem et gloriam et benedictionem. Et omnem creaturam, quae in caelo est, et super terram et sub terram et quae sunt in mari et quae in eo: omnes audiui dicentes: Sedenti in throno et Agno: benedictio et honor et gloria et potestas in saecula saeculorum.“

⁸⁰ Apc 12,10: „Et audiui vocem magnam in caelo dicentem: Nunc facta est salus et virtus et regnum Dei nostri et potestas Christi eius: quia proiecitus est accusator fratrum nostrorum, qui accusabat illos ante conspectum Dei nostri die ac nocte.“

⁸¹ Apc 14,2-3: „Et audiui vocem de caelo, tanquam vocem aquarum multarum et tanquam vocem tonitruum magni: et vocem, quam audiui, sicut citharoedorum citharizantium in citharis suis. Et cantabant quasi canticum novum ante sedem et ante quatuor animalia et seniores: et nemo poterat dicere canticum, nisi illa centum quadraginta quatuor milia, qui empti sunt de terra.“

⁸² Apc 19,1-7: „Post haec audiui quasi vocem turbarum multarum in caelo dicentium: Alleluia: Salus et gloria et virtus Deo nostro est: quia vera et iusta iudicia sunt eius, quia iudicavit de meretrice magna, quae corripuit terram in prostitutione sua et vindicavit sanguinem servorum suorum de manibus eius. Et iterum dixerunt: Alleluia. Et fumus eius ascendit in saecula saeculorum. Et ceciderunt seniores viginti quatuor et quatuor animalia et adoraverunt Deum sedentem super thronum, dicentes: Amen: Alleluia. Et vox de throno exivit, dicens: Laudem dicite Deo nostro omnes servi eius: et qui timetis eum pusilli et magni. Et audiui quasi vocem turbae magnae et sicut vocem aquarum multarum et sicut vocem tonitruorum magnorum, dicentium: Alleluia: quoniam regnavit Dominus Deus noster omnipotens. Gaudeamus et exsulemus: et demus gloriam ei: quia venerunt nuptiae Agni et uxor eius praeparavit se.“